

1907

XI/1 – Navrátil, František – *Slovo včas o právu volebním a jiných občanských právech ve státu* (překlad od M. Hettingera), s. 1-32 (BK, MVČ, SVK)

XI/2,3 – Elitzer, J. – *Převaha protestantů nad katolíky* (překlad od Yves de la Briera), s. 1-40

(MVČ)

XI/4 – Šulc, František – *Katolíci, organisujeme!*, s. 1-24 (BK, MVČ, SVK)

XI/5-8 – Topolský, Josef – *Útok prof. Masaryka na církev katolickou*, s. 1-90 (BK, MVČ, SVK)

XI/9,10 – Doubrava, Josef – *Pastýřský list ndp. Biskupa dra. Josefa Doubravy*, s. 1-6 (BK, MVČ, SVK)

XI/9,10 – Voňavka, Josef Borr. – *Katolickým jinochům – spolky katolické*, s. 7-56 (BK, MVČ, SVK)

XI/11 – Janovský, František – *Řím a university*, s. 1-24 (BK, MVČ)

XI/12 – Reyl, František – *Proti volné myšlence*, s. 1-32 (MVČ, SVK)

Přátelé pravdy!

Protivníci katolické církve šíří mezi náš lid celé spousty proľbaných brožur na potupu naši. Proto upozorňujeme Vás všechny na obranné brožury katolické, které důkladnými, promyšlenými úvahami maří otravné účinky nám nepřátelského tisku. Jsou to

ČASOVÉ ÚVAHY.

Na celý rok se předplácí pouze 1 K.
Jednotlivá čísla (nejméně 32 str.) po 8 h.

Na 4 výtisky dáváme pátý zdarma.
Při hromadných objednávkách poskytujeme větší slevy.

Za nepatrný obnos tudíž může si každý koupiti hojnost vzdělávacího čtení. Nečekej nikdo, až nepřátelé protikatolickými letáky zbožnou osadu zaplaví! Jest potřebí vždy již předem katolické věřící uvědomovati, aby pro případný útok byli ozbrojeni. Pracuje-li se nepřátelským tiskem na zkáze církve tak houževnatě, jest rozhodně potřebí vytrvale státi na stráži. Laskavě čtenáře prosíme, aby si prohlédli seznam dosud vyšlých brožur.

ČASOVÉ ÚVAHY.

Periodický měsíčník
* věnovaný časovým otázkám. *

Redaktor **Th. Dr. František Reyl.**

Ročník XI. 1907. Číslo 2. a 3.

Odpověď
prof. Masarykovi.

Převaha protestantů nad katolíky.

Nábožensko-
sociální úvaha.

Napsal
Yves de la Brière.

Přeložil
J. Elitzer.

V Hradci Králové.
1907.

Majitel a vydavatel Politické družstvo tiskové.

Biskupská knihtiskárna v Hradci Králové.
Nákladem vlastním.

VYŠLÁ ČÍSLA ČASOVÝCH ÚVAH:

Ročník I.

1. Náš program.* 2. Radikalismus a klerikalismus.* 3. Encyklika Lva XIII.* 4. O otázce dělnické.* 5. K příštím volbám.* 6. Do boje ve snhu. 7. O svatém Vojtěchu.* 8. Mají rodiče právo na školu dětí svých?* 9. Sv. Jan Nepomucký ve světle dějin.* 10. Poměr církve ku škole.* 11. Slavnostní den.* 12. Povinnost státu ku škole.*

Ročník II.

1. Z řečí sjezdových. 2. Co jsme si o klerikalismu on a já povídali.* 3. Zakládejme katolické jednoty.* 4. Poměr liberálů a socialistů k Církvi.* 5. Kříž, kotva a srdce.* 6. Nový soudní řád.* 7. Dobrodinečkové.* 8. Otázka rolnická.* 9. Naše státní právo.* 10. Škola a mravnost.* 11. a 12. Zpráva o kat. sjezdu v Hradci Králové.*

Ročník III.

1. Jan Valerian Jirsík.* 2. Jan Hus (3 vydání o 15000 výtiscích.)* 3. Církev a cirkve.* 4. Pastýřský list. Náboženství věci soukromou? 5. Kněz a politika.* 6. O zpovědi (2 vydání v 8000 výtiscích.)* 7. Ovoce husitismu.* 8. Spiritismus čili medianství.* 9. Základ otázky sociální a národnostní.* 10. Raiffeisenovy záložny. 11. a 12. Učte se z dějin.

Ročník IV.

1. Ženská otázka.* 2. O významu katolických spolků.* 3. Náboženství a lidstvo.* 4. Světová velmoc (o tisku).*) 5. Husitství a protestantství.* 6. Stěští katolika.* 7. Zánik světa dle bible a astronomie.* 8. Církev pronásleduje vědu. 9. Primát a neomylnost Říma.* 10. Oslava Husova. 11. Lourdy.* 12. Zruší-li církev celibát.

Ročník V.

1. Hradecká kolej Tov. Ježíšova r. 1636. 2. Žaloba vydědence XIX. věku. 3. O trestu smrti. 4. Zrušení řádu jezuitského. 5. Husitství a svoboda.* 6. Vláda židovstva 7. Pryč od Říma.* 8. Blíže k Římu. 9. a 10. Zrušíme pouta mravnosti? 11. Žena křesťanská a pohanská* 12. Moderní choroba a její protilek.

Ročník VI.

1. Vyznání starého hříšníka. 2. Sociální demokracie ve světle pravdy.* 3. Osv. zpovědi. 4. Svěpomoc dělnictva 5. Víra jako víra. 6. Pryč s dogmaty. 7. Fara katolická a protestantská. 8. a 9. O úpadku náboženství mezi prote-

*) Rozebráno.

Časové Úvahy.

Periodický měsíčník

— věnovaný časovým otázkám. —

Redaktor Th. Dr. Fr. Reyl.

Ročník XI. 1907. Číslo 2. a 3.

Celoroční předplatné i se zásilkou poštovní 1 K.
Jednotlivá čísla stojí 8 h.

Převaha protestantů nad katolíky.

Studie, již napsal Yves de la Brière.*) Přeložil J. Elitz er.

Úvodní slovo.

Národy protestantské a katolické možno srovnávati se stanoviska náboženského, rozumového a sociálního.

Zanechme srovnání v ohledu náboženském a rozumovém a pokusme se skromně vyšetřovati a uvažovati o nich v ohledu sociálním jak vzhledem k bohatství hospodářskému či blahobytu hmotnému, tak vzhledem k moci a dobrému řádu politickému.

Jsou národové, kteří přijali protestantství, hospodářsky a politicky šťastnější než národové, kteří zůstali věrni církvi římské, či jsou méně šťastni? Je protestantství jedněch a

*) Uveřejněná v časopise „Les Questions Actuelles“ LXXX. č. 2. 1905 pod názvem „Národové protestantští a katolíci.“

katolictví druhých pravou příčinou jejich sociálního pokroku neb úpadku?

■ Tu jest dvojitá otázka, ke které třeba se vsí poctivostí odpověděti.

■ Nejprve máme před sebou tvrzení velice smělé: »Jedině národové protestantští požívají blahobytu a je to náboženství protestantské, které jim ku blahobytu pomohlo.«

Zkoumejme toto mínění, spočívající na důkazech, které si zaslouží nejpozornější úvahy.

I. Nauka o převaze protestantů.

1.) Nauka o převaze protestantů se opírá o skutečný zjev; 2.) podává k němu výklad.

1. Pozorování skutečného zjevu.

Velice nápadným je rozdíl ve dnešním stavu hlavních národů protestantských a katolických.

■ V 16. a 17. století panovaly v Evropě a vůbec na zemi tři státy katolické: Španělsko, Rakousko a Francie. Čím jsou nyní?

■ *Španělsko* ztratilo všechny své osady, to Španělsko, které ještě po miru Utrechtském mělo svá území v Evropě, Africe, Americe a Oceánii, činíc tak říši velikou 13 millionů čtverečných kilometrů, t. j. 10tý díl celé země. Nyní svou rozlohou a svým obyvatelstvem nečiní více než stát druhé, nebo třetí třídy. Trudné velice a posud více než skromné je jeho účastenství v současném ruchu průmyslovém a obchodním.

■ *Rakousko* se vidí předstiženým od Italie a Německa, nad nimiž tak dlouho vládlo.

Jsouc rozerváno nejprudšími žalobami národů, jest odsouzeno k poměrné slabosti politické a silně zadržáno ve svém rozvoji hospodářském. Smělí proroci docela předpovídají jeho rozdělení v nejbližší budoucnosti.

Francie udržuje si — o tom není pochybnosti — svou národní životnost, vojenskou moc, hmotné bohatství, panství nad osadami, což jí dodává ještě dosti pěkného vzezření; nicméně nemusí se doznati, že její hvězda bledne? Má vládu, která nedbá zákonů, v politice kolísá, udržuje válku sociální a náboženskou, útočíc neb nechávajíc útočit na majetek, vojsko, jakož i na každou potřebnou svobodu, potírá zájmy i hmotné i mravní. Ve přemnohých odvětvích života hospodářského předstihují nás odpůrci lépe poučení, v obchodě mezinárodním jsme s místa druhého sestoupili na místo čtvrté. Co však ještě závažnější, naše obyvatelstvo, které r. 1789 bylo v Evropě počtem nejsilnější, je dnes počtem na místě pátém a brzy bude na místě šestém. Tento poměr obyvatelstva zůstává u nás stejným, kdežto v jiných zemích lidnatost roste, a zákon fysický o poměrném vzrůstu ukazuje nám, že v polovici 20. století obyvatelstvo Francie nebude čítat více, než polovici obyvatelstva říše Německé a že lidnatostí bude Francie až za ostatními velkými státy, jako je nyní Španělsko.

Nedá se upříti, že mocné kdysi říše katolické: Francie, Rakousko, Španělsko jsou ve skutečném úpadku.

Jaký jest naopak nynější stav států, které přijaly protestantství: Anglie, Německa a Spojených Států?

Anglie i při vážných nebezpečích hospodářské krise, jakou prodělává, tvoří jednu z nejobdivuhodnějších budov sociálních, jaké dějiny znají. Její panství se táhne od staré francouzské Ameriky až do Austrálie a tvoří říši, velikou 25 millionů čtverečných kilometrů. Král Eduard VII. nedávno při svém nastoupení pozdraven byl od 300 až 350 millionů poddaných, tedy asi od pětiny celého lidstva. Zahraniční obchod Velké Britannie se v 19. stol. zvedl z obnosu 500 millionů franků na obnos 22 miliard. Důchody veřejné vzrostly mezi r. 1884—1902 o 31 pct. a soukromé o 43 pct. Kamenného uhlí dobyto r. 1846 36 mill. tun a r. 1900 225 mill. Obchodní loďstvo mělo r. 1830 nosnosti 2 a půl millionů tun, r. 1903 20 mill. Avšak ještě více než tomuto rozkvětu hmotnému tak ohromnému třeba se diviti moudrosti sociálních a politických zařízení. Koruna, šlechta, obce, sbory řemeslnictva žárlivě střežili a udrželi místo, na něž je postavily tradice a povaha země, a tak výsledkem složité rovnováhy všech práv je vláda spravedlnosti a svobody. Třídy vznesené platí své výsady těžšími břemeny daňovými. Boháči jsou zatíženi t. zv. »incomne« taxou a poplatky z práv dědických, kdežto umělcům, úředníkům a maloobchodníkům poskytnuta sleva 1100 millionů. Svoboda náboženství jest úplná, školy svobodomyšlné i náboženské musí udržovati stát (tak je dosud,

ale zákonem nedávno od liberální většiny londýnského sněmu přijatým poměry nynější zhoršeny ke škodě katolíků; pozn. překl.), a vizme, jak jest Anglie otevřena pro všechny vypovězence.

Na druhé straně zvláště význačným je veliký vzrůst mladého *Německa*. Vojenská monarchie krajů pruských kolem sebe utvořila strašnou jednotu, kterou upevnily naše porážky: je to dnes pozemní stát s 60 mill. obyvatel, silně organisovaný, chráněný armádou a v brzku loďstvem jedním z nejmocnějších. Po vzrůstu politickém přišel vzrůst průmyslu a obchodu. Dolování kamenného uhlí vzrostlo od r. 1883 do r. 1903 z 55 mill. tun na 116 mill. tun, a uhlí hnědého z 20 mill. dobytých r. 1892 na 45 mill. r. 1903. Obchodní loďstvo mělo r. 1871 nosnosti 982.000 tun, r. 1899 již přes 2 mill. R. 1872 veplulo s 80 koráby francouzskými do průplavu Suezského 16 korábů německých, t. j. 1 pct. všech korábů, které průplavem tím propluly, r. 1898 vedle 221 francouzských veplulo 356 německých, t. j. 12 pct. všech korábů týmž průplavem propluvších. R. 1896 proplulo průplavem Kielským 19.660 korábů nosnosti 1,848.458 tun, r. 1903 byl proplut 32.038 koráby nosnosti 4,990.287 tun. R. 1860 obchod německý dosáhl 2 a půl miliard franků, r. 1872 se blížil k 6 miliardám, r. 1898 dostoupil 11 miliard, a r. 1902—03 vzrostl na 13 miliard. Francie velice předstižena. Na mezinárodní výstavě r. 1903 když jsme my Francouzové procházeli galerie, kde se hromadily vítězné a vyzname-

nané výrobky německého průmyslu kamenuhelného, tkalcovského, hutnického a elektrického, mohli jsme pochopiti pyšný výrok novin za Rýnem: »To je nový Sedan.« Německo konečně nedalo se ztrávití úsilím hospodářským, dbalo též služby vědě. Za vzrůstu strany sociálně-demokratické dovedli panovníci i parlamenty zlepšiti postavení tříd pracujících, jmenovitě organisováním dělnických útulků. Jinak zase rozšiřující stále svobodu svědomí, měli odvahu odstraniti téměř celé zhoubné dílo kulturního boje. Zachovali ve škole i v ústavech veřejných práva Boží.

Také *Spojené Státy Americké* zaujímají přední místo v moderním světě. Není pochybnosti, že velká Unie trpí velice jak bídou mravní, tak nestálostí majetkovou a rodinnou, jak otázkou černošskou, tak úplatností politiků a finančníků, ale svým obyvatelstvem téměř 80 millionů, svým ohromným bohatstvím zemědělským, hornickým a průmyslovým došla americká Unie význačného blahobytu hmotného. Její zahraniční obchod převyšuje 12 miliard franků a díky jejím ochranným clům dovoz nestoupá; je to vývoz, který stoupá rychlostí neobyčejnou. Od r. 1895 do r. 1902 pokračoval z 807 na 1392 mill. dolarů čili 7 miliard 210 millionů franků, 62 pct. tvoří plodiny hospodářské, mouka, obilí, maso, hedvábní, které zaplavují starou Evropu s úmyslem převrátiti zde poměry tržní. Zařízení americká jsou upřímně svobodná a každé právo svědomí je respektováno. Obohacena novými výboji bude dnes velká Unie chtít

přeročiti své hranice; sen »imperialismu« ji pohání, by dobyla prvenství nade všemi státy americkými, ano i panství nad Tichým oceánem.

Hle, současný zjev, patrný rozdíl mezi stavem Španělska, Rakouska, Francie a stavem tří velikých zemí protestantských, Anglie, Německa a Spojených Států.

2. Výklad pozorovaného zjevu.

Odkud tento rozdíl? Četní zastanci nauky, kterou se obíráme, odpoví: »Je to tím, že *protestantismus* je v ohledu sociálním příčinou vzrůstu, *katolicismus* příčinou úpadku.«

Před půl stoletím rozvedl toto tvrzení *pastor Napoleon Roussel* v dile nadepsaném: »Národové katoličtí a národové protestantští, srovnání s trojího hlediska: blahobytu, vzdělanosti a mravnosti.« Všecky zjevy hospodářské a politické sbíhaly se k téměř závěru. Srovnajte Ameriku severní a jižní (I. 23—114), Škotsko a Irsko (I. 115—200), Prusko a Rakousko (I. 289—426), Hollandsko a Belgie (I. 427—459) a budete moci souditi o opačných vlivech protestantismu a katolicismu. Vizte ještě Anglii; všecko ji vedlo do chudoby a protestantismus ji povznesl, vizte Španělsko: všecko je vedlo k bohatství, a katolicismus je ochudil (II. 1—174). Dále srovnajte v témž státě krajiny katolické a krajiny protestantské, ku př. ve Švýcarsku a poznáte všude bidu u katolíků a blahobyt u protestantů. Totéž příznáte, budete-li studovati poměry katolíků a protestantů francouzských. V departementech

nejkatoličtějších připadá na 1000 osob průměrně pouze 17 neb 18 osob patenty platících, v departementech nejprotestanštějších 38 osob (II. 329). V Paříži r. 1854 na jednoho zdaněného připadalo průměrně daně z nabytku 33 fr., kdežto protestanté pařížští platili průměrně 87·05 fr. Dle toho by tedy bohatství protestantů francouzských bylo dnes třikrát větší, než bohatství katolíků téhož národa (II. 328). Příčinou toho všeho je okolnost, že protestantismus je dobrý strom, neboť »dobrý strom nemůže nésti leč ovoce dobré. Křesťanská civilisace předčí každou jinou, a v civilisaci křesťanské protestantismus dal ovoce hojnější a chutnější, než olámaný strom římsko-katolický. Je v něm tudíž více mízy; nebo lépe řekněme: kdežto římský katolicismus není než stromem planým, je protestantství strom štěpovaný ratolestí Evangelia.« Tudíž protestantismus je pravda (II. 477—480).

Potud tedy pastor Roussel. — Roku 1875 po vítězství protestantského Pruska nad katolickou Francií belgický národohospodářský spisovatel velikého nadání a neobyčejného důvtipu *Emile de Laveleye* uveřejnil časopisecký článek, jenž došel velikého ohlasu a byl vydán v brožuře pod názvem: »Budoucnost národů katolických, studie národohospodářsky-sociální.« Ač se nezmiňuje ani jednou o knize Napoleona Roussela, přece si od něho Laveleye vypůjčil nejnápadnější srovnání mezi národy katolickými a protestantskými, nebo mezi katolickými a protestantskými krajinami téže země jako mezi vnějšími a vnitřními Rho-

dami kantonu Appenzellského a dodal: »Na jedné straně vzdělanost, podnikavost, průmysl, spojení se světem zevnějším a proto bohatství. Na druhé straně nepodnikavost, nedbalost, nevědomost, chudoba« (str. 5.) Jeť všeobecný zákon: »Všude, kde v téže zemi jsou pohromadě dvě náboženství, protestanté jsou podnikavější, průmyslnější, šetrnější a proto bohatší než katolíci« (str. 6.). Hle, přece podává důvod nový: »Srovnajte na burse veřejných fondů podíl států protestantských a států katolických«. Rozdíl je veliký. Anglická 3pct. renta převyšuje 92, francouzská kolísá k 60. Renta hollandská, pruská, dánská, švédská jest aspoň al pari. Rakouská, italská, španělská a portugalská stoupla méně než o třetinu nebo docela o polovičku (str. 7).

Protestantství dalo zemím, které je přijaly, takovou sílu, o jaké dějiny sotva mohou vypravovati. Se stanoviska hospodářského dlužno říci, že trpná pokora katolíků jejich energií seslabuje a podnikavost otupuje, kdežto svobodné bádání protestantů je učí zodpovědnosti a dobývačné podnikavosti. Se stanoviska politického národové katolíciť se svým náboženstvím povrchním a docela odvislým nehodí se leč pro absolutismus, a když toto jho se sebe shodí, upadají v hanebnou anarchii; ale čistě vnitřní náboženství protestantské, náboženství, v němž každý sám sobě svůj zákon tvoří, je školou národně svobodných a dobře spřádaných, kteří umí potlačit i revoluci i despotismus« (str. 8.—32.).

Tyto vývody Emila de Laveleye mají v sobě cos uchvacujícího, což vysvětluje jejich trvalý

úspěch. Ze všech stran možno slyšet jejich ohlas. Civilisační vliv protestantství na moderní státy, zhoubný vliv katolictví — stalo se zásadou mnohých. Ku př. r. 1896 psal Lecomte jako věc docela známou: »Katolictví jistě zadrželo ve Španělech vývoj lidskosti a jestliže přece můžeme následkem nepřijemného vlivu jeho ke své radosti naléztí zem, jež jest pozadu za zemí naší, přece není to pro nás důvodem, abychom neukázali na zodpovědnost jeho v dějinách.«

Vítězství Spojených Států nad Španělskem ve válce na Kubě poskytlo příležitost uveřejniti r. 1899 nové vydání brožury Laveleyovy; k textu z r. 1875 přidány výroky vypůjčené od Gladstona, Micheleta, Quineta, Sismondih, Msgra Hulsta, katolického jakéhosi cestovatele a redaktora časopisu »Petite Republique«. Předmluva protestantských vydavatelů slavnostní formou praví: »V poměru, jak se dějiny vyvíjejí a čas postupuje, zásady života a smrti zaseté ve svět ukazují stále mocněji svoji přítomnost. Nikdy nebylo možno s větší jistotou než v naší době rozeznati důsledky veliké osvobození mravního a rozumového v 16. století (str. 7.). Protestantství roztřídilo národy ve dvě veliké rodiny: rodinu, která hledí ku předu, která se dále vyvíjí a mravně pokračuje, a rodinu, která hledí v zad, která vidí spásu sociální jen v tom, aby byl člověk otrocky podřízen autoritě ničící všecko, co v něm je životného« (str. 8.).

Bylo by nesnadno uváděti akademiky, universitní professory, kteří dnes vidí velmi vážnou pravdu v učení o převaze protestantů.

Uvedli jsme, že se zdá, jako by více důvodů jim dávalo za pravdu.

3. Posudek podaného učení.

Věru každý jest oprávněn prohlásiti za podivné učení těchto kalvínských pastorů, kteří pravost náboženství posuzují dle hmotného blahobytu jeho vyznavačů. Když dílo Napoleona Roussela vyšlo, velice duchaplný a úplně samostatný kritik John Lemoine mu věnoval v časopise »Journal des Débats« dva sloupce zasloužené odplaty. Vizme začátek: »Knihu tuto jsme otevřeli s úmyslem říci o ní všecko dobré, co budeme moci. Ale při nejlepší lidské vůli není nám možno ani považovati ji za knihu dobrou ani říci, že sepsání knihy této je dobrý skutek. Spisovatel je — o tom pranic nepochybujeme — muž poctivý a čestný, a přec, ač měl úmysly výborné (tak chceme věřiti), sepsal dílo, jehož posledním slovem je nejukrutnější, nejnesmyslnější a zoufalství vhnějící hmotářství. Opravdu, nemůže-li služebník evangelia světu dáti jiné mravouky, než kterou podává v tomto spise, jestliže ať protestant, ať katolík, čímkoliv už je, nemůže z dějin jiné pravdy vybrati, pak nezbývá lidem nic jiného, než dobře jísti, dobře se mítí, o svou živnost pečovati. Kdo budou nejbohatší, budou vždy nejctnostnější. Tato kniha svírá srdce, dráždila by, bouřila by nás proti spisovateli, kdyby nebyl — o tom jsme přesvědčeni — mužem úctyhodným.

Napoleon Roussel dokazuje pomocí mnoha čísel, že protestanté jsou na tomto světě neko-

nečeň šťastnější než katolíci, že mají více rent, více průmyslových podniků, více stříbrných přiborů, více košil a více bot. Až posud jsme věřili, že Bůh v den posledního soudu na jednu stranu postaví dobré, na druhou stranu zlé. Ale dle učení páně Rousselova lidstvo je rozděleno na dvě třídy: jednu lidí tlustých, druhou lidí hubených. Bůh nebude již zkoumati srdce a ledví, ale žaludky. Kdyby p. Roussel světil sv. Petrovi stráž u vchodu do ráje, jistě by mu, jako v Tuileriích, dal rozkaz nepochybně leč lidí dobře vyjedené a dobře ustrojené; v jeho bohosloví je přísnou podmínkou spasení slušný šat.«

A potom — upozorňuje dál John Lemoine — jestliže důkaz vedený z číslic prospívá protestantům, bude nutno uzavírat, že *nynějšť náboženství židovské je ještě pravdivější*, než protestantské, neboť kdo může popřít, že židé vskutku dnes platí více patentů a daně z nábytku, než sami protestanté?

Nikdo by nedovedl lépe a duchaplněji znázorniti podivnost takové obrany, jakou je páně Rousselova.

Kdyby účelem náboženství bylo pomáhati nám k moci a bohatství na tomto světě, pak by důvody Napoleona Roussela vskutku rozhodovaly, ale jestliže náboženství je něco jiného než nauka o národním hospodářství, jestliže podstata jeho záleží v tom, aby vedlo duše pomocí prostředků od Boha ustanovených k životu věčnému, pak jen dle *vlastnosti nadpřirozených* se může rozeznati církev pravá od nepravých. Pak bude úplně zbytečno, do-

volávati se u národů ku pravé církvi patřících větší či menší rozlohy dobytých území, nebo vysokého či nízkého podílu na burse a více neb méně miliard ceněného vývozu.

Má-li se říci pravda, pak i za dlouhých dob Starého Zákona, kdyby se mělo souditi dle moci politické a bohatství, bylo nesnadno tvrditi, že pravým lidem Božím byl lid Israelský a ne Egypťané neb Assyřtí. A přece byly leckdy Hebraeům se zvláštní ochranou, kterou jim Prozřetelnost, řídící je, poskytovala, slíbeny i leckteré výhody pozemské jako zvláštní výsada, udělená věrným ctitelům Boha živého. Ale kde možno nalézt i jen stín takového slibu v Zákoně Novém?

V 5. stol. našeho letopočtu stíhala nejhornější metla říši římskou, která již byla přijala víru křesťanskou. Panství barbarů nad říši Římskou, dobytí a zapálení Říma Alarichem v letech 408—410 zničilo celou slavnou římskou civilisaci. A tu vstupovala na rty námitka: »V době úplně křesťanské stižen Řím neštěstím, zničen. Proč přece Bůh dopouští takové neštěstí v době úplně křesťanské?« Zbytky pohanů metaly křesťanům ve tvář tyto výsměšky: »Když my jsme obětovali našim bohům, Řím stál a rozšiřoval své výboje. Dnes vy jste pány, jen vašemu Bohu se veřejně vzdává čest, naše oběti jsou zakázány. Tak vizte, jaký teď smutek, jaká zkáza Říma a říše.« Tenkrát sv. Augustin obraceje se k věřícím své dicese Hipponské, táže se jich, proč se stali křesťany. Proč a to uprostřed pronásledování a protivenství, zda ne proto, aby dosáhli

života věčného? »Ne, ty nejsi povolán chytati se země, ale dobýti nebe; ne ke štěstí časnému, ale ke štěstí věčnému. Bylo by tedy třeba pohanům připustiti, že křesťanství je pro národy, kteří je přijali, příčinou zničení a zkázy? Chraň Bůh! Nynější neštěstí říše Římské mají své příčiny politické a mravní, takové, se kterými nemá náboženství co dělat; neštěstí ta by stejně přišla na Řím, kdyby se posud klaněl Jupiteru nebo Vestě. Je třeba zapomínati, že Řím, který nyní hoří v době obětí křesťanských, již dvakráte hořel v době obětí pohanských? Druhy byl zapálen od Gallů a to tak důkladně, že by zachráněn pouze Kapitol. Potom za Nerona hořel zas. Byl to Nero, který to poručil, ano Nero, panovník téhož Říma, ctitel model, vrah apoštolů; on poručil a Řím požárem zničen«.

Sv. Augustin chtěl napsati celé dílo, aby dokázal, že křesťanství nebylo příčinou nových neštěstí říše Římské zrovna tak, jako pohanství nebylo příčinou bývalé velikosti Říma. Tak chtěl vyléčiti duše od pohoršení, které u mnohých hrozilo pro zničení Říma od Alaricha. Vskutku také od r. 413 do 426, kdy spor Pelagiánský byl v plném proudu, Augustin užívá každé prázdne hodiny, aby napsal křesťanskou filosofii dějin světa, a dává jí nadpis: »O městě Božím«. První kniha ukazuje, že porážky a úpadek sociální potkávají národy i křesťanské i pohanské, zrovna tak, jako přicházejí neštěstí časná na lidi dobré nebo zlé, podle pravidelné hry lidských okolností, aniž se co může z toho uzavíratí. Kniha druhá a třetí líčí mravní ohavnosti Říma za pohanství, jakož i sociální

spousty, kterým tehdy byl podroben u velikém počtu. Kniha čtvrtá a pátá dovozuje, že skutečná sláva a blahobyt, ze kterých se nicméně starý Řím těšil, nebyly výsledkem jeho pohanství, ale byly výsledkem podmínek daných prozřetelností Boží, které zajistily Římu silnou organizaci vnitřní a usnadnily dobytí pomalu celého světa. Později jiné příčiny vítězný Řím zkazily, uvolnily jeho vládu a vysvětlují vítězný vpád barbarů. Konečně v ostatních osmnácti knihách svého díla Augustin objasňuje úmysly, jaké během století měl Bůh s národem vyvoleným a církví svou.

Z důkazů sv. Augustina je třeba zvláště, jak myslíme, upozorniti na rozdíl mezi dvěmi velmi rozdílnými otázkami. Možno srovnávati dvě země rozdílného náboženství, ukázati, že jejich stav, co se týče moci politické a hmotného blahobytu, je nestejný, a možno z toho uzavíratí: »Náboženství země nejmocnější a nejbohatší už tím právě je náboženstvím pravým«? Ale takový úsudek je hrubé sofisma, které sv. učitel s opovržením odmítá.

Ale možno též ukázati na politickou nebo hospodářskou převahu státu, jenž vyznává náboženství nepravé, pak zase naproti tomu úpadek státu, jenž vyznává náboženství pravé, a možno z toho uzavíratí: »Takové náboženství nepravé má aspoň tu přednost, že pomáhá k moci a blahobytu časnému, zatím co náboženství pravé ukládá oběti a — ač k nebi velmi dobře vede — ochuzuje a do úpadku přivádí národy, kteří je přijali«. Tak Řím pohanský a Řím křesťanský. To je základ choulostivé

otázky, o jejíž rozluštění se sv. Augustin tolik namáhal.

Uvažujeme-li o tom, nehledíce ke skutečnému životu, jen ztěžka dá se tato domněnka připustiti. Bůh sám je v pravdě původcem občanské společnosti, pokud tato odpovídá potřebám lidské přirozenosti. Bůh sám jí vykázal blízký cíl, t. j. prospěch společný, sociální a pozemský řád. Nuže, přijímajíce pravé náboženství a poslouchajíce pravé církve k vůli naplnění vůle Boží, byli by národové odsouzeni obětovati svůj život, vzdáti se časného štěstí a podrobiti se úpadku hospodářskému nebo politickému. Věru není pravděpodobno, že by řád prozřetelností Boží určený připouštěl podobnou protimyslnost.

Jisto je, že nic se nedá tak těžko potírati, jako skutečnost. Současná však nauka o převaze protestantů, sestavená hlavně od p. z Laveleye předstírá, že se opírá pouze o zřejmou skutečnost a k té že podává pouze výklad do očí bijící. Tu pak budou úplně neužitečny a zbytečny všechny úvahy, všechny zásady. Krutá skutečnost se do toho vloží volajíc: katolictví způsobilo úpadek, protestantství rozkvět zemí, jež je přijaly.

O nauce takto předložené nedá se pochybovati, leč jestli — náhodou — skutečnost není taková, jak se líčí, aneb jestli se nevy světluje dosti přesně.

Nikdo nemůže rozumně popírat, že Anglie, Německo, Spojené Státy Americké požívají velice skvělého blahobytu, zvláště srovnáme-li je s Francií, Rakouskem a Španělskem. Může se

však se stejnou jistotou říci, že všechny země protestantské převyšují všechny země katolické? Nevyskytuje se skutečně nic jiného než pokrok u protestantů a úpadek u katolíků?

Panovník Velké Britannie má v Anglii, Irsku, Kanadě, Australii a jinde značný počet katolických poddaných. Ve Spojených Státech je 12 millionů katolíků, a žádné protestantské vyznání této veliké republiky nemá tolik a pohromadě spolu bydlících příslušníků. V Německu čítají katolíci 20 millionů, t. j. třetinu obyvatelstva celé říše, mají, jak uvidíme, většinu ve více státech a nejbohatších provinciích, a ve sněmu říšském jsou stranou nejprřednější. Anglie, Německo a Spojené Státy nejsou tudíž čistě a úplně protestantské a není spravedливо celý jejich rozkvět přičítati za zásluhu jediné protestantismu.

Naopak zase, když panovaly nad světem Španělsko, Rakousko a Francie, byly přece nade vší pochybnost státy katolickými; nad to zvláště dnes, kdy trpí poměrným úpadkem, větší neb menší část jejich obyvatelstva žije pod vlivem snah velmi protikatolických t. j. revoluce, liberalismu, zednářství, protestantství, židovských financí. Tak tomu je skutečně ve Španělsku, ještě více v Rakousku a nejvíce ve Francii v době třetí republiky. Tyto tři státy nemohou se tedy více bez výhrady nazývati státy katolickými.

A potom bylo by nutno srovnávati větší počet států a nejen těchto šest. Musilo by se ukázati, zda protestantské státy Dánsko, Švédsko a Norvéžsko dobyly vynikající převahy.

Bylo by třeba nezapomínati na Itálii, která zůstává přec — ačkoli část její je zaujata snahami revolučními — ve veliké většině říší katolickou. Vždyť lidnatost Italie stoupla od roku 1800 do r. 1900 z 15 millionů obyvatel na 32 millionů. Ona se stala velikou mocí vojenskou, námořní a obchodní. Jsouc šťastnější než my, vidí, jak její státní papíry dostupují kursu 105 a více. Její rozpočet na r. 1900—01 vykazoval skutečný přebytek 41 mill. a na r. 1901—02 63 mill.

A poskytuje většinou katolická Belgie vedle protestantského Hollandska obraz špatný? Lidnatost *Belgie* vstoupila mezi rokem 1840 a 1900 ze 4,337.000 na 6,744.000 obyvatel. Celkový obchod království Belgického činil roku 1870 3.282 millionů franků a r. 1901 7.005.863 franků. R. 1840 vyvezeno zboží za 139,229.000 franků, r. 1902 za 1.857,883.000 franků a roku 1903 za 1.949,503.000 franků, tedy skorem za dvě milliardy. Roční rozpočet se končí přebytky 6, 9, 12, 17 millionů. Obyvatelům svým dopřála Belgie všech potřebných svobod a zvl. právo vyučování a právo spolčování těší se úplné svobodě. Žádná část života veřejného neprovádí se úsilněji a v plném souladu svobody a autority. Konečně svými ústavy sociálními — svépomocnými, vzájemnými, syndikáty, starobními pensemi, dělnickými příbytky — kráčí Belgie v čele Evropy. Zde viděti, jak úplně oprávněné je hrdé nadšení, se kterým tato malá země oslavila 65leté výročí své nezávislosti, vzdávši nejprve národní poctu Bohu, a potom zahrnuvši pozdravy svého vlasteneckého krále a svou vlasteneckou vládu.

»Skvělý blahobyť Belgie« — napsal nedávno Eduard Drumont — »je výmluvným a pádným vyvrácením všech, kteří hlásají, že země katolické jsou bez pomoci určeny záhubě. Jen ty země katolické jsou v úpadku, které nezůstaly katolickými . . .« *Z toho vysvítá, že rozkvět jen zemí protestantských a všeobecný úpadek zemí katolických není dokázaným zjevem.*

K výkladu, jakým se provází předstíraný zjev, třeba kritické úvahy. Říká se, že protestantské zásady nemohou působiti nic jiného než hospodářský rozkvět a spravedlivou svobodu národů; naopak zase, že zásady katolické nutně ničí hospodářskou podnikavost a v politice že národy vrhají v náruč despotismu nebo anarchie.

Ale jestli toto tvrzení je správné, pak musí tento dvojí účinek nastati všude, poněvadž souvisí se samou přirozeností věcí. Tam, kde opanovaly srdce zásady katolické, musí se ukázati úpadek hospodářský i politický. Tam, kde vládly zásady protestantské, tam se nám musí ukázati hospodářský rozkvět spolu s politickým pořádkem a svobodou. Není-li tomu tak, pak nauka sestavená od Emila de Laveleye se shroutí jako domek z karet.

Nuže, nápadný blahobyť jistých nynějších zemí protestantských jest poměrné od nedávna, a nemusí trvati na vždy.

Během více než dvou set let protestantské Německo poskytovalo žalostný obraz hospodářské, průmyslové a obchodní hniloby. V politice vyvolalo německé protestantství smutné události, jako byly v 16. stol. válka

selská a vzpoura novokřtěnců; obohatilo dále německá knížata loupežemi spáchanými na církvi, dalo jim bez dozoru do moci i svědomí jejich poddaných národů a dovolilo jim vkládati na všechny až do konce 18. stol. velmi těžké jho »absolutismu«. Protestantství anglické začalo následkem smyslných choutek hrozného tyрана a podporovalo »absolutismus« Alžběty a Jakuba I.; potom vyvolalo »revoluci« puritánskou spolu s královraždou; konečně vědělo o »despotismu« Cromwellově. Možno tudíž říci, že ani absolutismus ani revoluční anarchie nejsou monopolem krajin katolických nebo zvláštním ovocem zásad katolických.

Naopak zase v katolickém středověku kvetlo dosti krásných svobod politických, jmenovitě ve městech a řemeslnictvu, spojených s úctou k vrchnosti. Zvláště skvělý byl obchodní blahobyt mocí katolických, jakými ku př. byly německá liga Hanseatská a zámožná šlechtická republika Benátská. Když Španělé a Portugalci přeplouli oceán, nebylo nikterak jejich podnikavosti a jejich povaha katolická nepřekážela ani Křištofu Kolumbovi ani Vascovi de Gama objeviti nové země.

Všeobecná převaha států protestantských není tedy zjevem nepopíratelným a výklad, který se k tomu dává, je teprve málo přesný.

Nauka o převaze protestantské v podobě, jakou jí dal Laveleye, byla dle naše úsudku hozena do světa, ač byla pojata špatně a příliš všeobecně. Nemůže se rozumně říci, že katolictví zhoubností svých zásad je v životě hospodářském a politickém pro národy příčinou

úpadku, ale protestantství že je nutnou příčinou velikosti a blahobytu. Ale učení, které je nepravdivé ve své všeobecnosti, může nicméně obsahovati něco pravdy. Zkoumejme tedy poctivě a poněkud podrobně příčiny nestejného stavu, v jakém jsou různé krajiny protestantské a různé krajiny katolické. Nejprve se obrátíme k bohatství hmotnému a politické moci a potom k dobrému řádu sociálnímu.

Možno, že skutečnost v některých případech nás přiměje uznati vliv šťastný nebo nešťastný protestantismu a katolicismu.

II. Příčiny bohatství hmotného.

Následující pozorování se budou týkati Švýcarska, Německa, Rakouska, Španělska a Anglie.

1. Příklad ze Švýcarska je v očích Napoleona Roussela a Emila de Laveleye zvláště rozhodující.

Zde se patrně ukazuje bída krajin katolických a zářivý blahobyt kantonů protestantských. Nuže i katolíci i protestanté Švýcarští žijí ve stejných poměrech, na obmezeném území, jedni jako druzí mluví buď jazykem francouzským, buď německým. Nic jiného tedy nemůže býti příčinou bohatství protestantů a bídy katolíků než rozdílné náboženství. Srovnání kantonů jednotlivých mezi sebou, jak je sestavil pracně Napoleon Roussel a Laveleye krátce opakoval, zdá se býti — povšechně vzato — dosti přesné. Nedá se popřít, že Zurich je bohatší než Tessin, Ženěva než Valais, Schaffhouse než Zug, Bâle než Uri, Neuchâtel než

Soleure a konečně vnější Rhody Appenzelské nežli Schwyz a vnitřní Rhody Appenzelské.

Ale my řekneme, že dle našeho skromného úsudku dokonale vysvětlují rozdíl ve blahobytu všech těchto kantonů podnebí, útvar půdy, povaha území a poměry zeměpisné. Myslíme, že by byla táž nerovnost v majetku, kdyby všickni náleželi k témuž náboženství, nebo ještě, kdyby Tessin, Valais, Zug, Uri, Soleure, Schwyz a Appenzelské Rhody vnitřní byly krajinami protestantskými, a zase Zürich, Ženéva, Schaffhouse, Bâle, Neuchâtel a Appenzelské Rhody vnější krajinami katolickými.

Vskutku vnitřní Rhody Apenzelské, Schwyz, Soleure, Zug, Uri zrovna jako Valais a Tessin nejsou nic jiného, než krajiny vysokého pohoří, kde půda je často skalnatá a srázná, kde průmysl a obchod se nemohou mnoho vyvíjeti, a kde ani pěstování obilnin vždy není možno; využitkování pastvin je na mnohých místech jediným pramenem výživy obyvatel. Bylo by to něco velmi neobyčejného, kdyby tyto krajiny nebyly nekonečně chudší, než usměvavá a úrodná údolí, která se rozkládají na úpatí Jury nebo na březích velikých jezer Ženévského, Vaudského, Neuchâtelského, Zürišského a Bodamského, jako jsou kantony Argovský, Ženévský, Vaudský, Neuchâtelský, Zürišský, Schaffhousský a Appenzelské Rhody vnější.

A ještě neobyčejnější by bylo, kdyby krajiny vysokého pohoří, jako kantony Uri, Schwyz, Zug nebo Valais měly hospodářskou důležitost třebaš tak malou, že by se sotva přirovnati

mohly ke střediskům městským a mocným obcím, jakými jsou Bern, Ženéva, Bâle a Zürich.

Možno se sice tázati, proč tyto tak zámožné krajiny daly se pohnouti k přijetí protestantismu, ale je vskutku „dětské« předstírati, že se dá jejich bohatství vysvětliti protestantismem, kdežto katolicismus že zavinil poměrnou chudobu kantonů lesnatých aneb hornatých.

Jak by mohl ku př. někdo rozumně přirovnati nejnižše položené Oisanské osady se francouzských Alpách jako Mizoen (1250 m vysoko se 413 obyvateli) nebo Villard-Reculas (1450 m vysoko se 161 obyvateli) k městu Grenoble? Necht se tedy nepokouší nikdo přirovnávati kanton Uri ke kantonu Bâle, kanton Tessinský s kantonem Zürišským, Valaiský se Ženévským.

Každý ví, že ve protestantském Norsku 75% půdy se geologicky vzpíra veškerému vzdělávání. Co by se řeklo o spisovateli katolickém, který by proti těmto neplodným krajinám stavěl úrodnou Lombardii a z toho by vítězně dovozoval sociální převahu katolictví?

Myslíme proto, že důkaz vzatý ve prospěch protestantství ze srovnání kantonů švýcarských nemá mnoho ceny.

2. Přejdeme k Německu katolickému a k Německu protestantskému.

Mnozí tvrdí, že veliké bohatství protestantského Saska a menší blahobyť katolického Bavorska dosvědčují zhoubný vliv katolictví a sociální užitečnost protestantství.

Zkoumejme přírodní poměry obou zemí. Bavorsko má poměrně málo dolů, z nichž

každý rok dobývá million tun kamenného uhlí. Naopak Sasku prospívají velkolepé pánve kamenouhelné v Rudohoří a Středohoří, z nichž dobývá ročně 5 millionů tun uhlí kamenného a 1½ millionu tun uhlí hnědého. Sousedstvo a hojnost kamenného uhlí mu umožnily ohromný rozvoj všeho průmyslu zvláště přádelen a tkalcoven.

Co se týče zemědělství, je Sasko, vyjma hornaté krajiny poblíž pohoří Harzu, z nejúrodnějších zemí Německé říše. Roviny jsou, povšechně vzato, pokryty bohatými naplaveninami. Ale tak tomu není v Bavorsku. Možno nalézt krásné půdy obilné a krásné lučiny na březích Dunaje v Dolním Bavorsku, t. j. v menší části království; v Horní Falcí naopak je půda málo úrodná, jsou tam kraje nevzdělané, v Horním Bavorsku půda je hubená, písčítá, pokrytá tenkou vrstvou hlíny smíšené s naplaveninami; řeky jsou bystřinaté, bouře prudké, zimy drsné. Zkrátka jsou to docela jiné příčiny, které zavinují nestejný stav Bavorska a Saska než katolictví na jedné a protestantství na druhé straně. Půda bavorská je mnohem chudší a protestantství ji plodnější neučiní. Sasko má dobré půdy orné a výborné doly a mělo by je stejně, i kdyby katolickým bylo.

Neméně zajímavým je rozdíl mezi Pruskem východním a Pruskem porýnským.

Východní část Pruského království od Berlína do Královce je, povšechně vzato, krajina chudá. Vyjma některá střediska, nemůže se průmysl nikde vyvíjeti. Taktéž obilí je málo,

obyvatelstvo nejčastěji se musí spokojiti sklizní žita, brambor a chovem ovcí.

Zcela jiná je hospodářská cena provincií Porýnských. Netěží se tam pouze pro obchod z velikolepé dráhy vodní, ale roste tam též hojnost pšenice a ječmena. Vzdělávají se tam všude proslavené vinice jako v Johannisbergu. Dobývá se tam uhlí kamenné a hnědé z dolů Sarrských, Eschweilerských a Ruhrských. Z jediné pánve Ruhrské dobude se ročně kamenného uhlí 52 millionů tun. Od Elberfeldu až ke Kolínu se mocně rozvíjí vedle ohromných sléváren a strojren průmysl hedvábnický.

Nuže, východní Prusko, v němž jsme pozorovali bídu, je zemí v Prusku nejprotestantštější, kdežto Prusko Porýnské, tato nad jiné šťastná krajina je z nejkatoličtějších zemí na celém světě.

Budeme snad z toho uzavírat na sociální převahu národů katolických? My si tohoto špatného žertu nedovolíme. Zeměpisné příčiny tohoto rozdílu jsou příliš patrné a byly by zde stejně, kdyby východní Prusko bylo katolické a Prusko Porýnské kdyby bylo protestantské.

Ale žádáme, aby též ostatní nedopouštěli se podobného sofismatu, když přirovnání vypadne v neprospěch některého národa katolického.

Pastor Napoleon Roussel učinil však — chtěje postaviti protestantské Prusko proti katolickému Rakousku — ještě něco lepšího; vybral své důvody z hospodářského stavu všech provincií pruských (tedy i ze stavu katolického

Pruska Porýnského) a právě blahobytu katolického Pruska Porýnského již r. 1854 značného užil jako mocného důkazu sociální převahy protestantismu.

Bylo by spravedlivě nezneužívat v tomto ohledu nezkušenosti obecnosti a neopakovat ještě dnes, že země, které zůstaly katolickými, jsou země úplně zničené, aneb aspoň v úpadku.

Naopak přirovnání Německa katolického k Německu protestantskému vede k úsudku mnohem nestrannějšímu: Ani katolictví, ani protestantství vlastně nepůsobí hospodářské obohacení nebo ochuzení krajín, v nichž má většinu, ale země katolické a země protestantské jsou více či méně šťastny dle toho, jaká je povaha jejich půdy, jejich podnebí a jejich ostatních poměrů zeměpisných. Bohatství je zjev na každém vlivu náboženském nezávislý.

3. Je katolicismus zodpověden za politické zeslabení nynějšího *Rakouska*?

Nikdo neupírá, že tento veliký stát, oficiálně katolický, do nedávna tak mocný, jest obětí nejvážnějších vnitřních zápletek. Jakoby již neměl té mohutné pevnosti a silné rozpinavosti, jaké se dnes obdivujem u sousední většinou protestantské říše Německé. Mnozí shledávají v tomto rozdílu mezi oběma říšemi důkaz zhooubného vlivu katolictví.

A přece sebe menší studium této záhady ukazuje pravou příčinu tohoto rozdílu. Táž příčina sociální, která vysvětluje sílu nového Německa, je příčinou zeslabení starého Rakouska. A tato příčina sociální nesouvisí ani s náboženstvím katolickým ani s protestantským.

Během 19. století rozmohlo se v Evropě veliké hnutí národnostní. Lidé, kteří dle svého přesvědčení mají týž národní původ, mají tytéž dějiny a mluví týmž jazykem, hledí zrušiti politické hranice, které je od sebe navzájem dělí aneb s cizími národy spojují. Chtí vytvořiti skupiny jiné, založiti říše samostatné a stejnorodé. Díky tomuto hnutí národnostnímu Prusko mohlo uskutečniti broznu »unii Německou« zrovna tak, jako ho užil panovník Piemontský k vytvoření »unie Italské«. Na Balkáně Řecko, Srbsko, Černá Hora, Rumunsko, Bulharsko taktéž dobyly své samostatnosti národní.

Nuže v dualistické říši Rakousko-uherské je 11,730.000 Němců, 8,610.000 Maďarů, 7,920.000 Čechů, 5,250.000 Chorvatů, 4,230.000 Poláků, 3,930.000 Rusínů, 3,000.000 Rumunů, 1,270.000 Slováků, 800.000 Italů, o židech ani nemluvě. Národnostní ruch zmocnil se většiny těchto národů, jako nedávno před tím jejich sousedů. Němci, Maďaři, Češi, Chorvaté, Slováci, Italové a ostatní chtějí dobyti své volnosti a neodvislosti od ostatních národů, s nimiž je politika spojena. Zde viděti, že rakouský stát je rozerván, ve svém sociálním rozvoji zadržán a možno, že i ve své jednotě ohrožen vnitřními boji.

Ale není třeba zlověstným prorokům hned věřiti. Jest vedle příčin rozdvoujících ještě dost příčin spojujících. Budoucnost může přiněsti pokojné rozluštění boje ve svobodném »federalismu« národností kolem středního Dunaje usazených pod společnou vládou Habsburků. Ludvík Eiseinmann k naznačení toho užil podivného výrazu: veliké Švýcarsko mo-

narchické. To by bylo dle náhledu dobrých soudců nejspravedlivější a zvláště evropské rovnováze nejvýhodnější rozluštění.

Ať přijde cokoli, katolictví nemá co dělati s poměrným úpadkem, jenž je výsledkem těchto ostrých sporů. Katolictví to jistě nevyvolá nebezpečí rozdělení, do něhož může upadnouti dualistická monarchie. *Naopak budova říše Rakousko-uherské by nepochybně kladla menší odpor podřivácným agentům, kdyby se 76% obyvatel nedrželo věrně náboženství svého panovníka. Není to strana katolická, která vyvolává zmatky a dovolává se ciziny, ale je to strana protestantská.* Nedávno to prohlásil dědic císařské a královské koruny arcivévoda František Ferdinand slovy ráznými: pravými vinníky v Předlitavsku jsou ti, kteří volají heslo všenněmecké: »Pryč od Říma«, odpadli od svého náboženství a od své vlasti.

4. Uvedli jsme již výrok Lecomtův z jeho knihy o *Španělsku* věnované Goncourtovi: »Katolictví jistě zadrželo ve Španělech vývoj lidskosti. A jestliže přece můžeme následkem jeho nepřijemného vlivu ke své radosti naléztí zem, jež jest pozadu za zemí naší, přece není to pro nás důvodem, abychom neukázali na zodpovědnost jeho v dějinách.« Spisovatelé impressionisté bezpochyby jsou velice oprávněni vykládati »dějinou zodpovědnost.« Nicméně dovolíme si otázati se též národospodářských spisovatelů a dějepisců, kteří jsou v tom aspoň poněkud odborníky.

Učený universitní professor Desdévaises du Désert dlouho studoval poměry Iberského

poloostrova (Španělsko) v 18. stol. »Španělsko za staré vlády.« Když popisuje církev španělskou — nenadržuje jí nijak, jak každý uvidí — neukazuje nikterak, že by církev byla na překážku velikému pokroku, který by snad země mohla vykonati, kdyby nebyla pod vlivem církve. Naopak on vidí v církvi španělské pravý obraz národní povahy španělské se všemi chybami a vlastnostmi. Vytýká nižšímu duchovenstvu nevědomost a fanatismus čili dvě vlastnosti, které jsou společny všemu lidu španělskému. Uvádí však mezi nejintelligentnějšími podnikateli sociálních oprav, vykonaných pod »osvíceným« despotismem Karla III., hodnostáře vysokého duchovenstva.

Proč dnes je Španělsko tak daleko za svou skvělou minulostí 16. století? Hlavní příčina je docela cizí otázkám náboženským.

Dovoz drahých kovů z Nového Světa byl pro Španělsko za Karla V. a Filipa II. obohacením klamným a zhoubným. Nesprávné užívání jich konečně zvrátilo podmínky života hospodářského a obchodu. Mezitím, co se vyčerpávalo nákladnými válkami a zbytečnou nádherou, zanedbávalo se zemědělství a průmysl, dalo se částečně ovládnout leností, k níž je nic tolik nesvádělo, jako podnebí jižních provincií; a tak krok za krokem kleslo v úpadek, jenž trval po 2 století. Ztratilo všecky své osady, kterých kdysi jeho synové tak obdivuhodně dobyli.

Dějiny žádného národa — napsal odborník Goury du Roslan — neukazují tak zřetelně všechny následky, jaké může mítí neznalost

a nevšimavost zákonů národohospodářských. Žádná vláda nebyla tak plna předsudků a nedopustila se tolika chyb, jako vláda španělská; a obyvatelé žádné země neodpykali tak trpce chyby těch, kteří nad nimi vládli. Zničení zemědělství, průmyslu, obchodu, ztráta osad, zeslabení vlivu diplomatického, to byly smutné následky špatných soustav vládních, kterými se řídili španělští ministři 17. a 18. století. Desdévise du Désert dokázal, že to bylo správnější přičítat vinu vládám 16. a 17. století než 18. století. Ostatně jakmile Španělsko poznalo svůj úpadek, dovedlo z něho značně povstati. Velice se mylí ti, kteří si je představují jako zemi úplně šnilou. Celkový obchod španělský od r. 1850 do r. 1898 stoupl z 200 do 1500 millionů. Hospodářsky Španělsko roste zvláště od čtyř let. Vývoz činil r. 1901 790 millionů, r. 1902 850 millionů peset. V rozpočtu na rok 1902 činily příjmy 971 millionů peset, roku 1904 více než dvě miliardy.

Konečně všickni, kdo studovali mravy, umění a literaturu španělskou a současnou, byli překvapeni hrdým duchem rytířským. Celou řadou činů, kterými zahnal revolučně výbojného Napoleona, a tím, jak přestál bolestnou krizi, kterou způsobila ztráta Kuby, dokázal národ španělský hrdinství a statečnost obdivuhodnou. Však nikdo neupírá, že idealismus, statečnost a životnost národa Španělského prýští z jeho víry katolické. To je dostatečným důkazem, že trpí nedostatkem spravedlnosti, kdo obviňuje katolictví, že ve Španělsku zastavilo rozvoj lidskosti.

5. Obrátme nyní otázku a ptejme se: je protestantství skutečně příčinou hospodářské a politické velikosti *Anglie*?

Ostatně by se dalo o tomto blahobytu v Anglii rozmlouvat i uvažovat, zda bohatství toto tak, jako jest v Anglii až výstředně shromážděno, zda také tak je spravedlivě a a šťastně rozděleno. O chudobě v Anglii by bylo možno uvést žalostné podrobnosti. Časopis »Times« nedávno (26. prosince 1904) přinesl o této věci zprávu spolu s důkazy, a ta končila voláním na poplach.

Uznejme nicméně v celku pravdivý zjev, t. j. skvělý blahobyť nynější *Anglie*.

Ale dějiny nás učí, že již ve XIV. věku bylo viděti v Anglii podobný zjev.

V této době zvítězila *Anglie* nad *Francií* ve válce stoleté. Doma národ se víc a více účastnil záležitostí veřejných. K vůli neodvlastlosti od cizího soukenictví tvořila se nová řemesla pro tkaní anglické vlny, mzdy se zvětšovaly, obchod s *Flanderskem*, *Německem*, *Benátkami* a *Východem* kvetl. Dělnická společnost nabývala moci, v *Londýně* se rozmnožila z 48 na 60; čest jejich byla veliká a sám král *Eduard III.* vystupoval ve společenstvu zbrojářském.

Protestantství v té době posud nebylo, aby se jím mohla vysvětliti moc a bohatství tohoto království. *Anglie* byla ve XIV. století zemí úplně katolickou. Je potřeba dobře pamatovat, že stálé prameny její velikosti neprýští z 39 článků anglikánských, ale jen

z jeho povahy, schopností, poměrů a dějin anglického lidu.

Během 19. století vyskytlo se něco nového, co zaručuje Anglii první místo v moderním světě více než daleké výboje. Vynalezením a využitkováním parního stroje země, které ve svém lůně chovají uhlí, nabyly mimořádné důležitosti. Anglie má v tomto ohledě, díky kamenouhelným pánvím Durhamským, Northumberlandským, Lancashirským a jiným, jimž rovných není, neobyčejně bohatství.

Protestantství s tím nade vši pochybnost nesouvisí. Ostatně dobývání kamenného uhlí prospívá i zemím katolickým jako Slezsku, Porynskému Prusku, Belgii a Severní Francii.

Budoucnost možná také jiné krajiny obohátí. Užívání elektřiny k osvětlování a v dopravnictví a strojnictví připojuje se velice dobře k vynálezům dřívějším a využívá je velikých vodopádů. V ohledu tomto bude již Anglie méně šťastna, zato zase se otvírá zářivá vyhlídka do budoucnosti Alpským krajinám Francouzským, Švýcarským, Italským, Bavorským a Rakouským, kde ledovce těchto pohoří naplňují odvěké nádržky uhlí bílého.

Nevnášejme do těchto věcí příčiny náboženské, které patří do řádu jiného. Nevybírejme ve prospěch nebo ke škodě protestantismu Velké Britannie ani z uhlí bílého ani z černého. Naopak budme úplně jisti, že i kdyby všickni Angličané přijali víru církve římské, nože Sheffieldské, sukna Leedská, hedvábí Manchesterké a hutnictví Birminghamské by neztratily nic na své ceně.

III. Příčiny dobrého sociálního řádu.

Veliká rozloha a hmotné bohatství by poskytovaly státu blahobyt jenom neúplný, rozkvět pouze klamný, kdyby třídní boj, revoluční duch a pohrdání vrchností v něm udržovaly stálé nesnáze a nepořádek sociální. Toť také smutný zjev, který lze pozorovati ve mnohých zemích nynější Evropy.

Krajiny tohoto zla uchráněné jsou většinou krajiny protestantské. Připomínáme zvl. rolnické a feudální provincie severovýchodního Německa, část Švédska a Hollandska a většinu rolnických hrabství anglických. Velmi značná část obyvatelstva těchto zemí, ať chudého, ať bohatého, zachovala si posud křesťanského ducha, ducha pořádku a tradice, úctu ke kněžstvu a vrchnosti, a to vše jsou mocné síly a veliké ctnosti sociální.

Tato otázka jest jiné povahy, než ta, kterou jsme rozbírali posud, t. j. otázka moci politické a množství kupeckých balíků. Vztah této otázky nové a náboženství nedá se popřít. Poněvadž však protestantství vykonávalo na většinu zemí, které nezůstaly věrny, tak blahodárný vliv, zda neukládá nám poctivost, abychom uznali sociální převahu protestantství? Nejsou zásady protestantské obdařeny dobročinnou působivostí sociální, které zásady katolické nemají?

Není těžko odpovědět pomocí patrné skutečnosti.

1. Sociální ctnosti, které právem obdivujeme ve více krajinách lutheránských, kalvín-

ských neb anglikánských, jsou ve své podstatě ctnosti křesťanské, které možno nalézt všude, kde se věří evangeliu a kde se dbá jeho příkázání. Nejsouce monopolem protestantství, září stejně krásně i v nejkatoličtějších provinciích: Vendée, Bretaňi, Flámské Belgii, Hollandském Limbourgu, Porýnském Prusku, Vestfálsku, Tyrolích, Bavorsku, Slezsku, Horních a Dolních Rakousích . . .

Není to tedy nikterak sociální převaha protestantství nad katolictvím, na kterou by mohl někdo právem ukazovati, ale je to spíše *sociální převaha křesťanství nad beznáboženstvím.*

Vskutku země, kde svazky sociální jsou nejvíce uvolněny, byť i při hmotném blahobytu, jsou zeměmi pouze dle jména katolickými nebo protestantskými, z nichž křesťanství bylo vytlačeno buď nevěrou neb duchem revolučním. Nechceme podávat trapné vypočty. Ale tyto krajiny jsou namnoze nejvíce dotčeny ubýváním obyvatelstva rozlukou manželství, zločinností, alkoholismem a k vůli nayneřádění lidu též utopiemi kolektivistickými. Čím dál více zkušenost potvrzuje krásná slova Taineova: »Křesťanská víra zůstává velikou dvojící křídél, kterých člověk nemůže postrádati, chce-li se povznést nad sebe sama. Vždy a všude, kde tato křídla upadnou neb jsou uříznuta, mravy veřejné neb soukromé klesají.«

2. Ctnosti, kterými se zabýváme, nejsou pouze křesťanské a ne protestantské, ale jsou *v pravdě katolické.*

Co jest základním rozdílem mezi katolictvím a protestantstvím? Pravidlem katolictví

je zevnější a vyučující o ústní podání opřená autorita; kdežto pravidlem protestantství je soukromý úsudek, volné zkoumání opřené o individuální nezávislost.

Následkem toho úcta k autoritě, duch ústního podání (tradice), duch úcty ke kněžstvu shodují se zásadami katolickými, ale odporují zásadám protestantským.

Jestliže země protestantské mají tyto ctnosti, mají je proti duchu protestantství, poněvadž si je dovedly uchovat z katolictví.

Záhada takto ustupuje. Jak tedy vzor anarchistického zárodkům obsaženým v duchu protestantství zůstali lutheráni, anglikáni a kalvinisté věrni těmto velikým zásadám katolickým? Hlavní příčinou by mohlo býti, že lepší část protestantského Německa, Švédska, Hollandska a Anglie měla pevnou organizaci rodinnou a dle povahy věcí nic není tak málo zařízeno dle zásad protestantských jako rodina. Dovolíme si zde uvést skvělý důkaz učeného a váženého abbéa Afréda Baudrillarta, jenž v něm užil myšlenky kardinála Perrauda.

Těžko si představití otce rodiny protestantské ku př. lutheránské, jenž by ve své rodině prakticky prováděl speciální zásady svého náboženství, jenž by svým synům a dcerám říkal: »Mé děti, poněvadž máte víru v Krista, málo na tom záleží, zda mne posloucháte nebo neposloucháte. Nenamáhejte se, abyste napravili své chyby a přemohli své vášně, nebo víra samojediná ospravedlňuje.«

Bohudíky, nehnala je logika až k tomuto stupni. Ba více rodina německá nebo anglická,

hollandská nebo švédská dala si dobrý pozor, aby neučinila jediným pravidlem vychovávacím volné zkoumání a soukromý úsudek. Nevýřkla, že by děti její neměly jiného pána nad sebou než bibli a Ducha sv., že by nebylo žádného prostředníka mezi jejich duší a Bohem. Náboženské vychovávání dětí protestantských se děje právě tak, jako náboženské vychovávání dětí katolických. Děje se pomocí autority. Je to vždy pastor, nebo otec či matka, kteří vyučují. Dítě si ani u protestantů netvoří samo své náboženství, jako si ho netvoří u nás. Ono je dostává. Dostává je od ústního podání (tradice), které ctí, od autority, které si váží, od moci, před níž se sklání. Tak přikazuje sám život a zákon přírody.

Milost Boží v ústrojí rodiny vložila sílu obrannou, skrytý a mocný lék, připravený moudrostí a dobrotou Prozřetelnosti za tím účelem, aby jím více než všemi učenými důvody zničeny byly následky nebezpečných nauk. Je patrně viděti, proč část národů lutheránských, anglikánských a kalvinistických si mohla udržeti vážnost k autoritě, náboženskou úctu k duchovenstvu a k tradici, což vše vysvětluje jejich pevnou věrnost k panovníkovi a spojitost sociální. Stalo se tak šťastným a makavým odporem proti důsledkům zásad protestantských, stalo se tak bezděčným držením se zásad katolických. Bylo by tudíž neoprávněno ukazovati zde na převahu protestantství nad katolictvím.

Závěrek.

Na začátku jsme položili dvě otázky:

1. Dosáhly země, které přijaly protestantství, většího či menšího blahobytu než země, které zůstaly věrné církvi Římské?

2. Je protestantství jedněch a katolictví druhých příčinou jejich sociálního rozkvětu či jejich úpadku?

K první otázce není dle našeho náhledu stejné odpovědi. Některé většinou protestantské státy mají dnes větší politickou moc a větší bohatství hmotné než některé státy většinou katolické. U jiných států je tomu naopak. Ale všude při důkladnějším srovnávání, když se proti krajině katolické postaví krajina protestantská téhož státu, je nutno uznati, že se zneužívá nejrozličnějších úkazů. V mnohých krajinách protestantských je blahobyt, v mnohých katolických též, mnoho krajin katolických je v chudobě, protestantských také. Jedním slovem, otázka tato nepodává tak stejné rozdělené protivy mezi zeměmi katolickými a protestantskými, jakou jí připisují prostí duchové.

Ohledně otázky druhé třeba, jak jsme viděli, rozeznávati příčiny moci a bohatství a příčiny dobrého řádu sociálního.

Co se týče bohatství a moci, nemůže se ani katolictví ani protestantství nic přičítat, ať protestantské, ať katolické země Švédsko a Belgie, Anglie a Španělsko budou mocny neb sláby, bohaty neb chudy jak dle povahy a podzemních pokladů jejich území, tak dle charakteru, schopností a dějinného určení jejich obyvatelstva.

Se stanoviska dobrého sociálního řádu je patrný rozdíl mezi zeměmi, jež jsou oddány

beznáboženství a zeměmi katolickými nebo protestantskými, jež zůstaly věrně evangeliu Kristovu.

Tam, kde panuje beznáboženství, vzmáhá se revoluční individualismus. Tam, kde vládne křesťanství, svazky sociální zůstávají pevné, tradice a autorita udržují úctu k nim. Avšak je v tom veliký rozdíl mezi národy katolickými a protestantskými: že se některých národů zmocnil duch revoluční, je vinou zásad protestantských; naopak zásluhou zásad katolických je, že některé země protestantské požívají vnitřního pokoje a dobrého sociálního řádu.

Vzhledem k domněnkám mužů hůře zpravených věříme, že o národech katolických a protestantských takovou odpověď nám dávají dějiny a zjevy sociální, jsou-li poctivě zkoumány.

Budiž dovoleno v následujícím připomenouti, jak spravedlivou je tak často v aktech církevních a zvláště v listech Lva XIII. vzpomínaná úvaha: prospěšnost náboženství katolického i pro časné blaho národů.

Pravé náboženství neposkytuje žádný zračný prostředek pro zúrodnění polí, pro odkrytí kamenouhelných dolů, nebo pro úspěšné zařízení velikých továren. Věřící i nevěřící, pravověrní i bludaři patrně zůstávají podrobena téže pravidelné hře všeobecných poměrů, okolností lidských. Národové budou bohatí neb chudí působením příčin pranic s jejich náboženskou vírou nesouvisících.

Časný blahobyť však země některé měří se jinak než hektolitry obilí nebo miliardami

franků vyvezeného zboží. Časné blaho záleží v souladu mezi spoluobčany a v dobrém řádu sociálním. Nuže, katolické náboženství vyučuje všechny počestnosti mravů, povinnosti práce a oběti, duchu spravedlnosti a lásky. Ano více ještě, jeho zásady vštěpují — v přímém odporu se zásadami protestantskými — úctu k tradici, duchovenstvu a autoritě.

Z toho vyplývá, že čím více který národ bude žít dle ducha katolického, tím více bude v něm souladu mezi spoluobčany a dobrého sociálního řádu. Když pak se domohl jistého stupně moci a bohatství, jehož dle povahy svého území, svého počtu a svého dějinného ústředí se domoci mohl, pak mu katolictví tím více prospěje, poněvadž mu zajistí mravní živel časného blahobytu.

Ale nebude nadržováno mravnímu živlu ke škodě hospodářského živlu bohatství? Nezarazí zásady katolického ducha podnikavosti, let za štěstím a pokrokem hmotným?

Vskutku možno, že obmezí výstřední choutky finanční spekulace a žízeň po hmotných rozkošech. Přiznejme, že by to nebyla špatná služba prokázaná sociálnímu řádu.

Ohledně pravidelných pramenů bohatství dokazuje zkušenost, že prakticky osvědčovaná věrnost ke katolickému náboženství pranic nepřekáží mohutnému rozvoji jejich uprostřed nejdokonalejších a nejduchaplnějších vynálezů moderní vědy. Vizte jen Belgii a Porýnsko.

To jsou malé podrobnosti, které Emile de Laveleye nedávno zapomněl prozkoumati. Nic z toho všeho nemělo přece býti neznámým

tomu, kdo se vzezřením muže spravedlivého a vážného chtěl předpovídati »budoucnost« národů katolických.

Yves de la Brière.

Doslov redakce.

V říjnové schůzi královéhradecké 1906 dokazoval obšírnou řečí prof. Masaryk inferioritu katolíků pod protestanty, čili převahu protestantských národů nad katolíky. Pan professor nic nechtěl prý dokazovati, ježto na argumenty (důvody) nic nedá. Líčil tedy prý život a skutečné jevy. Pro svá tvrzení vybíral z různých spisovatelů výroky a vyvrcholil svou řeč v tom, že lépe je býti protestantem nežli katolíkem. Nebudeme s věhlasným filosofem se hádati, protože na filosofii nic nedá a uvádíme také jen pozorování skutečnosti, že chlubitivá slova o převaze protestantů jsou lichou samochválou bez rozumného důvodu. Vyplývá tedy z toho dále speciálně pro p. profesora Masaryka cenné poučení, že ani filosof nesmí si dovoliti ignorování rozumného usuzování, nechce-li upadnouti v mylný názor, který náramně trhá ustálenou představu o povýšenosti filosofa nad tuctové mluvky.

stanty. 10., 11., 12. Zpráva o sjezdě českoslovanských katolíků v Hradci Králové.

Ročník VII.

1. Veliký biskup. 2. a 3. Důležitost pravého náboženství. 4. Pokora a náboženství. 5. Zakládejte odborové spolky! 6., 7. a 8. Husité jindy a nyní. 9. Několik slov o papežství. 10. Katakomby. 11. a 12. České náboženství.

Ročník VIII.

1. Klíč ku bohatství.* 2. O ústavním životě v Rakousku. 3. Pius VII. a Napoleon. 4. Sebevraždy studentů. 5., 6. a 7. Česká konfesse. 8. a 9. Účelnost v přírodě. 10. Pohřbívati či spalovati mrtvoly? 11. Moderní náboženství Masarykovo. 12. Jubileum mariánské a Lurdy.

Ročník IX.

1. a 2. Otroctví zrušeno křesťanstvím. 3. Spojenci spiritistů. 4. a 5. Z domácnosti sociálních demokratů. 6. O manželství. 7. Braňme se tiskem. 8. a 9. O zákracích Kristových. 10. Jest účta Panny Marie oprávněna? 11. Návtěvou u Slovanů. 12. Volné kapitoly o spojitosti.

Ročník X.

1. Víra a věda.* 2. Zjevení, záznaky a tajemství. 3. a 4. Sociální význam svěcení neděle. 5. Svobodná škola. 6. a 7. Vzdělání dorostu kněžského. 8. Jesuité a jejich protivníci. 9. a 10. Z domácnosti sociálních demokratů. Rada II. 11. Svobodné zednářství. 12. Manželství přirozené a svátostné.

Ročník XI.

1. Slovo v čas o právu volebním a jiných občanských právech ve státu.

*) Rozebráno.

Kupte si tyto spisy:

Karel IV. jako křesťan a vlastenec.

Píše Jiří Sahula. Cena 3 K.

Rozmarné příhody. Humoresky.

Píše Jiří Sahula. Cena 1-10 K.

Objednávky vyřídí

Biskupská knihtiskárna v Hradci Král.

Časové Úvahy.

Periodický měsíčník

→ věnovaný časovým otázkám. ←

Redaktor Th. Dr. Fr. Reyl.

Ročník XI.

1907.

Číslo 5., 6., 7. a 8.

Celoroční předplatné i se zásilkou poštovní 1 K.
Jednotlivá čísla stojí 8 h.

Útok prof. Masaryka na církev katolickou.

Odrazil Dr. Josef Topolský.

Dne 23. října r. 1906 konala se ve dvoraně »Adalbertina« schůze zvláštního druhu. Hradecký politický klub pokrokový požádal ředitele biskupského Borromaea Dr. Reyla, aby přednášku svoji »Náboženství a intelligence«, kterou krátce před tím měl ve schůzi klubu křesťansko - demokratického, opakoval v »klubu pokrokovém«. Po přednášce měla býti vědecká debatta o náboženství. Ujednáno, aby Dr. Reyl přibral k debattě té některé hradecké theology, pokroková pak strana že si pozve stoupence své z Prahy. Strana katolická přistoupila na vyzvání toto, když k tomu dáno zvláštní svolení od ndp. biskupa Dr. Jos. Doubravy. Ujednána schůze důvěrná a stanoveny podmínky její, jmenovitě: volnost slova, osobní immunita, pořad řečníků, resoluce žádná že ne-

bude, vstup povolen jen těm, kteří se vykáží zvláštní legitimací. Legitimací těch vydáno 450; dvě stě jich rozdáno stoupencům strany katolické, dvě stě stoupencům strany pokrokové; padesát legitimací rozdáno dámám, které zaujaly místa na galerii. Zájem o schůzi byl nevídaný. Adalbertinum nemělo a nebude snad míti nikdy společnost podobnou pod střechou svou, jako mělo onoho večera, kdy schůze se konala. Veliká většina intelligence hradecké i z okolí přišla, aby vyslechla důvody táborů sobě tak odporujících. Každý myslel, že rozhovor o předmětu tak důležitém bude vážný, vědecký, a s dychtivostí očekával, na čí straně budou důkazy přesvědčivější, která strana asi zvítězí. Na pokyn předsedy schůze Dr. Klumpara vyložil Dr. Reyl s klidem sobě vrozeným jasně a přesvědčivě podstatu náboženství a potřebu jeho i pro inteligenci. Po něm dle ujednaných podmínek následoval řečník z tábora pokrokového Dr. Bartošek, redaktor »Volné Myšlenky« z Prahy. Po několika větách, jimiž projevil souhlas s vývody Dr. Reyla, opustil předmět, o němž se mělo jednati, a přešel na církev katolickou, kterou po způsobu lidí církvi zcela nepřátelských kritisovati začal. Podobně počínali si ostatní řečníci od strany pokrokové pozvaní: universitní prof. Dr. Masaryk, redaktor »Volné Myšlenky« Myslík; čtvrtý řečník, redaktor socialistického časopisu »Obzor Východočeský« nedostal se ke slovu, jelikož pro nedodržení jedné podmínky schůze o 1/22. s půlnoci rozpuštěna. Hned při slovech prvního řečníka z protikatolické strany bylo viděti, že pánové

z Prahy účel schůze zcela jinak pojali; jim nešlo o nic jiného, než ztupit církev katolickou a přítomné na schůzi kněžstvo a šířiti heslo: »Pryč z církve«. A jakých zbraní užili proti církvi? Hlavní z nich, zvláště ty, jichž vůdce nynějšího protikatolického hnutí v Čechách prof. Masaryk užil, zde uvádíme. Učinili jsme tak již v některých číslech »Obnovy«, zde podáváme látku tu přehledněji a značně doplněnou.

I.

Nikdy jsme si nepředstavovali profesora Masaryka jako velikého učenice; ale že by byl tak povrchním, jakým se ukázal v této schůzi, toho jsme přece nečekali. Líčil příčiny, které ho nutily k odpadu od církve katolické. S celou duší prý lpěl na této církvi, byv vychován zbožnou matkou svou; krve prý ho to stálo, než se odhodlal opustiti církev, ale rozum nutně ho vedl ke kroku tomu. S dychtivostí čekali jsme, jaké jsou to asi příčiny, které zvrátily pilíře náboženského jeho přesvědčení; mysleli jsme, že to budou jistě důvody vědecké, nezvratné, když universitní profesor, filosof, který — jak řekl — denně o náboženství přemýšlí, ač bolest mu to působilo a dosud působí, církev, v níž se zrodil, opustiti musil. Jaké však bylo naše sklamáni, když místo důkazů vážných a vědeckých slyšeli jsme námitky proti církvi dávno již vyvrácené, pouhá tvrzení bez vážných důkazů. »Čas« napsal o řeči páně Masarykově, že mluvil ne jako učenec nebo filosof — ale jako člověk.

Svatá pravda. Učenec, filosof tak mluvití nikdy by nemohl. Tak slýcháme mluvití socialisty, kteří vědomost svou čerpají z několika nevěreckých, proticírkevních brožur a časopisů. Prof. Masaryk omlouval se sice, že není připraven. Nevíme, co máme souditi o omluvě té. Někteří na schůzi přítomní, když viděli tu kupu listů, na nichž měl poznámky řeči své a když slyšeli ho mluvití (mluvil skoro 1³/₄ hod.), řekli nepokrytě: Dětinská výmluva, že není připraven. Slyšeli jsme též, že podobného manévru užil i jinde v úvodě řeči své.

Nesdílíme ovšem názor ten, neboť si myslíme, že universitní professor nemůže býti tak bezcharakterním, aby sprostě lhal. Ovšem vývody jeho nikterak to neomlouvá, jelikož řekl, že o tom, co mluvití bude, skoro denně přemýšlívá již mnoho let. A co vyčítal církvi katolické? Maria Panna měla prý mimo Ježíše ještě syny a dcery. Nevíme, zdali si byl p. professor vědom, jak starých, opotřebovaných, zbraní užil proti panenství Rodičky Boží. Tytéž důvody uváděl již ve století čtvrtém a pátém Helvedius a Jovinianus; a co jim řekl sv. Ambrož, kterého pražští řečníci uváděli oproti nynějším biskupům? »Claudite ora, impii.« Zavřete ústa, bezbožní. (De cast. virg. c. 7. n. 48.) A Crigenes (Hom. 3. in Luc.), Epifanius (Haer. 78. n. 1.) nazývají tvrzení to šílenstvím, bezbožnou opovážlivostí, perfidií. Helvidius a Jovinianus v pátém století a odpůrce panenství Rodičky Boží v XX. století prof. Masaryk odvolávají se hlavně na následující tři výroky Písma sv.: Prof. Masaryk měl dobře zaznaménána místa

ta, i bibli měl připravenou. 1. »Když matka jeho (Ježíšova) zasnoubena byla Josefovi, *prve než se sešli*, nalezena jest, mající v životě z Ducha svatého.« (Mat. 1, 18). 2. »Josef vzal k sobě manželku svou. Ale nepoznal jí, až porodila syna svého *prvorozeného*, a nazval jméno jeho Ježíš.« (Mat. 1, 24. 25). 3. »A přišed do vlasti své (Nazareta) učil ve školách jejich, tak že se divili a pravili: Odkud má tento moudrost a moc? Zdaliž tento není syn tesařův? Zdaliž matka jeho neslove Maria a bratři jeho Jakob a Josef a Šimon a Judas a sestry jeho zdaliž nejsou všechny u nás?« (Mat. 13, 54 a násl.) Z těchto textů dovozují upírači panenství Bohorodičky, že sv. Josef a Maria Panna scházivali se (manželsky) po narození Páně; Maria Panna že byla manželkou sv. Josefa v tom smyslu, že manželství jejich bylo dokonané, a že sv. Josef poznal manželku svou po narození Kristově; a že Maria Panna měla více synů a dcer, tak jak patrně prý ze slov »prvorozeného« a z textu »bratři jeho« a »sestry«.

Již sv. Jeromýr sepsal spis proti upírači panenství Rodičky Boží Helvidiovi, kde vyvrací rouhavé jeho domněnky asi takto: kdyby ze slov: »*prve než se sešli*« následovalo, že se pak scházeli, plynulo by ze slov: Helvidius, *prve než činil pokání*, zemřel, že Helvidius, když zemřel, činil pokání. A jako je toto nesmysl, tak také jest nesmyslný náhled tvůj, Helvidie! Kdyby ze slov: »Nepoznal jí, až porodila« plynulo, že ji pak poznával, plynulo by tím ze slov: »Já s vámi jsem po všechny dny až do skonání světa«. (Mat. 28, 20) a ze slov: »Aby

on (Kristus) kraloval, pokud nepoloží všech nepřátel pod nohy jeho« (1. Kor. 15, 25), že Kristus se svými milými nebude po skonání světa, a že, až překoná nepřátele své, nebude více kralovati. — Toto oboje je nesmysl, proto není správný ani výklad Helvidiův ani Masarykův.

Příslovce »prve než« a »dokud«, »až« (donec) naznačují jenom, že se něco po nějakou dobu nestalo, ale netvrdí, že se to stalo později. Proto je potřebí při výkladu dle způsobu hebrejského vyložit »dokud, až«; ukazují jen na minulost, a ne také na budoucnost. (Viz 1. Král. 6, 23; Dan. 6, 24; 1. Mach. 5, 54. Mat. 5, 18. Viz též výklad sv. Jeronýma o svátku sv. Josefa v 3. Nocturnu, lectio 8.: Quod autem dicitur: Antequam convenirent, non sequitur, ut postea convenerint: sed Scriptura quod factum non sit, ostendit). Že Maria mohla býti pravou manželkou Josefovou a přece zůstala pannou, pozná každý, kdo uváží rozdíl mezi manželstvím řádně uzavřeným a dokonaným, a manželstvím řádně uzavřeným ale nedokonaným. K otázce, proč Maria Panna uzavřela pravé manželství se sv. Josefem, odpovídá sv. Jeronym: proto, aby z rodokmenu Josefova poznán byl rodokmen Mariin, která byla s Josefem příbuzná, aby nebyla od lidu ukamennována jako cizoložnice, a aby měla pomoc a útěchu na útěku do Egypta.

Kdyby z toho, že Kristus sluje synem Marie Panny prvorozeným, plynulo, že Marie Panna měla nějakého syna druhorozeného a jiné, bylo by nám tvrditi, že syn prvorozený

jest jenom ten, po kterém se narodil syn druhý, a ne ten, před kterým se žádný jiný nenarodil; ale tak Písmo nerozumí slovu prvorozený; kdyby tomu tak rozumělo, pak by kněží ve Starém zákoně dle 4. Mojž. 18, 15 museli čekati na výkupné za syny prvorozené až do té doby, až se narodí druhorozený. Toho však nebylo. Nazývá se Kristus synem *prvorozeným*, ač jen jednorozený byl, pro znamenité právo prvorozenství a že jednorozený též prvorozeným byl a jinak se v Zákoně nejmenoval.

Jakými bratřími a sestrami byli oni »bratři« a »sestry« Ježíšovi? Redaktor Myslík četl z rozkazu prof. Masaryka i poznámky z bible k některým svrchu uvedeným místům Písma sv. — ale ne všechny. Proč p. professore redaktor Myslík nečetl poznámku při třetím textu, kde je řeč o bratřích a sestrách Ježíšových? Asi nesměl. Ta ovšem nehodila se vám do krámu; — čtete v ní: »Byli to příbuzní Pána Krista, synové Kleofáše a Marie, příbuzné matky Páně, která s Magdalenou a jinými ženami posluhovala Ježíšovi.« Že výklad ten je správný, zajisté snadno byste se přesvědčil, kdybyste četl a znal důkladně písmo svaté. V Genesi na př. v kap. 12., verši 5. čtete: »A vzal Sáru, manželku svou, a Lota, *syna bratra svého*, a veškeren statek, kteréhož nabyli« — a v kapitole 13., verši 8. co psáno? Řekl tedy Abraham k Lotovi: »Prosím, ať není sváru mezi mnou a tebou a mezi pastýři mými a tvými; neboť *bratři jsme*.« A Laban nazývá Jakoba *svým bratrem*, ač byl jeho strýcem (matčíným bratrem). (Gen. 29, 10.)

Hle, příbuzní nazývají se bratřími!

Mezi bratřími Páně jmenuje se apoštol Jakob.

Sv. Pavel v listě ke Galatským (1, 18—19) píše: »Potom po třech letech přišel jsem do Jerusalema, abych uzřel Petra, a pobyl jsem u něho patnáct dní. Jiného pak z apoštolů neviděl jsem žádného, než *Jakoba, bratra Páně.*« A čí synem byl sv. Jakob apoštol? Písmo sv. nás o tom poučuje. V seznamu apoštolů (Mat. 10, 3; Mar. 3, 16—19; Luk. 6, 14—16) shledáváme dva Jakoby; jeden z nich zřejmě jmenuje se synem Zebedeovým, druhý Alfeovým: žádný nejmenuje se synem Josefovým. Jest tedy Jakob apoštol, který nazývá se také jinak Jakobem menším a bratrem Páně, Jakob Alfeův (Kleofášův).

Kdo byla jeho matka? Evangelisté ji jmenují Marií. Evangelista sv. Matouš (13, 56) píše: »Bratří jeho: *Jakob, Josef, Simon, Judas*«; a v kap. 27, 55—56: »Byly pak tu (když Kristus byl ukřižován) ženy mnohé z daleka, kteréž byly přišly s Ježíšem z Galilee, posluhující jemu, mezi nimiž byla *Maria Magdalena a Maria, matka Jakobova a Josefova*, a matka synů Zebedeových.«

Evangelista sv. Marek (15, 40) píše: »Byly pak tu i ženy z daleka se dívající, mezi nimiž byla *Maria Magdalena a Marie, máti Jakoba menšího a Josefa* a Salome.« A v kap. 16, 1 praví: »*Maria Magdalena a Maria Jakobova* a Salome nakoupily vonných mastí, aby příjdouce pomazaly Ježíše.«

Evangelista sv. Lukáš (24, 10) píše, že zvěstovaly apoštolům z mrtvých vstání Páně »Maria Magdalena a Joanna a *Maria Jakobova*.«

Evangelista sv. Jan (19, 25) praví: »Stály pak blízko kříže Ježíšova matka jeho a *sestra matky jeho Maria Kleofášova* a Maria Magdalena.«

Z uvedeného patrně, že Jakob, Josef a proto i ostatní bratři a sestry Ježíšovy byli synové a dcery Alfea a sestry Marie Panny, která se jmenovala také Maria, kterou sv. Jan nazývá Marií Kleofášovou. K otázce, proč muž Marie, matky Jakobovy u jednoho evangelisty sluje Alfeus a u druhého Kleofáš, odpovídá sv. Jeroným: »Disce scripturae consuetudinem, eundem hominem diversis nominibus nuncupari« = »Pamatuj, že písmo nazývá častěji téhož člověka rozličnými jmény.« A dokazuje to mnohými doklady z písma sv.

Nebyli tedy bratři a sestry Ježíšovi synové a dcery Panny Marie, nýbrž Marie, sestry její. A poněvadž se nezdá pravděpodobným, že by v téže rodině dvě sestry měly totéž jméno (ač u Římanů tomu tak bylo), možno říci, že ani tato Marie nebyla *vlastní sestrou* Marie Panny, nýbrž její *příbuznou*.

Za doby sv. Jeronýma domnívali se též někteří, že bratři a sestry Ježíšovi byli dítky sv. Josefa z prvního manželství i tvrdili, že byl sv. Josef, když se zasnoubil s Pannou Marií, již vdovcem. Náhled tento sv. Jeroným jako nesprávný zamítá.

Sv. Jan Zlatoústý důležitý ještě jeden uvádí fakt, že by totiž »Ježíš na kříži umíraje, ne-

poroučel svou máti Janovi, kdyby byla ještě nějakého vlastního syna měla.«

Bratří a sestry Ježíšovi, o nichž Písmo sv. mluví, jsou tedy příbuzní Pána Ježíše.

Kdyby p. prof. Masaryk býval se zeptal některého žida — od vraždy v Polné všichni ho milují — ochotně by mu vysvětlil, že v Písmu sv. krevní příbuzní, bratřanci a sestřenice ve směs nazývají se bratřími a sestrami a nemusil si škoditi námitkou tak starou a dávno vyvrácenou.

Jest věru s podivem, jak mohli pokrokaři tleskati Masarykovi, když tak nepotřebnou zbraní bojoval proti panenství Rodičky Boží. Vášeň zaslepuje.

Vědeckost a učenecká vážnost p. prof. Masaryka vysvitla ještě jasněji z výroku: »Na sněmu vatikánském nejlepší biskupové od biskupů analfabetů asijských byli přehlasováni.« Člověk by myslil, že něco takového o biskupech katolických v osvíceném 19. století mohl by říci buď šílenec, nebo analfabeta, nebo lhář, nikdy však ne professor universitní. Kdyby prof. Masaryk jen poněkud důkladněji studoval o koncilu vatikánském, dočetl by se, že *arcibiskupů a biskupů Řeků a Orientálů* na sněmu vatikánském bylo pouze 32, a to 23 arcibiskupů (8 Arménů, 5 Chaldejců, 4 Maronisté, 3 Syrové, 1 Řek, 1 řecký Mechit. a 1 Rumun), a ze 456 *biskupů* na koncilu shromážděných pouze *devět* bylo Řeků a Orientálů. Při čtvrtém veřejném sezení dne 18. července 1870 z 535 přítomných hlasovalo 533 pro dogma o neomylnosti papeže ve věcech víry a mravů a pouze *dva proti*,

kteří se potom přidali k ostatním, takže souhlas byl jednotný. (Viz: Fessler: Das Vat. Koncil s. 15.—20. Wien 1871.)

Jak tedy nazvati tvrzení, že nejlepší biskupové od biskupů analfabetů orientálních byli přehlasováni?! Neníž to zlomyslnost nebo ignorance, za kterou universitní professor v hloubi duše stydět se musí?

Prof. Masaryk zná výborně námitky, které protestanté pronášívají proti církvi katolické, nedá si však tolik práce, aby objektivně je posoudil a vyvrácení jich se strany katolické prostudoval; pak ovšem každý poněkud náboženství svého znalý katolík žasne nad onou lehkomyšlností, s jakou námitky ty intelligentnímu posluchačstvu přednášeti se odvažuje. S takovou lehkomyšlností vytkl církvi katolické, že verš 7. v 1. ep. sv. Jana (tak zv. comma Joanaeum) je do překladu latinského vpašován *za tím účelem, aby se mohlo dokázati učení o Nejsvětější Trojici*; v textu řeckém verš ten prý se nenalézá.

Dokažte nám nejprve, učený pane profesore, kdo a kdy verš onen do Písma sv. vpašoval, a pak dokažte, že není v žádném textu řeckém. S prací tou budete zajisté při svém »hlubokém« studiu theologickém a »snaze po pravdě« co nejdříve hotov — a pak račte vzíti v úvahu slova Kristova: »Jdouce učte všecky národy, křtíce je ve jménu Otce i Syna i Ducha sv.« (Mat. 28, 19) a dále: »Když pak přijde Utěšitel, kteréhož já pošlu vám od Otce, Ducha pravdy, kterýž od Otce pochází, tenť bude o mně svědectví vydávati.« (Jan 15, 26.) Snad

dokážete, že tyto věty jsou také vpašovány do Písma sv., i ony dokazují učení o Nejsvětější Trojici. Přejeme vám k tomu dobré chuti; my zatím zůstaneme v »bludu.«

Ve své lásce ke katolické církvi uvedl prof. Masaryk proti ní i Lva Taxilla. Katolíci věřili prý slepě všemu, co ve spise jeho o zednářích uvedeno, a on se jim na konec vysmál, že jsou »vrtaná dřeva.« (výrok univ. profesora!) Katolíci jsou ovšem zvyklí na podobné titulatury; nešťastnou však náhodou dostalo se podobné cti nedávno redakci časopisu, professoru Masarykovi zcela blízkého, v případě řepínském. A nevěřil-li pak snad sám pan prof. Masaryk tomu, co »Čas« přinesl?

Prof. Masaryk vytkl dále katolíkům inferioritu v ohledu národohospodářském. Nepřekvapilo nás to nikterak, říkají to všichni nepřátelé církve; někteří ještě otevřeněji pronášejí výtku tu slovy: katolicismus ochuzuje národy, a dovozují z toho superioritu protestantismu nad katolicismem. V podstatě narážka tato není nová. Známa jsou slova Kristova: »Jako mne nenáviděli, i vás nenáviděti budou, jako mne pronásledovali, i vás pronásledovati budou.« Kristu nepřátelé jeho předhazovali posměšně, že je synem chudého tesaře, Římané nazývali náboženství jeho »náboženstvím otroků« a dnes vytýkají, že katolíci v bohatství, v ohledu národohospodářském stojí za protestanty, že jsou inferiorními. R. 1854 vydal pastor Napoleon Roussel spisek, kde dokazuje, že protestanté v Paříži třikráte tolik daní platí než katolíci a z toho vyvozuje, že náboženství protestantské

jest lepší než katolické. Akademik Lemoinne v jednom ne právě katolickém časopise odpovídá na to vtipem: »Pan Roussel dokazuje velikým číselným apparátem, že protestanté pozemskými statky více jsou požehnáni než katolíci, že mají více rent, větší průmysl, těžší pytle zlata. Dosud jsme věřili, že Bůh při posledním soudu postaví na jednu stranu dobré a na druhou zlé; dle náhledu pana Roussela rozdělí se lidstvo na dvě jiné třídy: na tlusté a hubené. Bůh nebude zkoušeti srdce a ledví, ale žaludek. Nedovede-li sluha evangelia žádnou jinou morálku hlásati, pak nezbyvá lidem nic jiného, než aby dobré obchody dělali, dobře se měli — nejbohatší dle toho jsou vždy nejctnostnější.« (Dr. Jos. Jatsch: *Katolicismus und Protestantismus*, Warnsdorf, str. 5.)

Kdyby dnes hodnota náboženská měřila se dle bohatství vyznavačů jeho, ani protestantismus nebyl by »čistým evangeliem«; nedokonalejším náboženstvím muselo by býti náboženství židovské; penězi svými ovládají dnes židé celý svět. Ovšem pak by musil také p. prof. Masaryk jako charakterní člověk, který hledá pravdu, odpadnouti zase od protestantismu a státi se židem; snad by zle nepochodil; Israel je vděčný, možná, že by se stal »Wunderrabinem«.

Jestliže židé pomáhají si tak často milionovými bankroty, čachrem, nehumanními spekulacemi bursovními, pak ovšem mají více než katolíci. Ale proto rozumný člověk neřekne: »Ejhle, jak náboženství židovské vede k většímu pokroku než katolické.« Větší nebo

menší cena náboženství musí se dle zcela něčeho jiného měřiti, než dle pytlů zlata. Prof. Masaryk řekl, že Kristus je mu dosud největší autoritou. (Jen je-li to pravda?) A co je dle Krista hlavní úlohou náboženství? *Ne obohacení lidí pozemskými statky, ale statky duchovními, nadpřirozenými — spása lidí.* »Hledejte nejprve království božího a spravedlnosti jeho, a vše ostatní bude vám přidáno« (sv. Mat. 6, 33), tak zní slova Kristova. Chceme-li tedy větší nebo menší cenu jednotlivých náboženství určit, nesmíme se tázati, které z nich k většímu blahobytu pozemskému vyznavače své přivádí, nýbrž v kterém z nich hledání království božího je opravdivější, vážnější, které z nich může se vykázati větším množstvím plodů svatosti. A v tomto ohledu nebojí se náboženství katolické přirovnání se žádným jiným náboženstvím! Žádné jiné vyznání náboženské nemůže se vykázati takovým počtem světců, heroických vzorů lásky k Bohu a k bližnímu, jako vypěstovalo náboženství katolické. Kdo nepředpojatě s tohoto stanoviska o větší nebo menší ceně náboženství přemýšlí, nutně přijíti musí k poznání, že náboženství katolické je jedině pravým náboženstvím Kristovým.

Kdyby božský zakladatel katolického náboženství přívržence své pozemskými statky býval chtěl obohatiti a tak šťastnými je učiniti, jistě by je neučil opovrhovati světem, snášeti utrpení a kříže, ale vyučil by je obchodu, průmyslu a chytrosti tohoto světa. Ačkoliv Kristus odkazuje vyznavače své na nebe, přece

neshledáváme v učení jeho ničeho, co by bránilo národohospodářskému rozvoji lidstva — naopak, kde nebrání se činnosti jeho, platně přispívá i k časnému blahu jednotlivců. Bůh sám slibuje i časné požehnání těm, kteří dbají příkazů jeho. Pravdou zůstane, co řekl Montesquieu: »Podivné. Křesťanské náboženství, které jen blaženost posmrtného života za předmět míti se zdá, působí také časné blaho našeho života.«

Že náboženství katolické nemá v sobě ničeho, co by bránilo nebo zdržovalo národohospodářský rozvoj, toho nejlepším důkazem jsou dějiny katolických řeholních řádů. V katolických rádech duch katolicismu nejjasněji se zračí, členové jejich nejen že se přísně drží učení církve katolické, nýbrž i rad její dbají. A co vykonali tito řádové v ohledu národohospodářském? Ani největší odpůrci jich nemohou jim upříti zásluh, kterých si dobyli o národohospodářský pokrok národů v minulosti. Mniši to byli, kteří káceli lesy, vysušovali bažiny, regulovali řeky, proměňovali neúrodné krajiny v úrodná pole, stavěli silnice a mosty, provozovali řemesla, navykali lid práci a usedlému životu. Práci v pohanském starověku vykonávali jen otroci, svobodný občan pokládal to za něco nečestného vykonávati práce obyčejné. Rovněž u starých Germánů bylo tomu podobně. Zaměstnání svobodného Germána byl lov a válka; vzdělávati půdu, provozovati řemeslo bylo pod jeho důstojnost. »Řád sv. Benedikta«, praví jeden francouzský dějepisec, »dal starému světu první příklad práce, svo-

bodnými muži vykonané. Poprvé pohleděl obyvatel města, pokořen zkázou města svého, na zemi, kterou pohrdal a vzpomněl si na práci, která mu na počátku světa byla přikázána v rozsudku, který nad Adamem byl vynesena. Toto obnovení svobodné a dobrovolné práce, kterou mniši zavedli, je základ moderní společnosti.« (Michelet, histoire de France, tom. I, p. 112.) Také Périn píše o vlivu klášterů na práci. »Z počátku kolem klášterů skupeni, mnohdy mezi jejich zdě přijati, učili se světští dělníci od řeholníků, jaké štěstí a jakou sílu působí práce, kterou z náboženského přesvědčení člověk na se bere.« (L. Friedlieb: Sociale Bedeutung der Klöster in der Gegenwart, Würzburg 1877 str. 17.)

Caesar (de bello gal. 4, 1 a násl.) líčí Německo jako nehostinnou, neproniknutelnými lesy a rozsáhlými bažinami pokrytou zemi. A pohlédneme-li na Německo za několik století po tom, co shledáváme? Místo neproniknutelných lesů dřívějších, místo nezdravých močálů, místo kočujících, bojovných kmenů — shledáváme úrodná pole, rozsáhlá města a dědiny s usedlým obyvatelstvem, živícím se orbou, řemeslem a obchodem. Kdo způsobil tento obrat? Mniši katoličtí! Příkladem svým stali se učiteli okolního lidu nejen v ohledu vědeckém, ale i národohospodářském.

Již v osmém a devátém století zavedli mniši benediktinští v Německu zahradnictví a ovocnářství. Vynalezli nebo přinesli do země nové rostliny, semena, nové druhy stromů. Ze zahrad klášterních dostávaly se pak tyto

zušlechtěné druhy do zahrad a na pole ostatních lidí. Broskve a meruňky Benediktini do Německa přinesli. Karthusiani až do revoluce opatřovali z veliké své školky v Paříži celou Francii ušlechtilými druhy ovoce. Pěstování révy a vinařství zavedli rovněž mniši katoličtí. Protestant Roscher píše: »Všecko racionelní hospodářství ve středověku vyšlo výhradně z klášterů; jako kláštery byly semeniště duševního obrození, tak také hospodářské kultury.« A professor dějepisu Felix Dahn, nikterak snad nějaký přítel katolíků, vydává ve svých Germanische Studien toto svědectví: »Kostely a kláštery na pravo od Rýna byly učiteli a vzory barbarů nejen ve víře a mravech, ale i ve všech odvětvích hospodářství. Hospodářství církevní bylo vzorem pořádku, mírnosti oproti nesvobodným a kolonistům, ale též *racionelního hospodářství* v ovocnářství, vzdělávání půdy a chovu dobytka . . . Tehdy bylo dobře pod berlou sloužiti . . . Králové, šlechtici, nešlechtici svobodní v sousedství nemohli nic rozumnějšího činiti, než napodobovati tyto vzory. Hromadné dary pustin kostelům a klášterům byly hospodářsky k největšímu prospěchu; půda dostávala se nejlepšímu hospodáři.« (Dr. Jatsch, l. c. str. 24, 25).

Katoličtí mnichové jsou zakladateli racionelního národohospodářství v Evropě.

A nejen v dřívějších dobách byly kláštery pionéry národohospodářského pokroku — jsou až posud. Nemusíme choditi pro doklady až do krajin misijnářských, v samé Evropě máme toho příklady. Hellwald píše v »Aus-

landu« o návštěvě své v klášteře trapistů »u třech pramenů« nedaleko Říma a vykládá, co tito mniši vykonali k vysušení bařinaté a nezdravé krajiny té, o co marně pokoušel se Garibaldi a stoupenci jeho — a posílá Italy co se týče hospodářství do učení k trapistům. Samy liberální listy uznávají národohospodářskou činnost trapistů. Elbf. Ztg. píše: »Musí se uznati, že v pusté osadě Mariawaldu mniši veliké věci vykonali a ku vzdělání půdy značně přispěli.«

Dle svědectví »Wiener Diecesanblattes« jsou mniši nově založeného kláštera trapistů »Maria Stern« v Bosně »pro onu značně zanedbanou zemi pravými dobrodinci ve všech duševních, příkladem a učením nejlepšími učiteli ve všech pozemských věcech.« (Friedlieb: Social-politische Abhandlungen, Würzburg str. 246). Friedlieb (ibidem) píše, že trapisté v Alžíru zkultivovali přes 300 hektarů půdy, založili veliké zahrady a více než 10.000 stromů vysázeli.

Již to, co dosud jsme uvedli, postačilo by k důkazu, že katolické náboženství nezdržuje snad národohospodářský pokrok a že nemůže býti příčinou národohospodářské inferiority národů katolických. Ale ještě na něco poukážeme. Kdyby katolicismus skutečně vykonával neblahý vliv na národohospodářský rozvoj národů — musel by ho vykonávat nejen v době přítomné, ale i v minulosti a to zvláště tehdy, kdy náboženství katolické ovládalo celý soukromý i veřejný život, tento zhoubný vliv více musel se jeviti než ve sto-

letí nynějším, kdy takového vlivu náboženství nemá. A co dokazují dějiny? Právě v té době, kdy církev katolická byla v rozkvětu své moci a ovládala celý život národů, kvetlo zemědělství, řemesla a obchod, kvetl i blahobyť u národů těch. Nebudeme líčiti zlatou dobu národa českého za doby Karla IV., Otce vlasti, ale uvedeme některé ukázky z Německa, jehož nynější rozvoj protestantismu za zásluhu se přičítá.

Janssen ve svém »Geschichte des deutschen Volkes«, I. Band, str. 300—384 podává nám obraz rozkvětu národohospodářského v Německu za katolických jeho dob. Z několika zpráv o povšechném stavu hospodářství oné doby Janssenem zaznamenaných stůjtez zde aspoň některé. »V německých zemích«, praví se ve spise z 15. stol. pocházejícím »Buch von den Früchten«, není krásnější a úrodnější země nad Porýnsko; vína je tam nadbytek, také pšenice, žita a ovoce všeho druhu ve velikém množství. Je to země velice lidnatá po obou stranách řeky. Je tu vesnice na vesnici, a chce-li někdo viděti, co bohatství půdy a píle lidská vytvořiti může, musí viděti tuto zemi. Chudobu málokde zde nalézti u lidí, kteří chtějí pracovati.« A jiný svědek z té doby angličan bratr Bartoloměj z řádu Minoritů líčí tuto zemi slovy: »Porýnsko je sice malou zemí . . ., ale po obou stranách Rýna až k vrcholům hor lahodnou a úrodnou . . . Půda je tu bujná a úrodná, plodí obilí a ovoce ve veliké hojnosti. Na témže pozemku daří se nejrozmanitější druhy ovoce; při všem bohatství ovoce nechybí ani obilí. Ovocnářství nepřekáží nikterak vi-

nařství. Naopak jedno a totéž pole přináší zde obilí a víno, ořechy a ovoce, jablka, hrušky a rozličné jiné plodiny.« Rovněž Jan Butzbach r. 1500 líčí Porýnsko jako ráj Německa a dodává: »lid je tam bohatý a statečný.« Zemědělství, jak Janssen dokazuje, stálo na vysokém stupni, chov dobytka více byl pěstován než za dnů našich; zvláště ovocnictví veliká péče věnována. »Das Buch der Früchten« mluví o celých lesích ovocných stromů, jež dobře byly pěstěny nejen v Porýnsku, ale i v jiných provinciích. »Veliká péče se tomu věnuje«, píše pisatel oné knihy, »a jsou v pravdě dovední tu lidé, kteří vypěstují stromy rozličných druhů. Tak jsem také viděl v Bavorsku, že ovocné stromy pečlivě jsou pěstovány ve dvořích, a je milo na ně pohlédnouti. Chudý člověk za par haléřů může si koupiti jablek, hrušek, ořechů a jiného ovoce pro sebe, ženu a děti na celou zimu.«

Pomořansko nepatří dnes k úrodným krajinám. A jak píše o něm zpráva z 15. a 16. století? Kantzow popisuje ho takto: »Tato země přináší nadbytek obilí, žita, pšenice, ječmene, ovsa, čočky, pohanky a chmele, takže ani dvacátý díl v zemi se ho nespotřebuje. Proto vyváží se mnoho žita a sladu do Škotska, Holandska, Švédska a Norvéžska. Též dobří koně se tam pěstují, velcí a malí, mnoho volů, vepřů, ovec a včel; země je plna luk a pastvin... Rybolov má tato země výborný.«

Zemědělský rozkvět přinesl veliký blahobyt stavu rolnickému. »V Pomořansku«, píše Kantzow, »jsou sedláci bohatí. Nosí jen anglický

nebo jiný dobrý oděv, tak pěkný, jako druhdy šlechtici a měšťané nosili.«

O sedlácích v Elsasku píše Wimpheling: »Bohatstvím v naší krajině a mnohých částech Německa stali se sedláci bujnými a pyšnými. Znam sedláky, kteří při svatbě svých synů nebo dcer nebo při křtu dětí takový náklad vedou, že by se mohl koupiti dům s polem a malou vinicí. Jsou při svém bohatství v pravdě rozmařilými v potravě a oděvu a pijí drahá vína.«

»Ještě za paměti mého otce, který byl sedlákem«, napsal Jindřich Müller r. 1550, »u sedláků zcela jinak se jedlo než nyní. Každý den bylo masa a jídel nadbytek, a o posvícení nebo jiných hostinách praskaly stoly pod tím, co nésti musely; víno pilo se (suff man) jako by to byla voda, jedl a vzal si každý s sebou, co chtěl, byloť bohatství a nadbytek. Teď je tomu jinak; . . . potrava nejlepších sedláků je mnohem horší, než tehdy nádeníků a čeledínů.« (Janssen, l. c. 313, 314).

A jako se sedlákům dobře vedlo, — tak se také dobře měla čeleď a dělnictvo. Janssen praví, že hmotné postavení dělnictva nebylo a nebude nikdy lepší, jako bylo od konce 14. do počátku 16. století. Aby si mohl každý učiniti řádný pojem o mzdě dělníků v oné době, uvádí, co bylo možno koupiti si za určitý obnos. V Sasku mezi r. 1455—1480 pár obyčejných bot stál dva nebo tři groše; ovce čtyři groše, sáh dříví k palivu s dovozem pět grošů, korec žita šest grošů atd. A obyčejný dělník vydělal si v té době týdně 6 až 8 grošů. Z toho pa-

trno, že saský dělník dobře byl placen a lacino a dobře mohl býti živ. Pochopí se proto nářek dělníků v polovici šestnáctého století, uváží-li se, že v této době denní mzda stoupla asi o 6 haléřů, cena však potravin nepoměrně výše; ku př. cena žita ze 6 grošů za korec na 24 grošů, cena ovce ze 4 grošů stoupla na 18 grošů. (Janssen, l. c. 316).

V jiných zemích byl plat dělníků ještě větší. V dolním Porýnsku ke stravě pracující dělník mohl si za týden opatřiti: měřici žita, deset liber vepřového nebo pět liber telecího masa, šest velkých konvic mléka, dvě otýpky dříví, a mimo to za pět týdnů zbylo mu ještě tolik peněz, že se mohl slušně ošatiti.

V Augsburku denní mzda obnášela tolik, že si bylo možno za to opatřiti pět nebo šest liber nejlepšího masa. (Janssen ibidem).

A jakou stravu mělo dělnictvo!! V některých krajinách byla zvláštní nařízení vydána, co mají dostávatí dělníci ke stravě pracující. V Sasku dle zemského nařízení z r. 1482 bylo stanoveno: »Dělníci a ženci ať jsou spokojeni, jestliže mimo mzdy obdrží denně dvakráte — v poledne a večer čtyry jídla: polévku, dvoje maso a zeleninu; v postních dnech pět jídel: polévku, dvoje ryby a dva příkrmy.« (Janssen, l. c. str. 118). Galleti, který uvádí toto nařízení ve své »Geschichte Thüringens« (5, 201) právem k tomu poznamenává: »Nyní ani šlechtici nemají takový stůl, jako bylo tehdy u dělníků zvykem.«

Rovněž i domácího služebnictva materiální postavení v té době bylo skvělé. Falke: Ge-

schichte Statistik, str. 392 uvádí, jaký plat mělo služebnictvo mimo byt a stravu: »Kočí měl ročně devět zlatých, děvečka tři zlaté a 12 až 18 grošů, a to v čase, v němž vykrmený vůl stál tři až čtyry zlaté.« (Janssen, str. 319).

Ze všech zpráv, které se nám z patnáctého století zachovaly, vysvítá, že zemědělství v té době bylo na značné výši a blahobyt takový, jaký není ani dosud v Německu.

A ještě většího rozkvětu než zemědělství dosáhlo v této době řemeslo a obchod. »Řemeslnická práce«, píše Janssen (l. c. str. 322), »dosáhla tehdy v jednotlivých svých odvětvích takového stupně dokonalosti, jakého později v Německu, když od polovice šestnáctého století stále hlouběji klesalo, nikdy nedosáhla.« A rozvinuje dále obraz celého života řemeslníků, tovaryšů a učňů, dobře zorganizovaných na základech katolického náboženství v cechách a společenstvech. Řemeslo v té době mělo v pravdě zlaté dno. Hmotné postavení dělnictva řemeslnického bylo ještě lepší než zemědělského. Janssen uvádí (str. 348 a násl.) historické toho doklady. V Klosterneuburgu mezi r. 1485—1509 v době, kdy libra masa z dobře krmeného vola stála 2 denáry, denní mzda dělníků zednických a tesařských obnášela v letě 20, v zimě 16 denárů, tak že takový dělník vydělal si denně cenu 10 nebo 8 liber dobrého masa. V Sasku v patnáctém století vydělal si týž dělník denně průměrně přes dva groše, více než třetina ceny jednoho korce žita, jenž se průřizem za šest grošů prodával. Jenom z velikého blahobytu řemeslnických dělníků dají

se vysvětliti bohaté ony dary k účelům bohoslužebným. R. 1495 pomocníci pekařští dali ku př. zhotoviti k slavnosti Božího Těla čtyry svíce v ceně 120 zlatých, dle nynějších peněz stály by asi dva tisíce marek. Zbožné nadace, oltáře a podobné dokazují, že nebylo bídy mezi řemeslným dělným lidem. Zvláštní nařízení státní směřující proti nádheře v oděvu u dělnictva tohoto jsou nejlepším též dokladem jeho blahobytu. Na říšském sněmu ve Freiburgu a Augsburku v r. 1498 a 1500 bylo předepsáno: nesmějí nositi sukno na kalhoty, jehož loket by stál více než $\frac{3}{4}$ zlatého; na kabát a plášť mohou používati jen domácího sukna, loket ne dražší než půl zlatého, také zlato, stříbro, samet, hedvábí, vyšívání nemají nositi. (Janssen, str. 349).

Dokladem vysokého rozkvětu práce řemeslnické a blahobytu vidíme na památkách stavitelských z oné doby pocházejících. Dnes pokládá se za velice dovedného ten, kdo jen dovede vzory ty napodobiti. Náboženství pronikalo tehdy celý život, proto vše to nejlepší k oslavě Boží věnováno; překrásné chrámy ze středověku jsou pomníky kultury i blahobytu tehdejšího lidu; neboť lid chudý nemohl by přinést tak ohromné hmotné oběti, které velkolepé stavby ty vyžadovaly.

A co máme říci o obchodu? Jak kvetl obchod v katolické oné době, to patrně z rozkvětu a bohatství německých měst, které byly střediskem jeho. Byla to především města: Hamburk, Břemy, Antverpy, Norimberk, Kolín, Augsburk, Vratislav a jiná. »Je v pravdě

ku podivu« napsal francouzský cestovatel Pierre de Froissard v r. 1497 »jak smělí a podnikaví jsou němečtí kupci a jak dovedou bohatství své rozmnožiti. Rozkvět měst, nádhera veřejných a soukromých budov a drahocenné poklady uvnitř bytů vydávají o tomto bohatství výmluvné svědectví. Je to radost zdržovati se v těchto městech a bráti účast na veřejných zábavách občanů.«

R. 1438 ruský metropolita Isidor na cestě své ku všeobecnému koncilu do Florencie svolanému navštívil s družinou svou některá německá města: Lubeck, Lüneburk, Brunšwik, Erfurt, Norimberk a jiná a žasli nad bohatstvím a krásou těchto měst. »Kvetoucí města s velikými, krásnými, prostornými domy, překrásné zahrady a umělé průplavy, bohatství a nádhera kostelů a klášterů, řemeslnická píle a přemnohá díla umělecká, důstojnost magistrátů, pýcha měšťanstva vzbudily v Rusech netušené pocity a strhly je k obdivu. Erfurt zdál se jim býti nejbohatším městem v celém Německu; byl plný zboží a měl nejvíce uměleckých památek.« (Strahl, Rußlands älteste Gesandtschaften in Deutschland, (526, 527), Janssen, str. 373).

S podobným obdivem píše r. 1458 římský vyslanec Aeneaš Silvius o městech německých: »Otevřeně to tvrdíme, Německo nebylo nikdy bohatší, nikdy krásnější než dnes. Německý národ stojí co do velikosti a moci přede všemi ostatními, a možno v pravdě říci, že není národa, jemuž by Bůh více přízně prokázal, než národu německému. V Německu všude vidíme osetá pole, vinice, ovocné zahrady, všude krásné

budovy, přivětivá venkovská stavení, zámky na kopcích, ohražená města. Projdeme-li nyní nejpamátnější z nich, výtečnost tohoto národa a nádhera této země jasně nám bude zářiti vstříc. Kde je v celé Evropě krásnějšího města než Kolín s překrásnými jeho kostely, radnicí, věžemi, s bohatým obyvatelstvem, s krásnou řekou a úrodnými nivami kolkolem?« Pak prochází jiná města německá a líčí jejich nádheru a bohatství. Též o Vídni mluví: »V Rakousku je Vídeň nejslavnějším městem s královskými v pravdě paláci a kostely, jež obdivovati by mohla Itálie. Není možno vylíčiti dojem, jakým působí chrám sv. Štěpána. Vyslanci z Bosny, kteří věž jeho dlouho prohlíželi a obdivovali, řekli: Tato věž stála více, než by se dostalo za celé království bosenské. Ve Vídni domy občanů jsou prostorny a bohatě ozdobeny . . . člověk myslí, že vchází do příbytků knížecích.« O Norimberku píše: »Není možno nezmíniti se o Norimberku. Patří-li se z dálky na toto velebné město, jeví se v majestátním v pravdě lesku, který při vstoupení do bran krásou ulic a čistotou domů skutečným se ukazuje. Kostely jsou ctihodné a nádherné, císařský hrad shlíží pyšně dolů, a domy měšťanů zdají se býti pro knížata stavěny. Králové škotští přáli by si zajisté tak bydleti jako prostředně bohatí měšťané norimberští.« Asi o padesát let později napsal Wimpfeling: »Německo nebylo nikdy tak bohaté a vynikající jako za dnů našich; a děkuje za to hlavně neochabující píli a horlivé přičinlivosti svých občanů, jak těch, kteří v dílnách svých pra-

cuji, tak i těch, kteří kupectví a obchod provozují. I sedláci jsou bohatí. Všude zvědají se od století a déle překrásné kostely, nádherné veřejné budovy, a co zvláště je chvály hodno, zbožné nadace pro nemocné a chudé množí se ve velikém počtu a bohatě jsou nadány.« (Janssen I. sv., str. 373—375).

Není nám možno líčiti rozkvět, moc a bohatství jiných zemí (Italie, jmenovitě: Benátek, Janova, Florencie, pak Španělska, Portugalska, Francie) za jejich katolických dob — pojednání naše příliš by vzrostlo, ale to, co jsme uvedli, postačí úplně k přesvědčení, že katolicismus nebrání nikterak podnikavosti a pílí, rozkvětu národohospodářskému a politickému. Kdyby neblahý onen vliv vykonával, nemohl by žádný národ v té době, kdy náboženství toto celý veřejný i soukromý život ovládalo, takového kulturního rozvoje dosáhnouti, jaký líčí nám dějiny. Chceme snad dokazovati tím superioritu katolicismu nad protestantismem, jak nepřátelé naši dělají? Nikoliv. Snahou naší bylo vyvrátiti onu výtku, že katolicismus je snad příčinou národohospodářského úpadku a že ochuzuje národy katolické; — každý soudný člověk musí na základě těchto historických fakt uznati, že katolicismus není principem úpadku národohospodářského.

Pohlédněme nyní k době přítomné. Kdyby katolické náboženství bylo příčinou úpadku katolických zemí, úpadek ten musel by se jeviti ve všech katolických zemích; ale tomu není tak. Poukazujeme jen na Belgii. Belgie

má 99 $\frac{1}{2}$ % katolíků a co hlavní — více než od dvaceti let mají katolíci většinu v parlamentě a tím vůdčí roli v zemi. Jak to vypadalo za vlády liberální v Belgii? Stoupal — ne ale národohospodářský rozkvět, nýbrž státní deficit. V r. 1881 obnášel 6, v r. 1884 přes 16 millionů franků. V celku za liberální vlády obnášel schodek od r. 1878—1884 přes 58,976.176 franků. Dne 10. června 1884 do sněmovny zvolena katolická většina a co vidíme? Klesá deficit a stoupá národohospodářský rozvoj. V r. 1892 obnášel přebytek již 5 millionů a stoupal stále až v r. 1900 dosáhl výše 12 mill. franků. Ještě jiný zajímavý doklad přináší pařížský časopis »Figaro« pod názvem *La progres de la Belgique sous le gouvernement catholique 1880—1902*: »V roce 1880 obnášel zahraniční obchod Belgie 2848 mill. franků; r. 1899 stoupl na 3482 mill. franků, tedy o 634 mill. franků.« Publicista Yes Guyt označuje co se týče obchodního a průmyslového rozkvětu Belgii za první zemi světa. (Jatsch, l. c. str. 42). To je ovoce »klerikální« vlády, p. prof. Masaryku! Dle tvrzení vašeho musela by Belgie, jelikož je katolická a katolicky spravovaná, býti v ohledu národohospodářském na nejnižším stupni. Na Belgii nejlépe je viděti, jak katholicismus národohospodářsky »poškozuje« národy.

Je tedy nepravdou tvrditi všeobecně, že katolické země jsou v hospodářském úpadku; ovšem možno připustiti, že některé tak zvané katolické státy nestojí na výši doby. Příčinu toho nelze však hledati v náboženství katolickém;

a proč? protože státy ty nejsou státy skutečně katolickými, jsou katolickými pouze dle jména. Katolickým státem vyrozumíváme nejen zemi, kde většina obyvatelstva je katolická dle matrik, nýbrž i která je katolicky řízena, kde vláda dle zásad katolických se vede; kde zákony, kde školy zásadám katolického náboženství odpovídají. A který pak je dnes stát, v němž by zásady katolického náboženství ve veřejném životě zcela byly uplatňovány? Všimněme si především oněch dvou »katolických« států, který skutečně stojí v ohledu národohospodářském za národy ostatními, a jichž úpadek katolicismu na vrub od nepřátel církve se připisuje — Italie a Španělska. Je Italie zemí katolickou? Rozhodně nikoliv. Zednáři, nejúhlavnější nepřátelé církve katolické, od mnoha let mají vládu v rukou a v duchu proticírkevním vládnou. Vizte doklady této »katolické« vlády! Vyučování náboženství vyloučeno ze všech škol, majetek církevní zkonfiskován (pokraden), kláštery zrušeny, papežský stát zabrán, práva církve celou řadou zákonů nespravedlivých znásilňována. Dokud násilí na církvi spáchané nespravedlivým zabráním církevního státu nebude nějakým uspokojivým způsobem odstraněno, nemá Italie práva býti nazývána zemí katolickou; možno nazvati ji spíše zemí zednářskou nebo liberální — nikdy ale katolickou. A stoupl snad blahobyť, možno snad znamenati nějaký národohospodářský pokrok za vlády liberální, za doby ujařmení církve v Italii? Naopak. Zástupy vystěhovalců italských, kteří z nouze

opouštějí vlast svou, jsou dokladem hmotného blahobytu této země; státní finance rok od roku jsou horší, daně dostoupily takové výše, jako v žádném jiném státě. Za dob dřívějších daleko větší byl blahobyť, než za dob liberálních vlád; nemůže býti tedy nikterak katolicismus příčinou úpadku národohospodářského této země, spíše liberalismu vina přičísti by se musela.

A jako v Itálii na úpadku národohospodářském nenese vinu katolická církev, tak také ne ve Španělsku. Ve Španělsku náboženství katolické je sice náboženstvím státním — ale z větší části jen na papíře. I tam od dávných dob vládu v rukou mají zednáři a liberálové. a jejich snahou je náboženství katolické odstraniti z veřejného života, ze škol, civilní manželství zavésti — jak v době právě nedávné byli jsme toho svědky — církev ožebračiti, a z části již se jim to povedlo; církev přinucena k odstoupení svých statků za tou podmínkou, že stát hraditi bude výlohy bohoslužebné a výživu kléru. Církev majetek popuštěla, stát ho sebral — a podmínky neplní. Španělsko mělo periodu národohospodářského rozkvětu jako žádná jiná země v Evropě za panovníků v pravdě katolických. Za císaře Karla V. kvetl katolický život, pronikal celý veřejný život, literaturu, umění, vědy — a tehdy bylo také Španělsko na vrcholu své moci, byla to říše, o níž mohlo se právem říci, že slunce v ní nezapadá. A co zavinilo nynější úpadek Španělska? Vedle nešťastné vnější a pochybené vnitřní politiky hlavní vinu nynějšího hospo-

dářského stavu nese *zlato americké*. Po objevení Ameriky touha po bohatství zmocnila se téměř všech — opouštěli starou svoji vlast, v zámořských krajinách hromadili majetek — a ve Španělsku nebylo brzo lidí, kteří by pracovali a vzdělávali půdu. Při objevení Ameriky mělo Španělsko 16 millionů obyvatel a o 200 let později jen polovici. Země pustla, industrie a obchod klesal stále více a více a nešťastné války přivedly Španělsko tam, kde nyní je. (Viz: Dr. Jatsch, l. c., str. 46). Katolickému náboženství úpadek tento připisovati je zlomyslností.

A jak to vypadá v »katolické« Francii? Toho jsme sami svědky. Žid je předsedou ministerstva a protestant ministrem kultu. Řády zrušeny, církevní majetek pobrán, biskupové a kněží z příbytků svých vyhnáni, veřejná bohoslužba jen za jistých podmínek dovolena. »Ecrasez l' infâme«, jež bylo heslem před revolucí, je heslem i dnes nejen u vlády, ale i u značné části svedeného lidu.

A jak naše Rakousko je katolické? Několik úryvků z adressy, kterou podali dne 28. září r. 1867 biskupové rakouští Jeho Veličenstvu, charakterisují zcela poměry nynější. Od r. 1867 nezměnilo se v tom ohledu nic, ba v mnohém zhoršilo oproti církvi katolické. Praví se v pamětním onom spise: »Katolické náboženství musí býti za každým jiným, poněvadž ono jediné jest, kterého se ještě báti mají. To se nazývá tolerancí, a na základě této tolerance v katolickém Rakousku proti katolické církvi denně se lže a štve — ani

stého dílu proti protestantům nikdo opovážiti by se nesměl. O to se usiluje, aby manželství posvátného rázu bylo zbaveno, škola odkřesťaněna . . . Mimo Itálii není země, kde by nejsvětější statky lidstva takovým útokům bez ochrany byly vysazeny, jako v Rakousku.« (Kor. Bl. 1900 č. 9. str. 352).

Že Rakousko není státem katolickým, toho dokladem je sám prof. Masaryk; takový člověk, který veřejně prohlásí, že je nepřitelem katolické církve a k odpadu vybízí, ve státě v pravdě katolickém ani minutu na universitě zajisté by neseseděl. Přesvědčení náboženské prof. Masaryka bylo dle výroku jeho otřeseno také tím, že zabránění církevního státu stalo se bez odporu ostatních států. To je také jasným důkazem, jak katolickými tyto státy jsou. Když r. 1898 za špatné turecké vlády vznikly nepokoje na Krétě, všechny velmoci se spojily a vyslaly loďstvo, aby zavedly pořádek. Když ale církevní stát beze všeho důvodu byl zabrán, »katolické« velmoci nehnuly ani prstem. Má však proto katolík pochybovati o pravosti církve své — odpadnouti snad od ní? To byste musel, pane professore, odpadnouti i od Krista; ani jeho se nikdo nezastal, když byl ukřižován.

Doufáme, že to, co jsme uvedli, postačí k přesvědčení, že katolické náboženství není příčinou úpadku národohospodářského země domněle katolických, naopak, že náboženství katolické zcela dobře dá se spojití s národohospodářským pokrokem a časným blahobytem, jak jsme viděli v 15. století a nyní na Belgii. Každý rozumný člověk také uzná, že národo-

hospodářský rozvoj a pozemský blahobyt národů závisí spíše od přemnohých jiných příčin, než od náboženství. Podnebí, geografická poloha země, půda její, počet a povahy obyvatelstva a jiné věci velice padají zde na váhu. Historie dokazuje také pravdivost slov: *Justitia elevat gentem* (spravedlnost povyšuje národ. Přísl. 14, 34) — hřích pak bídné činí národy.

Nepřátelé církve poukazují na nepopíratelný národohospodářský pokrok Německa a z toho dokazují »superioritu« protestantismu nad katolicismem. Je Německo skutečně státem protestantským? Dle sčítání lidu z 1. prosince 1900 je v celé říši německé 35,231.104 protestantů a 20,327.913 katolíků. Dle toho je v Německu každý třetí obyvatel katolík. Jak možno tedy nazvati Německo státem protestantským? V Německu zemí průmyslem nejvíce vynikající je Prusko. A jaký tam je poměr protestantů ke katolíkům? V království pruském dle posledního sčítání lidu je 21,817.577 protestantů a 12,113.67 katolíků, a tito bydlí právě v provinciích, kde průmysl nejvíce kvete: v Horním Slezsku a Porýnsku. Katolíci značným způsobem přispívají k národohospodářskému rozkvětu Německa — a nespravedlivé jest, pokrok ten připisovati pouze protestantismu a »superioritu« jeho nad katolicismem z toho odvozovati. (Viz Dr. Jatsch, str. 46, 47.)

Psalo se v novinách o p. prof. Masarykovi, že zamýšlí vynalézti nové náboženství; snad to bude takové, které z každého člověka udělá millionáře. Socialisté, těšte se! Již to, co jsme o vývodech páně professorových na-

psali, dokazuje, že netřeba padati na zemi a v hluboké pokoře volati: Pravda, pravda, co prof. Dr. Tom. Masaryk tvrdí!

II.

A jako národohospodářský rozkvět nemůže rozhodovati o ceně náboženství, podobně ani kulturní, vědecký pokrok. Za dnešních dnů slýcháme nebo čteme velmi často: »Katolická církev je nepřítelkyní osvěty, kněží ohlupují lid, jsou nepřáteli vzdělání a vědy«; nebo jemněji se řekne: »Katolíci stojí v ohledu vědeckém za nekatolíky, jsou inferiorními.« I prof. Masaryk vmetl též katolíkům ve tvář inferioritu vědeckou. Nejsme vševědoucí, nevíme tedy, v jakém smyslu této výtky užil oproti církvi, uvedeme však některé pravdy, z nichž vysvitne, že církev katolická nikterak nebrání vědeckému snažení svých vyznavačů, naopak učením svým nabádá ducha lidského ke stálému zdokonalování se jak v ohledu vědeckém, tak i mravním. Stojí-li předce snad někde katolíci v ohledu vědeckém za vyznavači jiných církví, příčinu toho hledati třeba v osobách nebo v nepříznivých okolnostech vnějších, ne však v církvi a v učení jejím. Pravý učenec, který zná dějiny světa a národů, byť i vyznáním svým náboženským stál mimo církev katolickou, nikdy nesníží se k nízké oné pomluvě, že by církev byla nepřítelkyní osvěty. Dějiny dokazují něco zcela jiného. To je pravda historií dotvrzená, že celá kultura civilisovaných národů spočívá v podstatě na základech, které položila církev katolická, a že Evropa, stojí-li dnes v čele kultury a civili-

sace, má za to co děkovati výhradně křesťanství, církvi katolické. Jak krásně mluví církev katolická již o základě všeho vědeckého bádání — o rozumu lidském! Kdo snižuje a pohrdá rozumem, zavrhuje i vědu. Výroky dvou vynikajících mužů v církvi ze staré a nové doby podáváme na důkaz, jak církev cení rozum člověka.

»Rozum dává člověku do ruky žezlo«, praví sv. Řehoř Nazianský, »staví mu na hlavu korunu, povyšuje ho za krále všech ostatních tvorů na zemi. Rozumem vykonáváme, ač slabšími jsme co do sil tělesných, nad silnějšími moc. Rozumem krotíme divoká zvířata, navykáme velblouda nositi břemena, nutíme býky orati nám půdu, koni dáváme úzdu. Pomocí rozumu projíždíme nesmírným mořem, pohled na hvězdy pravou nám při tom ukazuje cestu. Pomocí rozumu měříme šířku, délku a výšku těles nebeských, známe jejich pohyby a dráhy. Rozumem vnikáme do tajností přírody, poznáváme léčivé síly rozmanitých květin. A co teprve máme říci, chceme-li mluvit o theologii, filosofii, přírodovědě, lékařství, básnictví, zkrátka o všech vědách a uměních, které v oboru ducha lidského spočívají«? (De opif. hom.)

Pozdější papež Lev XIII. jako arcibiskup v Perugii v pastýřském listu píše: »Jak krásným a majestátným jeví se nám rozumem svým člověk, když kyne blesku a neškodně ho svádí u nohou svých, když elektrickou jiskru vyvolává a jako poselkyni rozkazů svých ji posílá zkrze propasti oceánu, přes příkré hřbety hor, přes roviny nedozírné. Jak vznešeným se jeví,

když páře rozkazuje, aby mu propůjčila křídél a rychlostí blesku unášela ho přes moře a země. Zdaž není v něm jiskra Stvořitele jeho, když světlo vyvolává a temnotu noční ním osvětluje?»

A jak naproti tomu mluví zakladatel protestantismu — Luther o rozumu lidském? Rozum lidský nazývá »nevěstkou satanovou«; »křesťan musí jí krkem zakroutiti, oči vypíchati a tuto bestii zardousiti.« Kdyby rozum lidský učil: $2+5=7$, vrchnost však: $2+5=8$, tomuto poslednímu dle Luthera musíš věřiti, i kdyby rozum jinak velel, a dodává: »Dábel od počátku světa nemohl nic mocnějšího vynalézti k potlačení víry a evangelia než vysoké školy.« A mluví tak Luther o rozumu lidském ne v nějakém okamžitém rozčilení, nýbrž důsledně na základě učení svého o hříchu dědičném.

Zdaž neprokázala církev velikou službu vědě, když oproti takovému bludu, pochrývajícím všeliký duševní vzlet, hájila učení pravé, že rozum člověka hříchem prvotním byl sice zatemněn, nikoliv však úplně zničen, jak učil Luther? A přihlédneme-li k výroku Kantovu, na němž spočívá téměř celá protestantská filosofie německá, jenž upírá rozumu schopnost přijíti k poznání objektivní pravdy — zdaž není pak každé vědecké bádání pošetilostí a bláznovstvím? Známeť jest výrok Lessingův — a mnozí obdivují ho jako duchaplný: »Kdyby Bůh držel v uzavřené pravici své všecku pravdu a v levici jedinou, stále čilou touhu po pravdě, byť i s přídavkem, že bych vždy a věčně bloudil, a řekl mi: »Vol!« padl bych pokorně k le-

vici jeho a řekl: Otče, toto! čistá pravda jest jenom pro tebe.« Zdaž neobsahují tato slova pravý výsměch všelikému vědeckému snažení? Nemůže-li člověk pravdy poznati, jaký to má smysl pátrati po ní, chtěti ji dokázati? (Prof. Kaifer: *Katol. und Wissenschaft*, Frankfurt a. M. 1897, str. 149—52.)

Dle zásad katolické mravouky jest každý člověk povinen, aby ducha svého, jeho mohutnosti učením, studiem, vědou, — jak okolnosti a poměry jeho dovolují — tak vzdělal a zušlechtil, aby byl užitečným členem společnosti lidské. Kdo se nesnaží vlohy ducha svého dle možnosti vzdělávati, jedná jako onen služebník neužitečný v evangeliu, který s hřivnou přijatou nehospodařil, ale do země ji zahrabal. A mimo to ukládá se jednomu každému, aby znal povinnosti svého stavu. Ať je to úředník, lékař, soudce, učitel, nebo ať se různé ty stavy jmenují jakkoliv, každý je povinen takovou znalost si osvojiti, aby úřad svůj řádně mohl zastávati. A čím větší a důkladnější má vědomosti, čím lépe se v oboru svém vyzná, tím záslušnější je působení jeho před Bohem. To jsou zásady církve katolické! Zdaž nevyvracují samy onu výtku, že církve v nevědomostech lidstvo držeti se snaží, aby tím snadněji nad ním vládnouti mohla? Církve vždy přihlížela k tomu, aby duch lidský náležitě byl vzdělán a vyvinut, aby pravdy náboženské řádně přijmouti, jim rozuměti, proti odpůrcům hájiti a jiným zvěstovati mohl. Nevzdělaný člověk je sice s to nejnutnější pravdy ke spasení pochopiti, hlubšího však pochopení učení katolického nikdy

nenabude. Proto církev hned od počátku svého, jsouc pamětliva slov božského zakladatele svého: »Učte všecky národy«, starala se vyučováním ducha vzdělati a tak pro přijetí křesťanských pravd přístupnějším ho učiniti. Již ve druhém století shledáváme kvetoucí školy tak zvané katechetické v Alexandrii, Caesarei, Antiochii a jinde, kde katechumeni byli vyučováni nejenom v náboženství, *ale i v jiných oborech vědění*. Církev katolická to byla, která první na světě vztýčila prapor »vzdělání pro všecky« na rozdíl od pohanství, kde větší část lidí z vyučování a vyššího vzdělání byla vyloučena. Později po staletí především kláštery byly sídlem věd a umění; z nich vyšli mužové, kterým ještě dnes svět se obdivuje. Zásluhou klášterů to jest, že pochodeň věd při bouřích stěhování národů vzniklých nezhasla, a že kultura antická, klasikové řečtí a římské se nám zachovali. Vedle škol klášterních v sídlech biskupských zřízeny byly školy vyšší a při každé farnosti škola obecná. Na dvanáctém všeobecném sněmu církevním r. 1215 nařizuje papež Inocenc III.: »Při každém kostele budiž zřízena škola.« (Kan. 70.) A již z dřívější doby máme doklady, jak starala se církev o zřízení venkovských škol. Basilejský biskup Arlegton († 821) dává nařízení: »Kněží nechtě vyučují po vesnicích a samotách, a chtějí-li jim věřící děti své svěřiti k učení, ať se nezdráhají je přijati a s největší láskou ať vyučují — *nic od nich nepřijímajíce*, leč by snad rodiče dobrovolně jako dar něco jim nabídli.« (Bern. Kaiser: Geschichte des Volksschulwesens in Württemberg,

s. 7.; P. Joh. Polivka: Verleumdungen der Kathol. Kirche, Münster, 1903, str. 11.)

Hle, v 8. století shledáváme *bezplatné vyučování*, což teprv nyní u nás se zavádí. Oč tu předstihla »zpátečnická« církev moderní dobu!

Ba i jakýsi druh *nucené návštěvy školy* shledáváme v oné době. Na provinciálním v koncilu v Cáchách r. 802 v kap. 11. se nařizuje: »Každý posílej děti své do škol, aby se učily, a ať je se vši pečlivostí navštěvují tak dlouho, dokud nejsou dostatečně vzdělány.« (Binterim: Deutsche Nationalkonzilien, 2. sv., str. 449. — P. Polivka l. c. 12.)

V Čechách dle Palackého bylo kolem r. 1400 přes 640 škol.

A nejen o nižší školství starala se církev, i založení a rozkvět *škol vysokých, universit* je zásluhou její. Do doby reformace založeno přes sedmdesát universit a to buď zcela z prostředků církevních, nebo na její popud, nebo se svolením církve. Knížata, která chtěla v zemi své zříditi vysokou školu, obracela se na papeže, jako nejvyššího strážce duševního života národů a žádala o potvrzení. Takovýmto potvrzením přicházela universita pod bezprostřední ochranu církve; papež ustanovil svého kancléře, který měl dozor nad vyučováním universitním. Jedna z prvních universit byla v Bologně ve státu papežském. V Římě založena universita od papeže Bonifáce VIII. (1303), v Pise od Klementa VI. (1343), v Toulousu od Honoria III. (1229), v Avignoně od Bonifáce VIII. (1303), v Grenoblu od Benedikta XII. (1339) a t. d. Papež Urban V. vydržoval tisíce studujících

na rozličných universitách; papež Hadrián VI. založil veliký dům v Utrechtě pro studující. To jsou doklady, jak »mrtvá ruka« používá majetku svého k »potlačování« věd a kulturního rozvoje! Církev docela uvalila tresty na ty, kteří v městech universitních přívalu studujících k tomu použili, aby životní potřeby zdražili. V zakládací bulle pro universitu baskilejskou praví papež Pius II.: »Mezi rozličnými dobry, jichž smrtelný člověk v tomto životě s milostí Boží dosíci může, zasluhuje ne mezi poslední počítáno býti, že vytrvalým studiem perly věd může dosíci, která k dobrému a šťastnému životu cestu ukazuje. Proto sv. stolice vědy vždy podporovala, útulky jim připravovala, ke zdaru jich napomáhala, aby lidé tím snadněji tak vznešeného štěstí dosíci mohli.« (Kaifer, str. 148.) »Nesčetné jsou nadace«, píše Janssen (I. B. str. 65), »které od duchovenstva vyššího i nižšího, od knížat a šlechticů, od měšťanů a rolníků pro vysoké ústavy vzdělávací byly založeny; četné jsou i odkazy pro chudé studenty, aby vzdělání jako bohatí dosáhnouti mohli. V žádné době německých dějin vysoká učeliště s takovým nadšením a obětavostí nebyla podporována jako od r. 1460—1510.« Jak splakati se musí, nad »vědeckou« učeností těch pánů, kteří odvažují se tvrditi, že školství a pěstování věd začalo teprv reformací. Beyschlag ku př. píše: »Naše obecná škola, i katolická, je dílem reformace. Na tuto velkolepou křesťanskou myšlenku školy obecné katolická církev nikdy vážně nemyslela, nýbrž přenechala to protestantismu, aby ji v život

uvedl.« (Viz: Die Hirtin der Völker von R. S., Warnsdorf, str. 21.) Ovšem mnohý dnes, jen aby církev potupiti mohl, neštítí se ani nepoctivých, bídných lží. Dějepis však učí, že právě reformací nastal všeobecný úpadek školství, studií vyšších i nižších. Je to zcela přirozeno, když Luther takovým způsobem brojil proti vysokým školám, nazývá je zkázou nejzbožnějších a nejnadanějších jinochů. »Mladý člověk má se vystříhati filosofie školy, jak smrti své duše.« Již před Lutherem čeští táboritě brojili proti universitám. Höfler ve svém spise: »Dějiny husitského hnutí« uvádí zásadu táboritů: »Kdo studuje svobodná umění, nebo se dá v nich graduovati, je marnivý a pohanský a hřeší proti evangeliu. Pravdy filosofie a svobodných umění, byť i zákonu Kristovu sloužily, studovati se nesmí, nýbrž jako pohanské odstraniti a školy zbořiti se mají.« »Nač posílati děti do škol, když se tam jen zkazí?« (Kaifer, str. 149.) Erasmus, vrstevník Lutherův, píše: »Kde lutheranismus opanoval, tam je úpadek věd.« A humanista Rossen v téže době rovněž s bolestí konstatuje poklesnutí vědeckého snažení. »Jaký úpadek věd« píše, »přišel na nás. Nikdo bez slz nemůže pozorovati, jak tu všeliké snažení po vědách a ctnosti zmizelo. Obávám se velice, že barbarství nastoupí, které nepatrné zbytky náboženství a vědy úplně zničí.« »Všecka vědecká studia«, píše rektor university erfurtské, »leží zneuctěna, akademické důstojnosti jsou v nenávisti, mezi studující mládeží zmizela všeliká kázeň.« (Kaifer, v cit. díle str. 150.) A sám Luther nařiká:

»Dříve, když se sloužilo ďáblu a Kristova krev se prznila, tu byly měšce otevřeny u dávání ke kostelům, školám a jiným ohavnostem nebylo konce. Nyní jsou všechny pytle železnými řetězy uzavřeny.« (Die Hirtin der Völker, s. 22.)

Prohlédneme-li historii školství v Rakousku, shledáváme, že do dob Marie Teresie o školu, o vzdělání lidu nikdo se nestaral, než pouze církev. Každý poctivý člověk, přihlídneme-li k uvedeným historickým faktům, učiní si náležitý pojem o frási, že církev je tmářkou, zpátečnicí, nepřítelkou vzdělání. Tak zajisté nepřítel vzdělání nejedná.

Že není církev nepřítelkyní pokroku a osvěty, patrně také z toho, že v řadách služebníků církve shledáváme muže, kteří jsou nadšení nejen pro Boha, Krista, náboženství a církev jeho, *ale i pro vědy i umění*. V předních řadách slavných vynálezců a objevitelů vidíme členy kléru katolického, té třídy lidí pro které dnes mnohý nemá jiného názvu než »ta rota líná.« Musíme se omeziti jen na některé ukázky. — Koho by to zvláště zajímalo, nechť si přečte »Knihu vynálezů« vydanou od Spamera v Lipsku. Kdo vynalezl hodiny? »Tmář« arcijáhen Pacifikus z Verony († 846), zdokonalitelem jich jest Gerbert, pozdější papež Silvestr II. (1003), který zavedl též číslice arabské do počtářství. Nasloucháme-li na koncertech líbeznému zpěvu a dojemné hudbě, kdo vzpomene, že vynálezci not a základů harmonie jsou mniši benediktinští, opat Radbor z Corbie († 985) a Quido z Arezza? A mnich benediktinský Gozbert z Pergense (983—1001) to byl, který vynalezl

malbu na skle: A kdo sestrojil brýle? Zase mnich, dominikán Alex. Spina. Největším fyzikem a chemikem ve středověku byl františkánský mnich Roger Bacon († 1292) a co vynalezl? Dalekohled, zvětšovací skla a lupu. Kdo by nevěděl, že vynálezcem střelného prachu je františkán Berthold Schwarz? A kdo se zabývá astronomií, ví, kdo jsou to: Jan Müller, Regiomontanus zvaný, biskup řezenský, († 1476), kardinál Mikuláš z Cusy († 1464) a kanovník Koperník — a jakých zásluh v tomto oboru vědy si získali! A kdo neví, že kalendář náš pochází od papeže Řehoře XIII. († 1585)? Prvním vynálezcem hromosvodu, není — jak se za to mělo Franklin — ale moravský farář Prokop Diviš († 1754).

Za našich dnů zimničnou horlivostí pracuje věda, aby sestavila říditelný balon. A kdo první přišel na myšlenku zhotoviti takovýto přístroj? »Zpátečník«, »jezovita« Fr. Lama r. 1670 ve spise svém uvádí nákresy vzdušného balonu. A r. 1720, tedy 60 let před Montgolfierem, který pokládá se za vynálezce balonu, před portugalským dvorem v Lissabonu mnich Berthold z Gusmao vznesl se první balonem do výše. I stříkačku vynalezli služebníci církve, mniši cisterciáci — a až do 17. století byli hasiči v Paříži kapucíni. Na radnici v Prestonu je obraz katolického kněze P. Dunna. Co vykonal? Ironie osudu! »Tmář« jesuita je vynálezcem světla plynového; r. 1815 založil první plynovou společnost v Anglii. A překvapí snad mnohé, že i vynálezcem moderního »kola« je kněz Pianton, jenž již r. 1845 pou-

žíval bicyklu. Zde v Hradci Král. máme ústav hluchoněmých; zakladatelem vyučování hluchoněmých je španělský mnich Petro de Ponce a metodu jeho zdokonalil Abbé de l' Epée. Zde vizte ty tmáře, zpátečníky! (Viz: P. Polivka str. 59—64).

A jak je to v novější době? Představme si, do jakých rozpaků by přišel nevěrecký učenec, kdyby výzkumy katolických mužů chtěl zavrhnouti.

Kdyby byl chemikem, musel by se obejíti bez Berzelia, Dumasa Chevreula a jiných, t. j. musel by bezmála celou moderní chemii vynalézt. Je-li fysikem, nesměl by v učení o elektřině přihlížeti k tomu, co Galvani, Volta, Ampére, Faraday atd. vynalezli, tedy téměř ke všemu, co na tomto velikém poli velkolepého dosud vykonáno. Při osvětlování by musel nešťastný sáhnouti k lojové svíčce, neboť stearin přijímá z ruky katolíka Chevreula. Elektrické plameny musí zhasnouti, neboť sílu elektrického proudu nemůže naznačiti, aniž by jména zbožných katolíků Ampéra a Volty nevyslovil. V astronomii musel by se zřící všeho, co dalekohledy Frauenhoferovými objeveno, co vyzkoumal Herschil, Piazzzi a P. Secchi. Alumina nesmí více užívati, vynálezcem jeho je katolík Saente-Claire-Deville. V lékařství musí se zřící »jesuitského prášku« Pelletierova chininu, celé bakteriologie; pochází skoro celá od katolíka Pasteura; — zkrátka není oboru vědy, v němž by katoličtí mužové neosvědčili se jako hlubocí myslitelé, a můžeme s chloubou říci, že právě na katolickém stanovisku stojící

učenci přispěli podstatně k rozkvětu přírodních věd nové doby; — v mnohém ohledu jsou průkopníky směrodatnými pro pozdější vývoj.

Ve všech oborech věd může se vykázáti církev katolická nejen stejnými, nýbrž i v některých odvětvích daleko většími učenci než jinověrci. Která sekta může se vykázáti takovým hvězdářem, jakým je jesuita P. Secchi? Turinský professor Lavini píše o něm: »Mezi všemi učenci je to Secchi, jemuž za největší pokroky v tomto oboru vědy děkujeme.« Na výstavě v Paříži r. 1867 mezi 47000 vystavovateli P. Secchi za vystavený meteorograf, přístroj to, který samočinně označuje tlak, teplotu, vlhkost vzduchu, směr a sílu větru, množství deště atd., vyznamenán nejvyšší cenou, zlatou medailí. A rukou samého císaře Napoleona III. v přítomnosti císaře rakouského a ruského, krále pruského a belgického, odevzdány mu slavnostně odznaky důstojníka francouzské čestné legie, a císař brasilský vyznamenal ho řádem zlaté růže. Tak poctěn učenec v šatě kněžském! (Viz: L. Hofinger: Die verleumdete Mutter, Regensburg 1904, str. 76.)

A jsou-li vypsány ceny na vědecké práce, jsou mezi vyznamenanými velmi často členové katolického kléru. Pamatujete se snad ještě mnohý na ohnivou onu zář, kterou na severním nebi po delší dobu bylo u nás viděti; vypsána cena na vysvětlení tohoto přírodního zjevu; a kdo to pravdivě vysvětlil? Jesuita, dosud žijící v Maria Schein P. Braun, jenž pro svůj spis »Cosmogonie« ve vědeckém světě zvučného požívá jména. Odměnou dána mu

veliká, massivní zlatá medaile, kde na jedné straně znázorněna ona zář a pod ní udána příčina P. Braunem vědecky dokázaná.

Ale namítne snad někdo, že právě v astronomii Galileo Galilei je zřejmým dokladem, že církev je nepřítelkyní pokroku a věd. Pro vědeckou pravdu, že země nestojí, jak se do té doby všeobecně věřilo, nýbrž že se otáčí kolem slunce, byl od církve žalářován, mučen, odsouzen. Galilei je mučedníkem »volného myšlení« a zároveň dokladem katolické nesnášlivosti a zpátečnictví. Nepoužil sice p. prof. Masaryk při přednášce své této nepřátelům církve oblíbené zbraně, ale stoupenec jeho, zdejší professor p. Dr. Brtnický, v glosách ke královéhradecké debattě o inteligenci a náboženství v »Besedách Času« ze dne 4. listopadu 1906 snad doplniti chce vážné ono opomenutí, když píše: »Ale jiní nechali bible a Aristotela, zkoumali a přemýšleli pilně a vynalezli nové věci. Jeden vycčítal, že se země otáčí okolo slunce. Kardinálové to neschvalovali a odměnili ho za to vězením, neboť v bibli nestojí, že se pohybuje země okolo slunce.« Několik historických faktů uvedeme, z nichž možno si učiniti správný úsudek o celém tomto případě i o slovech veleučeneného p. doktora. *R. 1425, tedy 48 let před narozením Koperníkovým a 139 let před Galileim professor na vysoké škole v Římě Mikuláš z Cusy učil již, že slunce stojí a země se pohybuje, a tento názor svůj hájí ve spise věnovaném kardinálovi Caesarinimu. A odsoudila ho snad církev pro toto učení? Nikoliv. Papež*

Mikuláš V. jmenoval ho biskupem brixenským a později kardinálem.

Koperník přijímá tento názor Mikuláše z Cusy a v Římě samém r. 1500 před dvěma tisíci žáky vykládá učení toto a hájí je proti námitkám, poukazuje mezi jiným na to, že Písmo sv. na oněch místech, kde psáno, že slunce se pohybuje a země stojí, obecnému názoru a způsobu mluvy se přizpůsobuje, a že nezjevuje nějaký článek víry; vždyť účelem nadpřirozeného zjevení není učiti lidstvo vědám přírodním. Na přání mnohých biskupů a učenců vydává spis: »De revolutione corporum coelestium« a věnuje jej papeži Pavlu III. Nový systém nachází mnoho přívrženců, ale ještě více odpůrců. Mnoho vážných námitek uváděno, na př. točí-li se země kolem své osy od západu na východ rychlostí udávanou, voda mořská musela by se hnáti tímto směrem a zaplaviti zemi — což se ale neděje.

Ani Koperník, ani později Galilei nedovedli vyvrátiti námitek těch. Proto největší astronomové té doby jako Riccioli, Tycho de Brahe — byli proti tomuto učení. Teprv Newton, 63 let po Galileim, objevením zákona tíže námitky proti pohybu země činěné vyvrátiti dovedl. A jak se zachovala církev k učení Koperníkově? Papež Klement VII. jmenoval Koperníka a Galganiniho, který kolem roku 1518 totéž učení hájil, apoštolským protonotářem. Církev byla nestranná k celému tomuto vědeckému sporu, pokládala nový tento systém za hypotézu a nebránila jí.

Asi po půl století po Koperníkovi vystoupil Galilei (nar. v Pise r. 1564). Jako professor v Padově novými vynálezy v oboru fyziky získal si slavného jména; brzo po vynalezení dalekohledu věnoval se hvězdářství, kde brzo novými výzkumy se proslavil. R. 1613 vydal spis o skvrnách na slunci, kde k systému Koperníkovu otevřeně se přiznává a jej hájí. Kardinálové Barberini (pozdější papež Urban VIII.) a Federigo Boromeo, jimž dílo své poslal, vyslovili mu *dík a uznání*. Rovněž Aguchio, sekretář papeže Řehoře XV., který napsal: »Nová učení, ačkoliv jednak pro svou novotu a zvláštnost, jednak ze závisti a umíněnosti se strany těch, kteří od počátku opak tvrdili, mnoho má nepřátel, přece časem velikého dojde uznání.« Proč tedy byl Galilei souzen a odsouzen? *Ne proto, že tvrdil, že slunce stojí a země se pohybuje, ale že v obhajování hypotézy své oproti odpůrcům přešel na pole theologické a z astronomické pravdy, jak praví hrabě de Maistre, odvoláváním se na Písmo sv. učiniti chtěl pravdu dogmatickou.* (Viz: kard. Deschamps: Pravdivost a rozumnost víry, str. 469). »Ukázal se«, píše historik Weiss (Weltgesch. 11 B. s. 261), »*ne špatným astronomem, ale špatným theologem.*« Kdyby církev bývala ho chtěla odsouditi pro jeho učení o pohybu země, již dříve byla by to učinila. Čemu učil Galilei, tomu již dávno před ním, jak jsme ukázali, učeno bez odporu církve. Inkvisiční tribunál výslovně prohlásil, že *system Galileiho jako vědecká hypotéza hájen býti může.* To jsou historické fakty. (Viz: P. Polivka, str. 79. a násl.)

Je na podiv, že se najdou lidé inteligentní, kteří ještě věří dávno vyvráceným lžím a používají jich jako důkazů proti církvi. Ne církve katolická, ale protestantismus stavěl se na odpor přímo systému Koperníkově. Uvádíme doklady doslovně, ne jako p. prof. Masaryk uváděl oproti nám pouhá jména katolických spisovatelů; to nejsou, p. professore, žádné důkazy, to nestačí vážnému člověku, ten chce vědět, co se píše a v jaké souvislosti. Máme veliké podezření, že p. prof. Masaryk spisů oněch ani nečetl; totéž domnění pronesl o prof. Masarykovi Filip Konečný v r. 1891 ve spise svém: »Jak píše prof. dr. Masaryk o katolické vědě a víře.« Prof. Masaryk v knize své »Základové konkrétní logiky« udává dle protestanta Kaftana, v čem spočívá podstata náboženství, a dokládá v poznámce (str. 169), že téhož názoru jsou katolíci dr. Stoeckl a prof. Hettinger; P. Konečný cituje mu jmenované učence — a pravý opak je pravda — a dodává: »Možno skutečně voliti nešťastněji, než volil p. doktor, jmenovav tyto muže katolické při své domněnce? Zdá se, že p. Masaryk do spisu jejich ani nenahlédl a je uvedl jen proto, aby se kniha jeho blýskala vzácnými jmény.« (str. 16). A na str. 9. píše v poznámce P. Konečný: »Škoda jen, že p. professor pořád *tvrdí* a nikdy *nedokazuje*.« Tak si počínal p. prof. Masaryk i ve schůzi Adalbertinské.

Než vraťme se k věci. *Co řekl Luther o Koperníkovi pro jeho učení o pohybu země?* Nazval ho bláznem, řka: »Blázen chce celou astronomii převrátiti. Já věřím Písmu sv.;

Josue poručil, aby slunce se zastavilo a ne země.« (Colloquia etc. Mart. Lutheri, Francof. a M. 1571 Tom. II. 116 b). A jak přísně chtěl, aby se slovům jeho věřilo, dosvědčuje vlastní jeho výrok: »Žádný anděl v nebi a žádný člověk na zemi nemá co souditi o učení mém. Kdo ho nepřijímá, nemůže býti spasen, a kdo jinak věří než já, je dítkem pekla; a kdo zavrhuje učení mé, toho zavrhne Bůh; ústa má jsou ústa Kristova.« Pánové, Masaryku, Bartošku, Myslíku, co říkáte těmto slovům Lutherovým? Pěkná volnost myšlení, co? »Svatý sluha Boží« hází vás všecky do pekla — slavné redakci »Volné Myšlenky« zůstane tak aspoň cena jimi vypsaná na věrný popis čerta.

Melanchton nazývá učení Koperníkovo tak *bezbožným*, že musí pohnouti vrchnost, aby je všemi možnými prostředky potlačila. (Viz Dr. Schustra Joh. Kepler). A jak se chovali protestantští theologové k slavnému Keplerovi? Zde jsou slova protestanta Wolfganga Menzla: »Theologové v Tübingách zavrhli jeho objevení (zákonů, dle nichž planety se pohybují), jelikož bible učí, že slunce kolem země se otáčí. Již chtěl svou knihu na vždy potlačiti, když mu byl otevřen útulek ve Štýrském Hradci (stal se professorem matematiky na gymnasiu), odkud ke dvoru Rudolfovu (do Prahy) přišel. *Jesuité, kteří vědeckých talentů lépe vážiti si dovedli*, trpěli ho, ačkoliv své luteránství nikdy nezapřel. Jen ve vlasti pronásledovali ho, a sotva se mu podařilo matku svou, kterou jako čarodějnici obžalovali, od upálení zachrániti.«
Kdyby p. prof. Brtnický někdy důkladně stu-

doval životopis Keplerův, dočetl by se, že r. 1616 byl volán na universitu v Bologni, která stála pod panstvím papežským. Tedy v témž roce, ve kterém ponejprv inkvisiční tribunál proti Galileimu vystoupil, pomýšlel římský dvůr povolati slavného Keplera na universitu do Bologně, toho Keplera, o kterém známo bylo, že se nejen přiznává k názoru Galileiovu o pohybu země, nýbrž který novými výzkumy theorii této nové — neobyčejně silné váhy dodal. Co říkáte, p. professore Brtnický, nyní výroku svému svrchu uvedenému? A jak se to má s oněmi slovy, které Galilei po svém odsouzení pronesl »a přece se točí« a s tím krutým žalařováním, mukami a nelidským zacházením? — Předpokládá to velikou neznalost — historického bádání, věří-li někdo dnes oné anekdotě »a přece se točí.« Starší dějepisci ničeho o tom nevědí a Galilei nebyl odsouzen pro učení o pohybu země, jak dokázáno. Litrow píše: »Drastické vypravování pozdějších spisovatelů o Galileim postrádají všeho podkladu. Slova: »E pur si muove« (přece se točí), kterými ho typem vědeckého mučednictví činili, nejsou zaručena. Ani po vynesném rozsudku žádného vlastního vězení neměl.« Galilei píše ke konci r. 1633 jednomu ze svých přátel: »Před pěti měsíci propustili mne z Říma v době, kdy právě ve Florencii řádl mor. *S laskavou velikomyslností* byl mi odkázán za vězení v Sieně *palác arcibiskupa Piccolominiho, mého drahého přítele.* Požíval jsem příjemné jeho zábavy s takovým klidem a spokojeností duševní, že jsem tam svá studia

opět započal . . . Když po pěti měsících v otčině mé mor přestal, bylo mi na počátku prosince toho roku dovoleno, zaměnit tento dům za svobodu venkovského života, po které jsem toužil. Odebral jsem se proto na vilu Bellosquardo a potom do Arcetri, kde nyní se nalézám, abych blízko své drahé otčiny Florencie výborného vzduchu užíval.« (Viz: Galileo Galilei und die römischen Behörden von H. Roderfeld, Frankfurt 1889). Kdo by si nepřál takto býti odsouzen, míti doživotní rentu od papeže vykázanou — a takové vězení! Zde je nejlepší důkaz, jak jsou zfalšovány protestanty dějiny — a mnozí naši intelligenti jim věří.

III.

Známo jest, o kom jednají slova, která uvádí sv. Jan v evangeliu v kap. 7. ve verši 11. a 12.: »Tedy židé hledali ho na den sváteční a pravili: Kdo jest on? A bylo mnoho hluku o něm v zástupu. Nebo někteří pravili: Dobrý jest; a jiní pravili: Ne, ale svádí lid.« O Kristu, největším dobrodinci lidstva tak různé byly názory v lidu! Nesmí nás tedy překvapiti, že o církvi jeho, kterou sv. apoštol nazývá »tajemným tělem«, v němž Kristus dále žije, dále učí, dále milosti své rozdává, i za našich dnů nanejvýš sobě odporující úsudky kolují. Jedni volají: »Katolická církev ježonou strašnou mocí, která tlumí všeliký pokrok, aby vládychtivé její kněžstvo z omezenosti a nevědomosti lidí ve svůj prospěch těžiti mohlo, ona drze osobuje si právo býti pravou církví

Kristovou, ač ona to jest, která dílo Kristovo znetvořila, porušila.« Tím že jest církev katolická? Ó, takovou kdyby byla, pak místo obhajování proti útokům neoprávněným písmem a slovem plamenným vyzývali bychom vás, abyste ani minutu netrvali v církvi tak hlubné.

Ale církev není tím, zač ji vyhlašují nepřátele její. Čtete dějiny, tažte se velikých a šlechtných mužů, byť i mimo církev stáli, uslyšíte, že církev katolická byla vždy a jest dosud hlavní šířitelkou, podporovatelkou, strážkyní všech ideálních snah; vše, co v pravdě veliké a krásné, co lidský duch mohl vymysleti, vše trvalé, co síla lidská vytvořiti mohla, to že náleží křesťanství, církvi katolické. Řeknou vám, že, je-li vůbec kde pravda Kristova neporušeně zachována, -- je to v církvi katolické.

Poslanec hrabě Vojtěch Sternberg v poslancecké sněmovně dne 23. ledna 1907 pronesl významná slova o kulturní činnosti církve. Řekl mezi jiným: »Pohlédnete-li zpět do dob, kdy křesťanství teprve povstávalo, upamatujete se, že kříž byl znamením potupným, znamením, které dnes může býti porovnáváno se šibenicí.

60 roků před Kristovým narozením řekl Cicero: »Nomen ipsum crucis absit non modo a corpore civium romanorum, sed etiam a cogitatione auribus et oculis«. Z tohoto výroku Ciceronova můžete posouditi, jak velice byl šedesát let před Kristovým narozením kříž v potupě. A hle, sotva že uplynulo od Kristova narození 300 let, císař Konstantín — pohan —

dal znamení toto, znamení hanbou pokryté, nositi před svými vojsky a na znamení tom bylo napsáno: »V tomto znamení zvítězíš«.

O tom není žádné pochybnosti, že každý atheista musí státi na stanovisku, že ve znamení kříže Evropa byla dobytá, že *ve znamení kříže kultura byla vytvořena*, a že vůbec vše, co máme, děkujeme tomuto znamení kříže. A odpovíte-li mi na to, že dnešní papež není ničím jiným, než tím, který kráčí ve šlépějích pontifika maxima, že není ničím jiným než tím, který představuje affilaci starořímské církevní hodnosti, pravím vám: máte pravdu, ale jest to jenom zdání: vnitřní podstata a pojem pontifika maxima stala se novým učením, učením všeobecného milosrdenství.

Panové. Co znamená křesťanství? Jest to símě, z něhož vypěstována láska k bližnímu, pokora a poslušnost. Nesmíte zapomenouti, že čtete-li dějiny vývoje lidstva, uvidíte, že vývoj lidstva znamená úspěšný boj proti zvířecímu sobectví. Nepřítel lidského života, nepřítel organisace, nepřítel jakékoliv možnosti vývoje jest sobectví jednotlivce, a boji proti sobectví naučila jedině a pouze víra křesťanská.

Tak ani v buddhismu ani v kterékoliv víře jiné neuzříte, že by boj proti sobectví byl základem celé církve, jak tomu je u křesťanství

Poukazujete-li k tomu, že v dogmatice je mnoho nesrozumitelného, rád toho doznávám. Leč odsoudíte čarokrásný obraz Rafaelův proto, že na něm jsou symbolické figury, jimž nerozumíte?

Křesťanství učinilo z pohanských dravých zvířat křesťanského tvora, jenž koalice schopný, vzrostl ve společnost a získal panství nad celým světem. A tu vidíte, že pod slunným paprskem víry rozkvetla kvítka pokoje, míru, pořádku a pokroku. Jen proto, že křesťanství vytvořilo lásku k bližnímu, mohlo se vyvinouti století sociální a pojem lásky k bližnímu mohl nabýti takové moci a síly, že stal se základem státního zákonodárství. Právě tak jako láska k bližnímu učinilo lidstvo schopným k organizaci, učení o odplatě zjemnilo jeho právní cit. Svědomí člověka stalo se zodpovědnějším pod nátlakem vědomí nejvyššího soudce, vyšší morálky, než jakou může dáti zákon světský. Jen na tom základě mohlo soudnictví a cit pro právo vůbec vyšínouti se na tu výši, na jaké dnes v Evropě jest«.

Jen fanatický nepřítel církve katolické může mluvit o ohlupování a tmářství církve; nepřátelé poctiví, kteří mají tolik charakteru, že prostě nepopírají skutečných faktů, dávají církvi v příčině kulturní její činnosti vysvědčení nejlepší. Oken, přírodozpytec radikálního smýšlení v Jeně, praví o katolických klášteřích: »*Chyba veliká to byla, že kláštery zrušeny. Takové hříchy dříve nebo později bývají trestány, jako bohužel u nás již se děje. Kde je bohatství klášterům uloupené, kde jejich knihovny, kde sbírky přírodnin, kde přístroje fyzikální?* Kláštery byly učelištěmi pro zemi . . . A nemohly snad zůstatí také státi z pouhé úcty pro bývalé jejich určení? Nebyly to kláštery, které nejprve vzdělávaly půdu, vyučovaly lid, nevědomá knížata

vedly, mírné náboženství a s ním mravní a vědecké vzdělání přinesly? *Čím bychom byli bez klášterů našich? Polodivokými Germány. Což nemá nynější doba žádného citu pro vděčnost a úctyhodné stáří?* Ó, doufáme, že dočkáme se času, že vlády z bořícího osvětářství vystřízlivělé budou rády, vrátí-li se mnichové do opuštěných klášterů zpět a zapějí-li svůj chor k oslavě Boží a ku vzdělání lidu«. (Viz: Jos. Fuchs: Kirche und Kultur, Warnsdorf, str. 21).

Semitský kalif dal alexandrinskou knihovnu se všemi poklady antické kultury spáliti; křesťanský mnich viděl největší svou slávu ve věrném opisování, rozšiřování velkolepých pohanských literárních prací. Neukazuje již tento nápadný fakt snahu církve, pěstovati a šířiti kulturu, vědy a umění? Ano dokladem lásky k vědě bezpečným jsou i knihovny.

Leopold Kist ve svých »Denkwürdigkeiten aus alter und neuer Zeit«, Steyl, 1898 str. 197—216 podává celou řadu historických dokladů, z nichž vysvítá, jak církev hned od počátku svého o knihovny a vědu pečovala. Nekteré z nich zde podáváme. Již nejstarší otcové církevní, jak Eusebius ve svém dějepise církevním (VI, 3 a 20) dosvědčuje, měli knihovny. Kněz Pamphilos v Caesarei (zemřel smrtí mučednickou r. 309) zanechal dle svědectví Isidora Sevilského (Originum seu Etymologiarum VI, 6) 30.000 závitů (svazků).

Většina kněh, které biskupové a kněží nashromaždili, v době pronásledování křesťanů zvláště za Diokletiána, přišla na zmar. Diokletian vydal rozkaz, aby křesťané vydali knihy

své a kdyby se snad zdráhali, aby se jim vzaly a spálily.

O sv. Jeronymovi, Basilovi, Ambrožovi, Augustinovi máme doklady, že měli značné knihovny.

Biskupové zakládali v sídlech svých knihovny pro kněze i lid, veřejné i privátní. Dle zprávy kalvinského dějepisce Hospiana (De templ. III, 6) založil císař Konstantin v Cařihradě bibliotheku, kterou pak Theodosius značně rozšířil, tak že obsahovala 100.000 závitů — a sám císař vlastnoručně Nový zákon a několik spisů církevních otců pro ni opsal (Nic. Callistus, XIV, 3).

Dobytím Cařihradu r. 1453 byla tato drahocenná knihovna, až na malou část knih, které učenci do Itálie zachránili, Turky zničena.

Již ve IV. století bylo v Římě 29 veřejných knihoven; knihovna u sv. Petra počítala brzy u učenců světských i duchovních velkého jména; obsahovala knihy nejen náboženského, ale i světského obsahu; patrně to z toho, že učený opat Lupus z Ferrieres r. 885 vyprosil si od papeže Benedikta III. knihovny svatopetrské díla Ciceronova, Quintiliánova a jiných klasiků.

O zakládání a obohacování knihoven největších zásluh získaly si kláštery. U některých řádů shledáváme již v reguli, v pravidlech řeholního života rozkaz, že každý klášter má si opatřiti sbírku nejdůležitějších knih pro společnou potřebu. Co se týče knihoven, platily z počátku a platí dosud v klášterích zásady: »Clastrum sine armario est

castrum sine armis« t. j. klášter bez knihovny je tábor beze zbraní — a »Vita spiritualium hominum sine libris nihil est« t. j. bezúčelný je život člověka v duševním ohledu bez knih.

Neocenitelných zásluh o literaturu získal si bývalý kancléř Theodoricha, krále Ostrogotů, Cassiodorus. R. 539 vzdal se státních záležitostí, vstoupil do kláštera (Vivarium v Calabrii) a věnoval zbytek svého života modlitbě, askesi, studiu a spisovatelství. Jako opat uložil svým spolubratřím za povinnost pěstovati vědu a studium vědecké. K tomu bylo zapotřebí biblioteky obsahující díla všech odvětví vědy. Nešetřil žádného nákladu, aby získal díla všech vynikajících křesťanských i pohanských autorů. V bibliotece kláštera svého shromáždil latinské a řecké církevní otce, klasiky, dějepisce, filosofy, zeměpisce, přírodozpytce, lékaře, právníky, matematiky, zkrátka díla ze všech oborů věd. Tomuto pro vědy nadšenému muži z největší části má svět co děkovati, že zachována pohanská i stará křesťanská literatura; neboť on neshromáždil pouze takto díla, nýbrž uložil mnichům za povinnost opisovati je a tak je rozmnožovati. Toto nadšení pro vědecké studium vůbec a horlivost shromažďovati, opisovati a rozšiřovati knihy přešla do klášterů benediktinských v Itálii a z nich pak do klášterů založených v jiných zemích evropských, též i do Afriky a Asie.

V každém klášteře benediktinském byl zvláštní sbor mnichů; hlavní povinností jeho bylo opisování kodexů, knéh. Tento sbor nazýval se ordo scriptorius, v čele jeho byl ar-

marius — knihovník. Mnozí z těchto mnichů podivuhodné v tom ohledu vykonali práce; psali nejen správně, krasopisně, nýbrž i velice mnoho. Benediktin Jakob v klášteře v Monsee napsal, jak vypravuje Petr v »Thesaurus anecdotorum novissimus« I. diss. 4, takové množství knih, že šest silných koní nebylo by s to je odvézti.

V Klášteře Scheyern napsal, jak bavorský dějepisec Aventius ve svých »Annales Bajorum« I. 8. dosvědčuje, mnich Konrád, filosof zvaný, padesát velikých foliantů, které z části i kresbami elegantně ozdobil. Na titulním listě kodexu, v němž opsány spisy Josefa Flavia, namaloval vkusně rodokmen Panny Marie a na konci knihy připsal poznámku, které zajisté každý přisvědčí: »Qui librum scripsit, multum sudavit et alsit, propitietur ei Deus et pia Virgo Maria. Amen« t. j. ten, který tuto knihu napsal, mnoho při tom se zapotil a zimy zkusil, kéž Bůh a dobrotivá Panna Maria je mu milostivá. Amen.

Zakládání, obohacování knihoven v klášteřích pokládáno za záslužné a bohumilé dílo. Mnozí spisovatelé toto přesvědčení a přání pronesli slovy: »Dentur scriptori pro penna coelestia regna«, t. j.: »Kéž pisatel odměněn za svou práci královstvím nebeským.« Opisovatel Horace — rukopis ten dosud natězá se v knihovně mnichovské — věnoval práci svou sv. Štěpánovi a očekával jako odměnu: »Mercedem in coelis mihi redde perennem«, t. j.: uděl mi v nebi odplatu věčnou.

Bohatá knihovna byla ctí, chloubou a

slávou kláštera; kláštery přinášely pro své biblioteky oběti nesmírné. Gerbert, opat benediktinského kláštera v Bobbio, pozdější papež Sylvestr II. (999), píše: »Pracuji stále o zřízení knihovny a jako nedávno v Římě, tak i v jiných dílech Italie, v Německu a v Belgii za veliké peníze opatřil jsem knihy, při čemž blahovůle a horlivost zpřízněných provinciálů mne podporovaly.«

Othomar, opat v St. Gallen, dal za knihy v Paříži 5000 zl. — na tehdejší dobu obrovská to suma.

První opat kláštera fuldského sv. Sturmius založil velkolepou knihovnu při klášteře tomto; Rhabanus Maurus, pozdější opat, tak ji obohatil, že vrstevníci tehdejší říkali: »Množství knih této knihovny nedá se ani spočítati.«

Zdá se to skoro pravdě nepodobným a přece je to historicky dokázáno, že již opat Sturmius zaměstnával 400 mnichů opisováním knih a tento veliký počet za Rhabana Maura neklesl. »Bez oněch zbožných mužů«, píše Montucla o benediktinech, »kteří v zátíší svých klášterních kobek klasická díla starých opisovali nebo studovali, nebo pokud mohli napodobovati se snažili, všecka tato díla byla by pro nás ztracena, možná že ani jediného z nich bychom neznali... Všecky po tisíciletí nabyté poznatky a zkušenosti musili bychom od prvních jich počátku začítí a v době, ve které lidský duch opět z dlouhého spánku byl by probuzen, byli bychom na témže stupni kultury, na jakém byli asi Řekové v době války trojské.« (Viz: »Was verdankt die Länder- und

Völkerkunde den mittelalterlichen Mönchen und Missionären?« Von Chr. Jos. Bündgens, Frankfurt 1889, str. 53.)

Slavné knihovny měly v Německu kláštery: Larsch, Hersfeld, Werden, Gladbach, Hirschad, Kremsmünster, Gottweg, a j. V Itálii: Pomposa u Raveny a Bobbio. Ve Francii: Tours a Clugny. V čele všech klášterů benediktinských co knihoven se týče byl mateřský klášter na Monte Cassinno. I v jiných zemích shledáváme se při klášteřích s bohatými knihovnami. Učený benediktin Mabillon ve svých »Annales ordinis sancti Benedicti« má toho hojnost dokladů. O Anglii (I., 588) píše: »Sv. Ben. Episcopus, opat klášterů Weremout a Jarrou v Anglii objednal z Říma pro Anglii veliké množství knih a z nich založil knihovnu. Na smrtelné posteli kladl především na srdce mnichům svým, aby knihovnu tuto zachovali a dobře ošetřovali.« A o sv. Augustinovi, apoštolu Anglie, píše bibliothekář Jindřicha VIII., krále anglického, Lelande, který dle rozkazu královského r. 1546 vydaného, ze všech benediktinských opatství anglických nejvzácnější rukopisy vypsál a královské bibliothece dal, takto: »Sv. Augustin skrze své přátele v Itálii mnoho exemplářů latinských a řeckých knih zkoupil a do Anglie poslal a na smrtelném loži zanechal je mnichům svým jako svědky velikého svého ducha.« (De script. angl. c. 287.)

Vedle benediktinů i kartusiáni a později jesuité velikých získali si zásluh o knihovny.

Mezi papeži, kteří obzvláště vědy pěstovali,

vali a obohatili knihovny římské, vyniká především *Mikuláš V.*

Pastor, *Papstgeschichte* (I. 404), píše: »Za Mikuláše V. podobal se Řím veliké pisárně; psaní, překládání a shromažďování napsaného a přeloženého v knihovnách bylo mu vášní. Učenci celého světa přicházeli za času papeže Mikuláše V. do Říma.« Autory řecké Herodota, Xenofonta, Thukydidu, Appiana, Philona, Polybia, Diodora a jiné dal přeložiti do latiny — a žádných obětí přitom nešetřil. Aby dostal překlad Homera, vypsál cenu 10.000 dukátů. Rovněž veliké sumy slíbil jako odměnu tomu, kdo vypátrá knihy, které se považovali za ztracené. Na objevení evangelia sv. Matouše v původní řeči psaného byla vypsána cena 5000 dukátů. Po celé Evropě poslal učené muže, aby řídké již knihy vypátrali a pro vatikánskou knihovnu zkoupili. Když zaslechl, že v Dánsku nebo v Norvéžsku je úplný Livius, zvláštního posla tam vyslal, aby jej pro knihovnu vatikánskou opatřil. (Pastor, l. c., str. 413).

I papež Sixtus IV. přečetné knihy z Evropy, Asie i z Afriky shromáždil.

Dále Lev X., mecenáš učenců a umělců, vzácnými knihami obohatil knihovnu římskou.

»Jsme povinni«, řekl papež Alexander III. opatovi Petrovi ze St. René »s tím větší péčí učeným a zbožným mužům vše opatřiti, jelikož veliký je též prospěch a užitek, který z jejich prací pro církev Boží vyplývá.« (Kobler, III. str. 488, Polivka, str. 48.)

»Pohanská filosofie«, praví Clement Alexandrinský (*stromata* 1, 5), »neškodí křesťan-

skému životu, a snižují ji ti, kteří ji vyhlašují za dílnu bludů a špatných mravů, onať je světlem, obrazem pravdy a darem, který Bůh Řekům udělil . . . Pomáhá nám jako sesterská věda víru utvrditi. Filosofie vychovala Řeky jako Zákon Židy, aby oboje ke Kristu přivedla.« (Viz: Pastor, I., 8.) Těchto slov držela se církev vždy; papežové nezavrhovali nikdy literaturu pohanskou, naopak s největší péčí starali se o zachování památek její, v knihovnách svých je opatrujíce. Též mnozí kardinálové a biskupové byli nadšenými milovníky knéh; kardinál Bessarion ku př. měl drahocennou knihovnu, přes 800 cenných rukopisů měl v ní, stály ho 30.000 dukátů.

Kardinál Bozmann nabídl sultánovi Solimanovi, který po bitvě u Mohače (1526) stal se pánem Uher a Sedmihradska, 200.000 dukátů, aby mu vydal knihovnu, kterou král Matyáš Corvin v Budíně založil, ale sultán nabídky té nepřijal.

Kard. Ximenes, arcibiskup a primas španělský, založil universitu v Alcalé a při ní znamenitou knihovnu.

Můžeme přestati již na těchto dokladech, dokazují zajisté dostatečně, že církev vždy podporovala vědu a vážila si všech opravdu vědeckých děl, je jako drahocenný poklad a pomůcku k dalšímu studiu v přčetných knihovnách uschovávala.

Přihlížejíce k uvedeným historickým faktům, jak máme nazvati výroky, jež napsal pisatel článku »Biblioteky« v Meyerově »Konversations-Lexikon« (III. sv. str. 156, vyd. třetí)?

»Rozšiřováním křesťanství na jedné straně jevil se fanatický odpor proti památkám staré literatury, který přivodil zkázu více bibliotek, na druhé straně povstal však život řeholní, jehož členové v tichých svých kobkách, *aniž by tomu vlastně chtěli*, zachovali zbylé ještě památky starověku.« A na str. 157 praví dále: »Horlivost zakládati knihovny (v klášteřích) rostla více a více, *ačkoliv převahy nabývající hierarchie vědecké snažení omezovala* (mu bránila).« A hned pokračuje: »Papež Sylvester II. skoupil v Německu a Holandsku knihy.« A na téže stránce doznává: »Stejnou horlivost ve shromažďování knih jevil Mikuláš V., který ke 3000 rukopisů shromáždil a tak položil základ k veliké knihovně: Bibliotheka Vaticana, o jejíž rozmnožení někteří jeho nástupci, hlavně Sixtus IV., horlivě se přičiňovali.« Kist ve shora uvedeném spise (str. 212) dokládá k tomu: Pisatel tohoto článku nebyl jistě žádným profesorem logiky a ve své bibliothece neměl za jisté též žádné logiky. Zde je patrný důkaz, jak zášť protináboženská zatemňuje rozum člověka. Mniši prý zachovali zbylé ještě památky starověku od zkázy, *aniž by tomu vlastně chtěli*. Viděli jsme, jak mniši po staletí shromažďovali díla pohanských klasiků s námahou, vytrvalostí, s ohromnými oběťmi finančními, jak je opisovali, ozdobovali, jak pevně je svázali, že vzdorovaly po staletí hlodajícimu duchu času — a to vše dle pisatele onoho článku »*aniž by tomu vlastně chtěli*.« A takovéto nesmysly se tisknou a posílají do celého světa. Horlivost zakládati knihovny v klášteřích stále

rostla — ač hierarchie prý omezovala vědecká snažení. Jakým pak způsobem? Pisatel hned po tomto zcela nepravdivém tvrzení uvádí papeže, kteří horlivě pečovali o knihovny. Nedokazuje právě opak toho, co napsal? Nebyli Sylvester II., Mikuláš V. a jiní, které nazývá horlivými sběrateli kněh a kteří byli mecenáši učenců, podporovateli věd a umění, také hierarchové? Kde zůstává logika? A z takovýchto pramenů čerpají i mnozí intelligenti naši vědomosti své a věří i těm největším nesmyslům, jen když je to proti církvi; pak ovšem není také divu, že mají tak veliké předsudky proti náboženství.

A dnes prohlédneme-li bibliotheky německé, rakouské a švýcarské, jaké tu skvěle nalézáme obhájení církve, že by byla nepřítelkyní vzdělání. Protestantské církevní knihovny těchto zemí čítají 436.647 svazků a 1551 rukopisů; a katolické? — 1,019.118 svazků a 5559 rukopisů. Pane prof. Masaryku, zde můžete též studovati vědeckou inferioritu katolíků. A při tom nesmí se zapomenouti, že přemnohá díla, která shledáváme v knihovnách protestantských, pocházejí z konfiskovaných katolických ústavů. Za císaře Josefa II. zrušeno přes 700 klášterů. Srdce krvácí člověku, když čte o tom, jakým způsobem zacházeli s poklady věd, které »tmářští« mnichové pracně nashromaždili, ti lidé, kteří ve jménu zákona kláštery loupili. Nejen že drahocenné památky literní i umělecké židům za babku vyhozeny, ale i způsobem přímo barbarským ničeny. Při zrušení opatství lilienfeldského v Dolních Ra-

kousích r. 1789 *knihami, jichž na tisíce tam bylo, spravovány cesty, házeny do vyjetých kolejí.* Na Koniáše stále se poukazuje, ač on nezničil ani jediné knihy v pravdě cenné — ale o tomto barbarství, při němž knihy, listiny, rukopisy v pravdě cenné vzaly za své, nikdo nemluví.

A navštivte dnes některý větší klášter náš a shledáte, jaká péče věnuje se knihovnám. Strahovská knihovna je předmětem všeobecného obdivu, čítá 80.000 svazků. V tepelské knihovně je 70.000 svazků, tolikéž v benediktinské knihovně rajhradské. Knihovny rakouské nestojí daleko za těmito uvedenými knihovnamí. V klášteře »Schottenstift« jest docela 100.000 svazků.

Žádná knihovna na světě nevyrovná se však knihovně vatikánské, kde je 220.000 svazků a 26.000 rukopisů, která tvoří nejdrahocennější historický poklad celého světa. (Viz: Hofinger, l. c., str. 70—71).

A co učinil »arcitmář« papež Lev XIII.? Vědecký tento poklad i s ohromným vatikánským archivem otevřel a přístupným učinil celému světu.

Co znamená pro vědu otevření vatikánského archivu a knihovny, která též dána k dispozici k vědeckému bádání, o tom slyšme protestantského historika dra Kehra v Göttingách, který píše: »Čím dříve byly Florencie, Benátky a Neapol v ohledu archiválním, tím od onoho památného dne, kdy papež Lev XIII. archiv římské církve historickému studiu otevřel, je nyní papežský archiv. Každému je to ihned patrné, kdo počet a druh navštěvova-

telů zde i tam pozoruje. V archivech dřívějších pracují dnes ponejvíce domácí učenci, tu a tam také nějaký cizí badatel. Jaký však život naproti tomu ve vatikánském archivu! Badatelé všech zemí a vyznání setkávají se zde; vedle německého profesora sedí svorně učenec francouzský, sem a tam pobíhají pohybliví italští kollegové, pozdravují se učenci vyslaní z Anglie, Rakouska, Španělska a Ameriky. Učené tyto civilisty přerušují v pestré rozmanitosti zástupcové církve: dominikáni, františkáni, benediktini, jesuité, světští kněží všech zemí pracují v pokojném zápase spolu a vedle sebe. *Rok od roku s energií, která nemá sobě rovné, historické bádání soustřeďuje se na této půdě*. (Viz: Styria: Zeit. Brosch.: Inf. der Kath. str. 30.) I Češi bádají v drahocenných historických pramenech vatikánských; hradecký jeden rodák již po několik let v Římě dlí a studuje listiny historie české se týkající.

Nápis vrytý na podstavci poprsí Lva XIII., které zdobí hlavní pracovní sál v archivu vatikánském:

Leo XIII. Pont. Max.

Historiae studiis consulens

Tabularii arcana reclusit

1880.

(Lev XIII. ku podpoře historických studií otevřel tajný archiv r. 1880.)

zůstane vždy zářícím důkazem, že církev není nepřítelkyní věd a pokroku, a že se také nebojí dějin — dějepis poctivě psaný je nejlepší obranou církve naší.

»I to je významný následek otevření archivu vatikánského«, píše Dr. Gottf. Buschbell (Das vaticanische Archiv und die Bedeutung seiner Erschließung durch Papst Leo XIII., str. 23), »že zástupci jednotlivých národů se sbližují. Přispívají k tomu též přátelské večírky. Ve středu večer scházejí se v archivu pracující cizinci v hostinci na Piazza Collona nebo na Via della Croce, nebo jde se až na Aventin. Sedí tu Němec s Francouzem a Polákem, Rakušan s Čechem, Angličan se synem severu. Když zapěli tu jednotliví národové studentskou svou zamilovanou píseň a na konec souzvukují v mezinárodní písni: »Gaudeamus«, z dále zaznívá zvuk mandoliny a nezřídka melancholický nápěv dobrého italského lidu, tu cítí každý mocnou silou, že pouto společné celé objímá lidstvo: pěstování ideálů, pravdy, dobra a krásna.«

Řím sám je nejlepším dokladem, jakou církev je podporovatelkou věd a umění. Vezměte »královskému« Římu přčetné papežské ústavy, umělecké sbírky, knihovny, archivy, vědecké akademie, odstraňte církevní stavitelské památky a uvidíte, co z Říma zbude; pak uděláte si též pojem o tom, čím je církev pro kulturu národů vůbec. Herder píše ve spise: »Ideen zur Philosophie der Geschichte«: *„Bez hierarchie římské byla by Evropa pouští mongolskou.“*

Ne, církev není příčinou inferiority vědecké, není nepřítelkyní kultury, nepřítelkyní pokroku; právě církev a služebníci její byli a jsou dosud vlastními průkopníky kultury a ši-

řiteli civilisace; hlavní snahou církve bylo a jest vzdělání a zušlechťování lidstva. Jako za našich dnů katoličtí missonáři kulturu a civilisaci šíří mezi národy nevzdělanými, tak to činili kněží řeholní i světští i u nás v Evropě. Nebude snad od místa, uvedeme-li některé zajímavé úsudky o činnosti katolických missií v Africe. Protestantský Dán Scavinius jako očitý svědek v »Kodaňských Novinách« píše o missijní činnosti mezi černochoy takto: »Pokrok katolických missií musíme v tom — myslím — hledati, že průměrně — a mohu říci ve Východní Africe výhradně — od velice nadaných a všestranně vzdělaných mužů jsou řízeny, kteří po mnoho let v zemi žili, řeč a lid důkladně znají, od mužů, kteří sem přicházejí, aby zde zůstali, kteří nejsouce vedlejšími nějakými úmysly nebo ženou a dětmi — (pozor, p. prof. Masaryku!) — ustavičnou to rakovinou protestantských missonářů, zdržování, úplně se věnují velikému a svatému úkolu svému: šíření křesťanské osvěty a křesťanské kultury mezi nevědomými, avšak nikterak snad nechápavými africkými kmeny. Modlitba a práce jsou zde nerozlučně stále spojeny.« (Kreuz und Schwert, 1875 str. 279.)

A v Jakobsonově díle: »Reise in die Inselwelt des Banda-Meeress« zajímavý shledáváme posudek o missijní činnosti jesuitů. Zmíněný cestovatel zavítal do jedné stanice missijní, kde jesuité působili a takto o nich píše: »Hlavní činnost těchto milých a vzdělaných lidí spočívala ve vyučování dětí a musím dáti jesuitům nejlepší vysvědčení; vychovatelské

jejich dílo výborné přinášelo ovoce: učelivé, vojensky vycvičené děti činily nejlepší dojem, nebyly ani dotíravé ani rozpustilé a osvědčily se později zručnými pomocníky při našich sbírkách. Věděly, že pocházím z Norvéžska, nejsevernější země Evropy, a můj průvodce z jižněji položené země — z Německa a i jinak dávaly nám mnohé důkazy svých zeměpisných vědomostí. Zvláště pěkné bylo jejich písmo.«
A dále píše: »Krok za krokem připravují cestu ke křesťanství . . . Na svých cestách poznal jsem rozdíl mezi protestantskou a katolickou missií a nechci zamlčeti úsudku svého o tom. Protestantský missionář ve snaze, aby křesťanství rozšířil, počal nejprve ničit pohanské modly a z části také to provedl. Obrácení lidu musí se však bráti cum grano salis (s opatrností). Nechci zkoumati, jaké pojmy o křesťanském náboženství část obyvatelstva si osvojila; byliť leniví v návštěvě kostela a v celku bez zájmu pro missionáře, správněji pro holandské pastory. Shledal jsem mezi těmito křesťany ještě velmi mnoho pohanů, a co obzvláště na podiv: *od žádného tak zvaného křesťana, kteří měli ještě modly, nemohl jsem ani jediné koupiti; naproti tomu pohané modly otců svých hladce prodávali.* Nechci dále zamlčeti, že stádce tato zaměňují často pastýře své; *pastor delší nebo kratší dobu zůstává dle toho, jak mu podnebí svědčí* (hmotné poměry z větší části u nich rozhodují; pozn. pisatele) . . . Naproti tomu jak obdivovati jsem se musel výsledkům jednotlivých katolických missionářů! *Kde jsou katolické missijní stanice, tam modlářství vyhlazeno, ani*

jediné modly v těchto krajinách nemohl jsem dostatí . . . Kostely byly silně navštěvovány, školy vzorné a vyjímaje šat a barvu pleti obyvatelstva, upamatovalo málo na jejich ještě pohanské sousedství.» (Viz: Jos. Fuchs: Kirche und Kultur, Warnsdorf str. 11, 12).

Tak působí »tmáři« a nepřátelé vzdělání! Takové vysvědčení dává jinověrec škole řízené služebníky církve, které svedený svět pokládá za »nejčernější ze všech černých«, za přední zpátečníky a ohlupovatele lidu.

Páni »osvětáři«, kteří mluvíte stále proti konfessní škole, zde u nekulturních národů vizte její působení a výsledky! A podívejme se dnes do ústavů katolických řeholí, co tam synů a dcer i nejzarytějších liberálů! A proč je tam posílají, aby snad menšího nabyli vzdělání? Právě naopak; málokterý ústav světský může se vykázati takovými výsledky vědeckými a mravními, jako právě ústavy řeholní. Není-liž pravda, opět důkaz, že církev je nepřítelkyní vzdělání?!

A ještě o jednom se zmiňujeme.

Co je fundací, které založili kněží katoličtí, aby umožnili studium nadaným synkům chudých rodičů. V Rakousku obnáší kapitál, který katoličtí kněží při svých dosti jinak skrovných příjmech ve prospěch chudých studujících složili, 6,211.321 zl., z nichž 1943 chudých žáků 231.668 zl. podpory ročně na studie dostává. Kapitál, který v samých Čechách kněží pro chudé studující složili, činí 1,487.176 zlatých. A při tom se říká, že církev, kněží jsou nepřátelé vzdělání a osvěty lidu. A mnozí

z těch, kteří z podpor kněžských vystudovali, stojí dnes v předních řadách nepřátel, kal pomluv a potup házejí do studánky, ze které se napili. Mají snad naše slova býti nevhodným vyčítáním? Nikoliv. Tolik se může vždycky žádati, aby ten, který od nějaké společnosti dobrodiní přijal, *zůstal aspoň k téže společnosti spravedlivým a aby o ní nelhal*. Leč někteří lidé shánějí popularitu a chtějí se zdáti velikými *nepoctivým* snižováním církve té, jež jim byla jednou dobrou.

Dokladem, že církev nebrání vědeckému bádání, jsou krásná slova, jež pronáší náměstek Kristův, papež Lev XIII. v encyklice »Immortale Dei« dne 1. listopadu 1885 vydané. Encyklika tato je vznešenou apologií křesťanského náboženství na půdě sociální, líčeny v ní základní zásady křesťanského státu a státního pořádku; našeho předmětu týkají se v ní slova: »Byť církev, toto nesmrtelné dílo milosrdného Boha, sama sebou a dle své povahy spásu duší a blaženost nebeskou za úlohu měla, vycházejí přece z ní tak veliká a bohatá požehnání na to, co pomijitelnosti náleží, že, i kdyby v první řadě a výlučně pro blaho tohoto pozemského života byla založena, četnější a větší tato požehnání ani býti nemohla. Vskutku kam jen církev vkročila, brzo změnila podobu světa, život národů, způsobem dosud nevídaným zušlechtila a jim nové přinesla vzdělání; všichni, kteří dali se vlivem jejím řídit, ušlechtilými mravy, spravedlností a činy slavnými se významovali. Křesťanská Evropa stojí v čele civilisace a byla ostatním národům vůdkyní

a učitelkou ve všem, co může život lidský zvelebiti a zušlechtiti« A na jiném místě čteme: »Jelikož není ničeho v přírodě, co by učení od Boha zjevenému odporovalo, naopak mnoho, co je potvrzuje, a poněvadž každé objevení pravdy k poznání a chvále Boží samo může povzbuditi, proto církev vše, co k rozšíření vědy přispěje, s radostí přijme, a jako jiné discipliny, tak dle svého zvyku i ty vědy horlivě pěstovati a šířiti bude, které zkoumáním přírody se zabývají. V těchto vědách nevystupuje církev nepřátelsky, jestliže duch lidský něco nového vynalezne je spíše nepřítelkyní lenosti a nečinnosti a vroucím přáním jejím jest, aby duch lidský cvičením a vzděláváním hojně přinášel ovoce.« Tak mluví hlava církve katolické; nezabraňuje, ale přímo vybízí ke studiu vůbec a zvláště ke studiu věd přírodních. A proč vybízí zvláště ke studiu věd posledně jmenovaných? Sv. Otcové a učitelové církevní pozorování přírody považují za řebřík, po němž k poznání Boha, jeho moudrosti a lásky dospěti můžeme. Sv. Řehoř Naz. nazývá nebe, zemi, moře velebným písmem božím, a sv. Augustin vidí v harmonické stavbě vesmíru podivuhodnou báseň, která vypravuje o velikosti a kráse Stvořitelově. Tento názor katolický o předmětu věd jak sám povzbuditi musí k bádání a studiu vědeckému! Vše, co v přírodě vidíme, je od Boha stvořeno, jsou to díla jeho všemohoucnosti, moudrosti a dobroty, mají účast na jeho bytí a jeho kráse. »Hospodinova je země a všecka plnost její.« »Nebesa vypravují slávu boží a dílo rukou

jeho hlásají nebesa.« Pohlížíme-li takto na svět, zdaž necítíme v sobě touhu zkoumati díla boží, je víc a více poznávati, setkávati se v nich s Bohem, jeho moudrostí, mocí a velebností?

A naproti tomu zdaž není hrobem všeho vědeckého snažení učení moderních pessimistů, nihilistů a darvinistů, kteří člověka považují za prvního ssavce, za potomka opic, jeho myšlení za výsledek nahodile seskupených částek mozkových, celý svět za špatný a ničemný, v němž nestojí nic za práci a námahu, »život za zaměstnání, které ani náklad nekryje« (Schopenhauer)?! Kdyby církev ničeho více nevykonala, než že lidstvo od tak hrozných poblouzení chrání, již tím neocenitelných zásluh o vědu si získala.

Všimněme si zde otázky, může-li býti rozporu mezi vědou a vírou. Církev pevně na tom stojí a rozumný člověk každý musí uznati, že mezi učením zjevení božího a mezi zaručenými výsledky lidského bádání — mezi pravou vědou, nemůže nikdy nastati skutečného rozporu a to z toho důvodu, *že víra a věda vycházejí obě od Boha, pravdy věčné.* Bůh však nemůže sobě nikdy odporovati. Sněm Vatikánský (De fide, cap. V.) takto mluví o vědě a víře: »Ačkoliv je víra nad rozum, přece nemůže nikdy nějaký rozpor nastati: jelikož týž Bůh, který tajemství zjevuje a víru vlévá, duši lidské světlo rozumu dal. Bůh však nemůže sebe zapříti, aniž může kdy pravda pravdě odporovati . . . Ale nejen že víra a věda nemohou sobě nikdy odporovati, nýbrž i podporují se navzájem, jelikož správné poznání rozumové

základy víry dokazuje . . ., víra však rozum před poblouzením chrání a mnohonásobným jednáním ho ozbrojuje. Proto je církev daleka toho, aby pěstování lidských věd a umění překážela, naopak rozmanitým způsobem je podporuje a šíří. Ona nezneuznává a nepohrdá nikterak výhodami, které z nich pro život lidský vyplývají; naopak ona uznává, že jako od Boha, Pána věd vyšly, tak také, jestliže řádným způsobem jsou pěstovány, k Bohu přivádějí. Nezapovídá též vědám ve svých oborech vlastních principů a vlastní metody používat, nýbrž snaží se jen tomu zabrániti, aby božskému učení odporující bludy nepřijímaly, nebo meze oboru svého překročující, to, co věcí víry je, si osobovaly a zbloudily«. Jasněji nedá se věru vyjádřiti, proč církev pokroku věd nikdy se nebála a tím méně zdržeti se ho snažila, ba proč jej spíše pokud síly její stačily stále podporovala.

Na vědeckém katolickém sjezdu ve Freiburgu pronesl svobodný pán z Hertlingů následující významný výrok, s kterým každý katolický učenec souhlasí: »Základ, na němž my stojíme, je přesvědčení, že není odporu mezi vědou a vírou, mezi zjevením božím, jak církev nám je předkládá, a mezi zajištěnými výsledky, jichž bádání lidské dosáhnouti může. Není dvojí pravdy. Čemu víra nás učí, co rozum poznává, pochází posléze z téhož pramene, z jedné všeobsahující božské pravdy«. Prof. Kaifer, z něhož svrchu uvedená slova citujeme, dodává (l. c. str. 18): »Tímto přesvědčením proniknut katolický badatel smí směle vy-

plouti na moře vědeckého bádání; bez bázně může síť bádání rozprostřítí, on ví, že se svou katolickou vírou nikdy v odůvodněný rozpor přijíti nemůže, a že, byť i zdánlivý rozpor se objevil, důkladnější poznání že jej odstraní«.

Víra doplňuje vědu, napomáhá vědě, kde je bezmocnou. Kardinál Wisemann krásně naznačuje obrazem poměr mezi vědou a vírou. »Vstoupili byste«, píše, »za temnoty do starobylého dómu (velechrámu). Chcete si prohlédnouti celý jeho vnitřek. Rozsvítíte svíčky a jdete od jednoho místa ke druhému, abyste vše prohlédli a prozkoumali. Když jste dali padati světlu na určité místo a po krátký čas je osvítili a zkoumali, jdete ku předu, a místo ono ztrácí se v temnotách. Světlo osvětluje jen jednotlivé předměty. Zvednete světla svá do výše, marně však se namáháte, abyste hořejší části stavby dosáhli. Spustíte je dolů do hrobky, odhalují vám jen neproniknutelné temnoty. Jsou části budovy, jež určitěji seznati jest úplně nemožno. Po dlouhé námaze nemáte žádné představy o výšce jednotlivých částí a vzájemných jejich poměrech . . . Trpělivě vyčkej, až slunce vzejde; pak shledáš, že nádhernou onu budovu v celém svém rozsahu osvětlí Ony rozžaté svíčky jsou obrazem rozumu, jenž se snaží zmocniti se a pochopiti dílo Boží, sluncem však je víra«.

Jak vznešený to dar Boží rozum lidský! Neukojitelnou touhou hledá pravdu, nalézá ji, ale ne celou, úplnou, neklamnou pravdu. Tu přichází mu vstříc víra, uvádí ho v oblast nekonečna a doplňuje tak rozum lidský. (Viz :

Hettinger: Die göt. Kom. str. 101, P. Polifka: Verleumdungen der kath. Kirche str. 71—73). Vzneseným slohem líčí též biskup Bougaud poměr vědy a víry ve spise svém »Křesťanský život« str. 1—24. Několik jen myšlenek uvedeme. Láska Boží trojí říší obklopila člověka a udělila mu zvláštní mohutnosti vniknouti do říší těch. První říše je říše přírody. Otevru oči, a všecky divy hmotného stvoření: slunce, země, hvězdy, rostlinstvo, moře zrcadlí se *v oku mém*. Za tímto prvním světem rozprostírá se opora prvého, druhý, okem nedostižitelný svět zákonů, které první řídí a dle nichž zjevy v přírodě se dějí. A aby nás do tohoto druhého, velkolepějšího světa uvedl, dal nám Bůh Stvořitel druhou mohutnost poznávací: *rozum*. Rozumem postupuje člověk od účinků k příčinám a přichází až k poslední příčině všech věcí k Bohu, uznává jeho jsoucnost, poznává některé jeho vlastnosti — dokonale však Boha poznati, v přirozenost jeho vniknouti, ve vnitřní jeho život, v jeho úmysly, proč člověka stvořil, jaký poslední jeho cíl, jak má člověk žíti, aby svého cíle dosáhl — toho vyzpytovati rozum lidský, sám sobě ponechán, dokonale nedovedl.

Bůh ve své nevystihlé lásce přišel člověku na pomoc, zjevil mu třetí svět, *svět nadpřirozený*, a aby vniknouti mohl do tohoto světa milosti, udělil mu *dar víry*, kterou za pravdu přijímáme vše, co nám Bůh o tomto světě zjevil. Víra je nebeským dalekohledem, dosahuje dále, než oko tělesné, ba dále ještě než oko rozumu, uschopňuje naši duši, aby vnikla

do krajin, jež člověku zrakem a rozumem jsou nedostižitelný. Víra doplňuje člověka.

Šťastný ten, kdo všecky tyto tři dary má, kdo nejen zrakem tělesným a zrakem rozumu, ale i zrakem víry na vše pohlíží, kdo jako křesťan, jako dítě Boží, pravdami evangelia proniknut, okem víry nevýslovné ony krásy pozoruje, které říše milosti skrývá. Ano šťastné celé ony duše, které mají trojí onen zrak. A v pravdě nešťastný člověk, přišel-li o některý z nich; nejnešťastnějším zajisté, ztratil-li zrak sv. víry. Člověk bez víry není v pravdě šťastným, byť i atheisté někteří tvrdili, že člověk bez víry může býti šťastným, klidným a necítí žádných výčitek svědomí, jak často líčí je kněží katoličtí. Připouštíme, že na čas nepocituje žádného vnitřního nepokoje — ale co vnitřních bojů prodělati musel, než utlumil nepokojné svědomí své — a jak často probouzí se při různých příležitostech opět a opět ochromené svědomí jeho! Obyčejně vnitřní pokoj netrvá u nevěrců dlouho. »Říkají pokoj, pokoj, a není to pokoj«. *Umělý jen pokoj* je možný, zvláště u pyšných lidí, jaký viděti možno někdy i u odsouzených, kteří bez pohnutí na popraviště krácejí. Je to klid hrobu, klid před bouří, který prchá obyčejně před blížící se smrtí.

Nevěrec žádný jistoty nemá — proto shledáváme u mnohých to, co i Voltairovi se přihodilo. Úzkostí svíjel se jako červ na smrtelném lůžku svém, úpěnlivě volal katolického kněze, ale nevěřící jeho přátelé, kteří stáli kolem jeho lůžka, nepřipustili ho k němu.

Když blížila se poslední jeho hodinka, pln zoufalství volal: »Cítím ruku, která mne chápne a vleče před soudnou stolicí Boží«. Pak upřeným zrakem díval se k otvoru u postele a volal: »Dábel je tu — chce mne uchopiti — vidím ho — vidím peklo — ó, zakryjte ho!« Tak umřel. Lékař jeho Dr. Tronchin psal svému příteli Bonnetovi: »Vzpomeňte si na šílenství Orestovo. Tak zemřel Voltaire. Furie mi trýzněn, skonak«. (Viz: Kreiten Voltaire, str. 551.)

Zdejší p. prof Brtnický napsal v citovaných již »Besedách Času« něco, co odporuje uvedenému tvrzení našemu; ponecháváme mu tento odstavec k laskavému uvažení. Pravdou zůstane, co napsal Maistre: *„Mužové nejvytečnější, stanou-li se někdy kořistí nevěry, cítí v sobě tíhu tohoto života nejvíce, marně hledají útěchu ve vědě a umění, všechny práce míjejí se s cílem, zármutek stářím roste, konec jejich bývá hrozný, zoufalý“*. Věda neupokojí člověka. Jak mnoho tajemství v přírodě, na něž věda odpovědětí neví! K nejdůležitějším otázkám člověka se týkajícím — proč jsem na světě, jaký je můj cíl, co mne čeká po smrti — na to věda odpovědětí nedovede. Ne my, ale sám prof. Masaryk ve spise svém »Základové konkrétní logiky« (str. 170.) pronáší o moderní vědě tyto úsudky: »Věda (má) problémy a hypotese«, »věda o řešení to se pokouší«, »věda odkázána jsouc na ustavičný vývoj, v nejistotě své nemohla společnost zorganizovati«. A na str. 172. praví: »Posavadní filosofie je právě tak jako protestantismus... neustálená, polovi-

čatá, nedůsledná a nejednotná«. Takováto věda nemůže ovšem člověka rozumného upokojiti, a proto není divu, že nejhlubší duchové všech dob přiklonili se k dogmatickému názoru světovému, jelikož on jediný poskytuje jim, čeho žádný jiný světový názor dáti nemůže: uspokojivé odpovědi na nejdůležitější otázky lidského ducha.

Víra poskytuje nám největší jistoty. Bůh, čistá, absolutní, nekonečná pravda, které nelze, aby klamala, ani aby byla oklamána, ručí autoritou svojí za to, co byl zjevil. Vírou poznáváme *nadpřirozené* zjevení, jako vědou *přirozené* zjevení Boží. Vše — objektivní svět i my sami se všemi svými silami a jejich zákony — je od Boha. Bůh nemůže však sám sobě odporovati. Tedy rozpor mezi přirozeným a nadpřirozeným zjevením a tím mezi vírou a vědou je naprosto nemožný. Poukazuje-li se na nějaký rozpor mezi vědou a vírou, rozpor ten spočívá buďto v tom, že za článek víry považuje se domněnka theologická, nebo zjevená pravda špatně se vykládá, nebo z vědecky uznané pravdy špatné důsledky se odvozují, nebo hypothesis neodůvodněná za vědeckou pravdu se prohlašuje. Jakou neznalost náboženství projevíli oni pánové, kteří poukazovali na rozpor mezi vírou, která prý učí, že svět stvořen v šesti dnech, a mezi vědou, která k utvoření světa ohromný vyžaduje počet let! Již nejstarší vykladači Písma sv. zprávu o stvoření světa nebrali doslovně ve smyslu dne nynějšího a nikdy za článek víry nebyla pokládána. To je článek víry: že Bůh je původ-

cem světa, že ho stvořil z ničeho. Dosud ještě ani jediný důkaz nepodán, že nějaká dogmatická pravda vědou byla dokázána nepravdivou.

A což dogmata církve, zdaž právě ta nebrání volnému bádání, zdaž nejsou zotročením ducha? Tomu-li tak, pak zákony rozumného myšlení, pak mathematické pravdy, na př. že dvakrát dvě jsou čtyry, musely by brániti též volnému bádání, byly by též zotročením svobody. Víra nezotročuje rozum, ale otvírá mu nové pole poznání. Víra omezuje rozum asi tak jako odkrytí Ameriky plavbu, jako Verrierem odkryté planety zrak hvězdáře. Místo co by zdržovala ducha lidského, smělejším ho činí, dodává mu vzletu, rozšiřuje pole jeho činnosti. Zatím však co víra činnost ducha lidského povznáší, řídí ho a na uzdě drží, aby nezbloudil. Představme si lokomotivu bez kolejí. Kam dojde? A v tom právě spočívá zásluha víry, že rozumu lidskému koleje položila, aby v bádáních svých nezbloudil. Ostatně sama Masarykova »Naše Doba« napsala právě v č. 2. dle Andresena, že jest nesprávnno hledati náboženství jen v citu, bez dogmat. Píše: »Náboženství musí se cenit dle velikosti a čistoty svých představ, ne snad dle intensity (úsilnosti) zbožnosti svých představitelů. Poněvadž v náboženství jde o představy transcendentální (nadsmyslné), je náboženství metafysikou (naukou o nadpřirozených věcech) a kdo metafysikou pohrdá, neví buď co chce nebo pohrdá náboženstvím. — *Antipatie (odpor) proti dogmatice je směr, jenž znemožňuje veliké další se vytváření náboženství*“.

R. 1849 mluvil Thiers v pařížském par-

lamentu o svobodném vyučování; jeden z přítomných přerušil ho poznámkou: církev je nepřítelkyní volného myšlení, základního to dogmatu moderní společnosti. A Thiers odpověděl: „*Mám tu čest náležeti též k moderní společnosti; studoval jsem mnoho o tak zvané svobodě myšlení; shledal jsem však vždy, že náboženství jen těm v myšlení překáželo, kteří k myslitelům nepatřili*“. (P. Nilkes, str. 14). »Jen jednoho nesmíme žádati«, praví Seidenberger, »aby totiž církev k vůli vynořivší se hypotéze (domněnce) učení své změnila, aby na každé denní mínění, které osobivě za vědu se vydává, ihned vešla. Za svého skoro dvoutisíciletého trvání viděla již velmi mnoho hypotéz vynořiti se a opět zmizeti, velmi mnohé muže obdivem provázeti, pak v napomenutí upadnouti. Církev nezná žádného kultu (pocty) času. Ona učí své věřící klaněti se Bohu, zbavuje je za to obvyklého jinak zvyku, v prachu ležeti a kadidlo obětovati denním modlám. To je svoboda katolíků«. (Viz: Dr. Kneib: Věda a víra str. 87).

Pan prof. Masaryk, zdá se, že patří také k těm, kteří spatřují v církvi katolické potlačovatelku volného myšlení a tím nepřítelkyní vědeckého pokroku. Soudíme tak z výroků pronesených o inquisici a indexu. *Inquisice a index* — to jsou dvě zbraně, jimiž nepřátelé církve mávají stále oproti církvi katolické, ač mnohý ani neví, co slova ta vlastně znamenají. Zvláště index považují za mučírnu a kongregaci indexu za krvežíznivého Heroda, jenž nenasytnou dychtivostí plody rozumu muži vědy vytvořené zničiti se snaží. A měl snad

někdo z těchto odpůrců index (seznam zapovězených knih) vůbec v ruce? Možná, že ani jediný indexu neviděl. O p. prof. Masarykovi něco takového nesmíme se ovšem domnívati; to je učenec, jakým málokterý národ může se vykázati, on ví docela, co ani pravda není. Skvělé doklady toho podal na schůzi v Adalbertinu.

Ta církev, která by věřící nevarovala před špatnou pastvou, která zvláště špatnými knihami se podává — nebyla by pravou církví od Krista založenou. Církví katolické svěřeno Kristem učení jeho — nad ním má bdíti, neporušeným je zachovati, proto je povinností její na každý blud, byť i vědeckou formou se podával, upozorniti, vše od věřících vzdalovati, co by víře nebo mravům křesťanským škoditi mohlo. Tento úřad vykonává církev zvláště tribunálem *římské inquisice a kongregací (sborem) indexu*.

Sbor inquisice římské zkoumá, nevyznává-li snad některý člen učení víře Bohem zjevené odporující. *Tato církevní inquisice nesmí se však zaměřovati za inquisici španělskou, která byla institucí státní, politickou.* Sám protestant Ranke píše: »Je patrno, že inquisice španělská byla *královským* soudním dvorem. Inquisitoři byli *královskými úředníky*. Králové měli právo je dosazovati a sesazovati . . . Prospěch z konfiskací soudem tímto ustanovených připadal králi«. K podobnému názoru dospěl protestant Quizot, který píše: »Byla . . . více politickou než náboženskou, spíše k tomu ustanovena, aby pořádek udržovala, než aby víru hájila«. A

proč byla zřízena od krále Ferdinanda a Isabelly kastilské (r. 1478)? *Proti židům. Židé vyssávali a utlačovali křesťanský lid.* Ze Španělska židovstvem silně prostouplého chtěli utvořit zvláštní stát pro židy vlasti nemající. Mnozí ze židů, aby propagandu židovskou spíše prováděti mohli, *dali se pokřtiti.* A pod maskou křesťanství dostali se do nejvyšších úřadů nejen státních, ale i církevních. Tak bylo od židů velice chytrácky a úskočně prováděno heslo: »Účel posvěcuje prostředky«. Hefele ve spise: »Kardinál Ximenes« (str. 277 a násl.) píše: *„Židé, uchvátivše velikou již část národního jmění a španělského obchodu, ohrožovali španělskou národnost rovněž tak mocně, jako křesťanskou víru. Neboť vedrali se jednak do mnohých církevních úřadů, ba i na stolce biskupské, jednak dospěli k vysokým občanským důstojnostem tím, že do všech šlechtických rodin se přiživovali a okolností těch a svého bohatství k tomu používali, aby židovství dopomohli k vítězství nad národností španělskou a nad křesťanskou vírou«.*

Že inquisice po staletí se udržela, je nejlepším důkazem, že lid neviděl v ní to, zač nyní nepřátelé církve ji vyhlašují. Naopak u nižších vrstev lidu byla oblíbena, *hájila je jednak proti přehmatům šlechty, jednak proti zotročování od židů.*

Dějepisec Brück píše: »Co se týče španělské inquisice, tvrzení, že by tato instituce byla nenárodní, je rovněž tak nepravdivo, jako je nepravdiva výtká, že byla příčinou poklesnutí věd v této zemi. Jak Balmes (Prote-

stantismus und Katolicismus, deutsch von Hahn I., 412) dosvědčuje, katoličtí králové zavedením inquisice vyhověli všeobecnému přání lidu; lid zůstal jí vždy nakloněn, ač mezi šlechtou a vyšším klerem nacházela odpůrců. Úpadek vědeckého snažení inquisice proto nepřivedla, jelikož právě v době, kdy byla v plné moci, byla doba rozkvětu španělské literatury«.

Nikdo zajisté neschvaluje přehmatů, jichž někteří tito inquisitoři se dopustili, svalovati je však přímo na církev, je nespravedlivé. Právě papežové (Sixtus IV., Innocenc VIII., Lev X., Řehoř VIII., Pavel III. a jiní) to byli, kteří protestovali proti libovůli inquisice španělské a proti přílišné přísnosti, s jakou někdy si počínala. Papež Lev X. r. 1519 exkomunikoval t. j. z církve docela vyloučil inquisitory toledské a obžalované v ochranu bral. Pane prof. Masaryku, změnili se židé od těch dob?

Ostatně nyní sami vážnější kritikové protestantští dle původních pramenů dokázali, že inquisice španělská nebyla daleko tak krutá jako inquisice lutherská, kalvínská a husitská.

Sbor indexu prozkoumává knihy, neobsahují-li učení proti víře nebo mravům. Shledá-li, že některá kniha je nebezpečnou, dá ji na index, t. j. do seznamu zapovězených knih; tím je věřícím zapovězeno, knihu takovou přechovávatí neb čísti. Proč tak činí církev? Neení to snad nedůstojné poručníkování, duševní zotročování věřících? Odpovídáme: Proč vzdaluje matka od dítěte svého nebezpečné předměty, na př. nůž? Nazve to někdo také tyra-

nisováním, omezováním svobody? A kdo by se odvážil upírat, že knihy špatné člověku nemohou uškodit, jej zkazit? O tom nepochybují ani sami spisovatelé těchto knih, ba ani ti, kteří ve jménu osvěty a svobody proti znásilňování ducha se rozohňují. Myslíme, že sotva by se našel otec tak »osvícený«, byť i sám snad z universitní katedry horoval pro volné myšlení, který by dětem svým dal — nebo nezabraňoval čísti knihy špatné. Každý řekne: »Toť jeho právo a svatá povinnost«. A církev nemá míti tohoto práva? Ať se pýcha některých učenců vzpírá jakkoliv, pravíme jim: Oproti církvi Duchem svatým řízené jsme všichni děti, ani universitní professory nevyjímaje. Církev, ošetřovanka pravdy zjevené, nejlépe dovede rozsouditi, co je dobré a co zlé, nebezpečné. Označí-li některou knihu pro obsah její za nebezpečnou, zapoví-li četbu její — my, děti její, nesmíme ji čísti. Církev zde nejedná jako zotročovatelka ducha — nýbrž jako rozumná, láskyplná matka — a místo tupení z omezení volného myšlení měli bychom jí děkovati za mateřskou její péči. »Kdo vás slyší, mne slyší, kdo vámi pohrdá, mnou pohrdá«, řekl Kristus. Kdo církvi ve věcech víry a mravů se týkajících podrobiti se nechce, prozrazuje pýchu a nevěru.

Ba i stát v osvíceném a svobodomyšlném století nynějším je asi »tyranem volného myšlení«, používá censury, zapovídá a ničí špatné knihy a časopisy. Jediná potupa osoby panovníkovy v nějakém spise postačí, a spisovatel jako zločinec pro urážku Veličenstva odsouzen

a spis jeho skonfiskován. Někde docela postačí jen zmínka o židech a četnictvo ihned na nohou, sbírá a ničí opovážlivé ony noviny »k vůli veřejnému pokoji.« I nejliberálnější politik neshledává ono právo státu — zakazovati a ničiti knihy a časopisy, v nichž nejdražší statky lidu se napadají a poškozují — nespravedlivým ani příliš přísným; naopak, je to povinností státu. V Německu jak přísná je censura! — Vojenská správa na př. nestrpí ani jediného sociálně demokratického spisu ve vojsku. A přes tento »státní index« dává se Německo v ohledu národohospodářském a vědeckém za vzor katolíkům!

Kdyby četl p. prof. Masaryk encykliku Lva XIII. »Officiorum a munerum« a kdyby viděl nejnovější index (seznam) zapovězených knih r. 1900 vydaný, shledal by, že knihy, které se zapovídají, nikterak nepovznášejí a nezušlechťují člověka. Zapovídají se knihy, v nichž hájí se bludy, pravdám od Boha zjeveným odporující, knihy, které tupí Boha, Ježíše Krista, Rodičku Boží, svaté, katolickou církev, její obřady, svátosti, knihy, které odporují kouzla, čáry, hádání, spiritismus a podobné pověrečné věci, vůbec knihy nemravné a nevěrecké. Počítá-li p. prof. Masaryk spisy své k těmto druhům knih — nemůžeme ovšem ničeho proti tomu namítati. My však tvrdíme, že církev má nejen právo, ale i povinnost takové knihy zapovídati.

»Budou vás nenáviděti pro jméno mé«; slovy těmi předpověděl Kristus ustavičný boj proti církvi; ale On řekl též. »brány pekelné

ji (církve) nepřemohou.« Nebylo doby, kdy by nebylo útočeno proti církvi. Nepřátelé její dávno již odpočívají v hrobě a církve stojí dále. I nynější boj, který věda proti církvi a jejímu učení podniká, přestojí vítězně. Krásné je nebe za jasné noci letní, ale od té doby, co Koperník a Newton jej vědecky prozkoumali, jeví se nám ještě krásnější, že jest vědou objasněno. Podobně to jest s učením církve svaté. Každý článek víry, který věda napadá, bude vědou více utvrzen — a také věda po marných bojích jednou zvolá: »Zvítězil jsi, Gallilejský.« (Viz: Bougaud: Die Kirche Christi).

IV.

Jako v ohledu národohospodářském, tak i v kulturním poukazují širitelé hesla »Pryč od Říma« na Německo, které od posledních dvou šťastných válek kráčí v popředí národů evropských, a pokrok ten připisují reformaci, protestantismu. Na Německu patrný prý důkaz inferiority vědecké katolíků oproti protestantům. Nedá se upříti, že katolíci v Německu menším relativně počtem zástupců vědy mohou se vykázati než protestanté. Ale co je toho příčinou? Dějiny dokazují, že v době reformace kláštery, které bývaly sídly umění a věd, zrušeny, církevní majetek pobrán, vysoké školy rázu katolického zbaveny, katolické síly po dlouhou řadu let při obsazování učitelských stolic zásadně vylučovány — to byly rány nejenom církvi — ale i pěstění a vývoji věd na straně katolíků zasazeny; a následky jejich

cítí se dosud. Katolíci v Německu jsou dnes v menšině, a při obsazování míst a úřadů u vlády ještě dnes dává se zřejmě přednost protestantům před katolíky, a to nejen v protestantském Prusku, ale bohužel i v katolických zemích. V Bavorsku ku př., kde jsou dvě třetiny katolíků, mezi 220 professory na univerzitách tamnějších působícími je pouze 85 katolíků a 135 nekatolíků. (Viz: Hofinger: Potupená matka, str. 62).

A nejsou snad vyšší místa obsazována jinověrci pro menší vědeckou kvalifikaci ucházečů katolických, ale proto, že v jistých kruzích pokládá se dosud každý vyšší úředník katolický za nebezpečného státu; raději liberála, protestanta, žida, odpadlíka jmenují třeba ministrem kultu, jenom aby obávaný »klerikalismus« nebyl posílněn.

A jak to je v jiných státech? V nejnovější době máme klassický toho doklad ve Francii. Atheisté professori »College de France« i akademie žádali jednohlasně, aby za nástupce assyriologa Opperta povolán byl učený francouzský dominikán O. Scheil, který proslavil se svými vědeckými cestami po Persii a velkým počtem publikací vědeckých a vydáním assyrských textů — a platí vůbec za nejlepšího assyriologa francouzského. A co učinil ministr kultu? — Návrh profesorů zamítl pouze pro bílý hábit Scheilův. Kněz-odpadlík zednářskou vládou ihned by byl ovšem jmenován.

A jak to vypadá u nás na vysokých školách? Cathrein píše: »University v posledním století staly se úplným semenišťem nevěry.

Veřejní stoupenci křesťanství mezi profesory našich universit tvoří nepatrnou menšinu. Veliká většina z nich je ke křesťanství lhostejna, ne-li nepřátelská a hlásí se nejvýš ku vlažnému křesťanství.«

P. Limburg v Solnohradě 27. list. 1895 řekl: „*Třicet let poslouchal jsem přednášky od předních stoupců moderní vědy a za těch třicet let ani jednou neslyšel jsem slovo: Kristus. Jenom jednou ve dvoraně akademické slyšel jsem vysloviti jméno Boží a to od Jeho Veličenstva císaře.*“

Známy jsou poměry na universitě vídeňské; pro veliký počet profesorů židovských nazval ji tyrolský poslanec Greuter »orientální akademií.« A profesoři universitní rozhodují u nás o obsazování stolic professorských; koho oni nepřipustí na universitu neb koho nenavrhnou, toho ani ministr kultu jmenovati nemůže. *A myslíte, že profesoři protináboženského smýšlení vezmou do svého středu učence katolického?* Bůh uchovej! A pak mluví o vědecké inferioritě katolíků. Gautsch jako ministr kultu nemohl prosaditi proti vůli universitních profesorů vídeňských prof. Pastora, ač platí za nejslavnějšího historika nové doby; a proč? Inu, že je »klerikál.« Pan prof. Masaryk řekl, že církev katolická v Rakousku dosud třímá bič v rukou svých. Kdyby tomu tak bylo, p. professore, dávno již by vypráskala nejen z universit — ale i z ostatních škol všechny ty učitele, kteří holými nepravdami podrývají víru studující mládeže naší. Výrokem tím jste dosvědčil, že žijeme skutečně v době frazí, — nebo, jak Proudhon řekl, v době »jarmarečního švindlu.«

Ale přes to vše — přihlednéme-li ku vzdělání učenců — ani v Německu nestojí katolíci nikterak za protestanty. „Kdo může“, píše Houston Stewart Chamberlain, „na shromáždění přírodovědců, lékařů katolíky od protestantů rozeznati? Kdo se odváží tvrditi, že katoličtí laikové ve svých bádáních jsou méně svobodnými, méně smělymi, méně vynalézavými? Pohledněme jen na čtyři století zpět a dnes kolem sebe. Není Descartes pravým zakladatelem moderního názoru světového? Snad mnozí to nevědí, ale je tomu přece tak. Žák jesuitů!“

A předvedme si nyní před zrak svůj nepřehlednou onu řadu katolických fyziků, matematiků, hvězdářů, katolických botaniků a zoologů, katolických právníků a dějepisců! A popatřme na jednoho z posledních a největších katolíků, nesmrtelného Pasteura! Bez fanatismu, přece však z hlubokého přesvědčení zůstal věrným církvi otců svých; a když cítil, že blíží se smrt, žádal kněze, aby mu podal k políbení kříž . . .« (»Katol. Universitäten«, (St. Chamberlain), Fackel, Wien, 1902). Zde vizte, že katolická víra s největší vědou, věda s vroucí zbožností srovnati se dá! Dokladem toho jsou též dříve již jmenovaní Volta a Ampère — jací jsou to učenci a jak zbožní katolíci! Volta denně chodil na mši sv. a denně se modlil růženec, a Ampère znal nazpaměť zlatou knížku bl. Tomáše Kempenského »O následování Krista.«

A proč choditi do ciziny — i u nás máme hojnost podobných dokladů; jen na dva zatím poukážeme. V Žamberce na hřbitově stojí

krásný kostelík, zasvěcený sv. Vojtěchu; a kdo ho vystavěl? Lékař světového jména, český rodák, universitní professor vídeňský dr. Albert. A dokladem křesťanského ducha tohoto učence je kříž, který stojí v zahradě bývalé jeho villy žamberecké. A kdo by neznal velikého mecenáše pražské nemocnice dětské dra Michla! Byl to též universitní professor, a v pracovně jeho na psacím stolku stál veliký kříž, a zápisky jeho začínají překrásnými slovy: »Pochválen buď Pán Ježíš Kristus až na věky věkův. Amen.« A památkem zbožného jeho ducha bude nový kostel, který v Korouhvi, v rodné jeho obci, nákladem jeho stavěti se začne.

Možno posouditi dobře, jak »pravdivé« je tvrzení socialistů, že vážné hluboké bádání, zvláště studium přírodních věd vede nutně k upírání Boha a že většina vzdělanců našich jsou atheisty. Lež je to, že hluboké studium, věda odvádí od Boha a od církve a že většina vzdělanců je nevěřící — naopak — převážná většina věří v Boha. Byli a jsou snad nevěrci: Koperník, Kepler, Tycho de Brahe, Newton, Herschel, Arago, Leverier, Mädler, Lamont, De Vico, Secchi, Braun, Heis, astronomové na slovo vzatí? Nikoliv. Všichni upřímně věřící lidé.

A ve fysice a chemii: Huyghens, Biot, Euler, Ampère, Cauchy, Davy, Liebig, Faraday, Maxwell, Thomson, Wüllner, Perntner, Röntgen atd. — jsou snad tito nevěrci? Věda je neodvedla od Boha, naopak ve víře je utvrdila.

A v geologii a paleontologii: Lyell, Quatrefages, Barrande, Oswald, Heer, Pfaff, Lap-

parent, Mivart atd. učenci světového jména a při tom věřící.

A ve fyziologii, zoologii, anthropologii můžeme uvést celou řadu učenců ku př. Linného, Hallera, Cuviera, Cl. Bernarda, Carnoye, Hub. Ludwiga, Pantela, Rankeho, Hirtla, Ganglbauera atd. — a vědeckým studiem nestali se nevěrci. (P. Nilkes S. J.: Schutz- und Trutzwaffen str. 26).

Pravdiva zůstanou vždy slova a jsou výborným měřítkem pro inteligenci těch pánů, kteří jsou vyvýšeni nad Boha a náboženství; pronesl je Baco Verulámský: *„Povrchní zaměstnávání se vědou může k nevěře svěsti, hlubší však studium přivádí k Bohu a k náboženství.“*

Některé doklady. Pasteura tázali se kdysi, jak může jako muž vědy býti tak horlivým katolíkem, a on odpověděl: *„Právě proto, že důkladně jsem studoval, raduji se z víry bretoňského sedláka, a kdybych mohl ještě více studovati, k víře bretoňské selky bych dospěl.“* Významná jsou slova, která pronesl císař Vilém II. při oslavě stoletého trvání techniky v Charlottenburgu v říjnu 1899: *„Obdiv vzbuzující jsou výsledky techniky za našich dnů, ale byly jen proto možny, že Tvůrce nebes i země udělil lidem schopnost a snahu, aby stále hlouběji vnikati mohli do tajemství stvoření jeho a vždy více poznávati síly a zákony přírody a je blahu lidstva podrobiti. Tak přivádí, jako každá vážná věda, také technika opět vždy k prvnímu počátku všech věcí, k všemohoucímu Tvůrci, a v pokorném díku musíme se skláněti před Ním. Jen na této půdě mohou naše vědy býti provázeny trvalým výsledkem.“*

Po světové výstavě pařížské r. 1867 psal jeden učenec svému příteli: »Jedl jsem tento večer s elitou největších učenců z cizozemsku, s Weastonem, vynálezcem stereoskopu, s prvním chemikem belgickým Staasem, s jedním slavným Portugalcem, se slovatnými osobami z Anglie a Ameriky. *Mezi těmito pravými učiteli, kteří ve vážném studiu a práci sešedivěli, ani jediný nesnižoval náboženství a nechtěl je snad nahraditi vědami přírodními, jako mnozí »učenci.«* Nikoliv; *praví učenci jsou pokorní a koří se velebnosti Boží.*« (Viz: Nilkes, str. 12).

Přihlédněme ještě k některým příčinám, odkud mohla vzniknouti ona výtka o vědecké inferioritě katolíků, a že vědy přírodní odvádějí od Boha. *To je faktum, že nevěřící učenci více dávají o sobě mluvit než věřící.* V poslední době není málo těch, kteří opustili pracnou, trnitou cestu přísného vědeckého bádání a dali se cestou snažší, rychleji k slávě vedoucí tím, že věnovali jména a síly své službám vynořujících se nových hypotéz. Jednak přednáškami o novém »přírodovědeckém názoru světovém« — které pořádány v každém větším městě — jednak populárně psanými spisy snaží se obecnému lidu nová tato učení víře odporující přístupnými učiniti. Noviny ovšem píšou o těchto řečnících, přednášky jejich stávají se předmětem denního rozhovoru. Většina lidu bere vše za bernou minci a co jednotliví známí novější učenci jim hlásají, pokládá za názor novějšího bádání vůbec.

A mnozí z těch, kteří na ulicích vědu svou hlásají, jdou i tak daleko, že vlastní názory

vydávají docela za názory celého učeného světa, ba i na katolické učence se odvolávají, jen aby si tak dodali větší učenosti a větší víry u posluchačstva.

Poukazujeme jen na jednoho, na darvinistu prof. Haeckla v Jeně. Haeckl byl by si zachoval jméno znamenitého fyziologa, kdyby zůstal v mezích věcného bádání, které spočívá na nepopíratelných faktech, a kdyby nedal se cestou, o které mluvíme, a nevydával za pravdy vědecké výplody bujně své fantasie, které neodpovídají skutečnosti. Profesor anatomie Semper ve Würzburgu již roku 1876 ve své přednášce »Haeckelismus v zoologii« řekl: »Vědecká zoologie musí se přidržeti indukce, nechce-li pozbyti renomé vědy přírodní, musí vycházeti ze skutečného pozorování«; vytýká Haecklovi, že základy jeho systému postrádají všelikého důvodu ve skutečnosti, a od přísnější školy ani z daleka nepovažují se za jisté a nezasluhují ani diskuse. A jak nestranně si Haeckl počíná s vědou? Ve spise »Natürliche Schöpfungs-Geschichte« pokouší se o důkaz, že zárodky různých zvířat a lidí jsou úplně stejny. Uvádí tři embrya: člověka, opice a psa; a ač jiní slavní přírodozpytci uznávají veliký rozdíl mezi těmito zárodky, u Haeckla jsou si tak podobny, že jich nelze rozeznati. A proč? *Haeckl dopustil se prostě podvodu tím, že týž obraz třikráte reprodukoval.*

Tím ovšem ztratil u odborníků renomé vážného a opravdivého učence. Prof. Rüttmayer odsuzuje vším právem toto počínání jako učence nedůstojné; podobně i univ. prof. His v Lipsku

píše: »Počinání Haecklovo jest lehkomyšlnou hrou s fakty, které je nebezpečnější než hra se slovy.« (Viz: Dr. Dennert: Die Wahrheit über Ernst Haeckel und seine Welträtsel. Hale 1906, str. 22). Zmiňujeme se o tomto muži z toho důvodu, že dosud platí u nás mnohým pánům učitelům a socialistům za evangelium. Není ovšem divu, že tito lidé naplnění jsou záštitou proti náboženství; způsob, jakým Haeckel píše o křesťanství, je úžasný. A udává snad důvodů, které ho přiměly k tak hanebné kritice křesťanství? Nikde ani stopy vědeckého důkazu. Dr. Dennert o něm praví, že je odvážný v tvrzení, ale slabý v důkazech.

Pravé učence, pravé zástupce vědy shledáváme jinde než na cestách; ti mluví jinde než v koncertních a tanečních sálích, předmětem jejich extensí universitních nejsou z větší části potupy církve; vidíme je v pracovnách, laboratořích, tam v úkrytu konají obtížná, dlouhá studia, a výsledek prací svých ukládají ve spisech v pravdě vědeckých, správnou mateřštinou psaných (!!). Před veřejností tak často nemluví, a tak se stává, že se mluví jen o těch, kteří stále křičí. Je to, jak praví Kneller (Christentum und die Vertreter der neueren Naturwissenschaft), jako v rybníku, kde žáby dělají hřmot a ryby mlčí.

A dále vidíme, že nepřátelé církve nemohou-li již mlčením přejíti výkony velikých katolických mužů a při slavnostních příležitostech nepopíratelné zásluhy jich uznati musí, o zbožnosti jejich mlčí, nebo docela opak o nich tvrdí. Doklad toho shledáváme na pevně

věřícím Ampèrovi. Když roku 1888 v rodném jeho městě Lyonu postaven mu pomník, v slavnostní řeči ani slovem nebyla učiněna zmínka, že oslavenec byl věřícím katolíkem. Ba ještě více. Na pomníku má Ampère několik knih, a na jedné z nich je velikými literami vyryto: »Encyklopedie.« Proč to? Aby se myslelo, že veliký tento přírodopysk byl přívrženec nevěreckých encyklopedistů, ač Ampère celou duší v ošklivosti měl nevěreckou onu četbu. Dnes více než kdy jindy řídí se nepřátelé církve heslem otce moderní nevěry Voltaira: »Jen lžete, přece něco uvázne.«

Shrneme-li vše, co jsme dosud pověděli, můžeme směle tvrditi, že církev nebránila nikdy vědeckému pokroku, naopak ze všech svých sil ho podporovala. »Církev není nepřítelkyní světla«, praví Balmes. »Ta, která vyšla z lůna světla věčného, nemůže působiti tmy. Ona — dílo pravdy samé, nemá potřeby stříci se paprsků slunečních, skrývati se v nitru země. Může kráčet pod jasným světlem denním, může k rozhovorům vyzvati, může všecky duchy a všecky vědy kolem sebe shromáždití jsouc jista, že od nich tím krásnější a velebnější shledána bude, čím blíže se vydá jejich zkoumání.« (Prot. und Kath. II. B. str. 452). Na konec uvádíme ještě slova protestanta Harnacka; může o nich pan prof. Masaryk přemýšletí, jsou z jeho tábora: „*Ten zraní již náboženství, kdo v první řadě se táže, co vykonalo pro kulturu a pokrok lidstva a dle toho cenu jeho určovati chce.*“ (A. Harnack: Das Wesen des Christentums, str. 5).

V.

Prof. Masaryk tvrdil, že *katolíci jsou inferiorními nejen národohospodářsky, vědecky, ale i populačně*. Víme, kam slovem tím mířil; i ubývání obyvatelstva v některých zemích — dle jeho mínění katolických — chtěl přičísti na vrub církvi katolické. Pan professor tvrzení své statisticky těžko by dokazoval o zemích v pravdě katolických; Francie, kterou jen na mysli míti mohl, jak je katolickou, to vidíme dnes; církev úpí pod vládou zednářskou. Nedávno přinesl časopis »Figaro« výsledek sčítání lidu ve Francii a dokládá: *Hrůza pojímá každého Francouze, jak upadáme; počet narozenců stále ubývá; půjde-li to tak dále, rok 1908 bude prvním, ve kterém více lidí zemře a méně se jich narodí, číselný úpadek národa a vymírání gallského lidu nastane*. A to se stane v době, kdy v Německu činí přírůstek novorozených 15, a kdy okolní národové všichni mají průměrně značnou a stále rostoucí číslici porodu nad číslici ročních úmrtí. Jaký strach jde z tohoto fakta pro nás.« A jmenuje pak kraje, kde porodů je vždy méně; a jsou to snad kraje, kde převládá smýšlení katolické? Nikoliv; *právě v sociálně-demokratických, radikálních, atheistických departamentech klesá počet nově narozených; kraje, kde duch katolický dosud žije, vykazují přibývání porodů*. To jsou zřejmé důkazy, co je příčinou mravního úpadku ve Francii; ne náboženství katolické, ale odpad od něho. Náboženství naše přísně zapovídá ony hříchy, které zaviňují odlidňování Francie.

A tuto Francii, nevěrou a nemravností

prosáklou mají mnozí radikálové a pokrokáři naši za vzor, protináboženské štvánice tamější přenášejí mezi lid náš. A nepomyslí, že s úpadkem náboženství klesá důstojnost člověka, klesá mravnost a s mravností hyne i národ, jak ve Francii patrno. Znamenityy anatom vídeňský Dr. Hyrtl významná pronesl slova v řeči při nastolení svém za rektora university; týkají se *materialismu*, k němuž část moderní naší vědy dospěla: „*Dejte tomuto neutěšenému učení zapustiti kořeny v myslích nevzdělaného lidu, vyšlete apoštoly jeho k tisícům a tisícům, pro něž společnost lidská má pohotově jen práci, strádání a tyfus z hladu, a uvidíte, jaké štěstí lidstvu to přinesete!* Odvrzte od sebe víru a samovražda duší vašich učiní z pyšného pána tvorstva — hromádku dusikátého hnojiva na pole! *Pak člověk není ničím více, než prvním ssavcem, jen o něco hůře jest na tom, než jeho příbuzní: »učiti se ještě musí trpěti bez útěchy, naříkati bez vysvobození, umříti bez naděje.«* (Viz: Polifka, l. c. str. 45.)

A liberální professor národního hospodářství Emilie de Laveley táže se: »Může civilisovaná společnost dlouho obstáti bez náboženství? Je mravnost bez víry v Boha a v nesmrtelnost duše pravou mravností?« A sám odpovídá rozhodným: ne! »Bez těchto dvou pravd není ničeho více, co by mne rozumně zdržeti mohlo, abych nehleděl prospěchu a rozkoše vlastní na útraty blaha ostatních . . . Mohu-li se obohatiti a při tom ujíti trestajícím zákonu, proč bych tak neudělal? Lesk zlata dá člověku brzo zapomenouti na skvrnu

na mravním jeho charakteru. Nevidím žádného rozumného důvodu, pro který bych se zdržeti měl nějakého nenáležitého činu, pokud bez trestu zůstává a užitek mi přináší . . . Čest! Co záleží na ní člověku po rozkoši dychtícímu? Svědomí! Bez Boha není svědomí . . . Bez náboženství byl by pád do barbarství nevyhnutelný.« (Viz: Laacher Stimmen, B. 36. S. 27.) Bývalý španělský ministr Don Al. Pidal y Mon na sjezdu španělských katolíků r. 1889 pronesl tato slova: »Učenec, jenž sám si vystavuje patent moudrosti, hlásá se své stolice učitelské: Není Boha. — S úžasem slyší to vrchnost, přeloží to pro své svědomí: Není spravedlnosti. — Zavzní to v uších zločincových a řekne si: Není viny. — Zaslechne to mladík a uzavírá důsledně: Není ctnosti. — Doví se o tom poddaný a řekne si: Není zákona. — Sestoupí-li toto učení na ulici, teče krev a za rachotu děl slyšeti řev revolucionářské luzy: Pryč s Bohem, s nebem, věčností! Věda dokázala, že je to klam a mam. Nežádáme ničeho, než pekla — neexistuje — a rozkoší, které mu předcházejí.« (Viz: Nilkes, str. 16.)

Slavný Washington řekl: »Náboženství a mravnost jsou nezbytnými základy lidského blaha. Není pravým vlastencem, kdo tyto dva mocné sloupy podkopává.« E. Laboulaye píše: »Náboženství je nejvyšším politickým činitelem (faktorem), jediným základem států.« I sám po han uznával nutnost náboženství pro národy. Cicero praví: »Nevím, zdali věrnost a víra a společnost lidská může obstáti a uskutečniti se, zmizí-li úcta k Bohu.«

Národ mravně sešlý musí hynouti, to je pravda historii dokázaná. Proto, kdo miluje opravdově národ svůj, musí opřít se podvrátným oněm snahám, které směřují k odkřesání lidu našeho a tím k odstranění všech ideálů mravních a vlasteneckých.

Přejdeme ještě k jiným zbraním, jimiž prof. Masaryk útočil v řeči své proti církvi. Otrél se též o sv. Alfonse z Ligouri. Nedivíme se tomu nikterak. Vybízeli k odpadu od církve; jak by tedy neužil také on té zbraně, kterou úhlavní nepřátelé národa našeho vynašli a pomocí ní šířili heslo »Pryč od Říma«, aby Čechy pro protestantské Prusko spíše připravili. Co provinil sv. Alfons, že se na něho vrhají nepřátelé církve? Napsal knihu, mravovědu, aby zpovědník úřad svůj řádně zastávat mohl. Zpovědník je lékařem duší; musí tudíž nemoci duše, hříchy znáti, aby duše ze záhuby vytrhl. Proto musí spisovatelé takových knih psáti též o jistých věcech, které, jak sv. Pavel praví, »mezi křesťany nemají býti ani jmenovány.« Správně poznamenává prof. Ihering: »Vysvětlení takovýchto věcí může býti přikázáno, a to v tom případě, kdy vědecké a praktické zájmy zmínky o takových věcech vyžadují, jako ku př. při otázkách lékaře, vyšetřujícího soudce, nebo při přednáškách anatomů, fyziologů. Lékařství, právnictví, fyziologie, zkrátka věda nezná ničeho nedecentního, ovšem předpokládá se, že je to věda, která o předmětu jedná, a ne dychtivost, která pod rouškou vědy v kalu se hrabe.« (Viz: Ihering: Der Zweck im Rechte, II. sv., str. 474.)

A jací jsou to lidé, kteří první opovážili se potřísнити nízkou pomluvou světce, který z touhy, zachrániti Bohu duše, opustil svět, jenž skvělou sliboval mu kariéru, a stal se přítelem chudého lidu, jemuž náležela jeho láska, jeho působení, jeho život? Jsou to mužové čestní, bez poskvrny? Postavy šlechetné, pro dobro lidu nadšené? Nic takového! Nemusím sám líčiti onu čistou trojici: Grasmanna, Wolfa, Bergra, stojí před námi v mravní své skleslosti, a každý poctivě smýšlející člověk odvrací se od nich, od těch, kteří volali: »Chraňte své paní! Zpověď je hrozným nebezpečím pro mravnost národů. Pryč se zpovědí!« (Viz: P. Polifka, l. c. 244—247).

Prof. Masaryk přímo neútočil na zpověď, proto nebudeme se zabývati uvedenými potupami německých hlasatelů: »Pryč od Říma.« Jenom dva výroky uvádíme, jak o důležitosti zpovědi soudí sami protestanté. Angličan protestant Fitz-William ve svém listě k Attikovi takto nadšeně o zpovědi píše: »Možno někde jinde něco podobného nalézt? Svědomí jest zde před soudnou stolicí Boží . . . Vinník jest tu sám svým žalobcem, ale ne svým soudcem. Zatím co protestant jen povrchně se zkouší, ve své vlastní věci soudí a shovívavě se rozhřešuje, jest katolík jiným přísně zkoumán, očekává svůj rozsudek s nebe a touží po útěchoplném rozhřešení, které se mu ve jménu Nejvyššího uděluje nebo odepírá. Jak podivuhodný to prostředek, aby mezi lidmi úplná harmonie v plnění povinnosti se zavedla!« Pozoruhodný je též výrok Leibnitzův o zpovědi: »Nemůže

se upříti«, píše ve svém systému theologickém, »že zpověď jest zařízení božské moudrosti, a jestliže co, tož zajisté toto ustanovení v křesť. náboženství je výborným a chvályhodným, jemuž se obdivovali i obyvatelé Číny a Japonska. Nutnost zpovídati se odstrašuje zajisté mnohé od hříchů, jmenovitě ty, kteří nejsou ještě zatvrzelí, a kleslým poskytuje útěchy; mám za to, že moudrý zpovědník je důležitým nástrojem k záchraně duší; neboť rada jeho přispívá člověku, aby náklonnosti nahradil, pokleslou mysl pozvedl. Jestliže v lidských záležitostech sotva co lepšího lze nalézt nad věrného přítele, jak vznešené to teprv býti musí, když tento přítel neporušitelnou svatostí božské svátosti zachováti věrnost a přispěti ku pomoci jest zavázán!« (Viz spisek biskupa Dra. Eggra: Potupy zpovědi. Warnsdorf, str. 17).

Prof. Masaryk učinil též narážku na *probabilismus sv. Alfonse*. Krk bychom na to dali, že vyjímaje theology na schůzi přítomné, nikdo nevěděl, co probabilismus vlastně je a myslel si asi, co hrozného církev katolická probabilismem tropí. Bývalo by bylo podívanou velice zajímavou na p. prof. Masaryka, až by měl vysvětlovati, co si pod probabilitismem myslí. Rozhodně správně mu nerozuměl, jinak by býval o něm mlčel. Na světě je mnoho lidí, kteří chtějí všemu rozuměti, a mluví o věcech, o kterých tu a tam něco zaslechli, důkladně jich však neznají a domýšlivým svým mluvením jen si škodí.

Že i *papežové špatní* byli předvedeni, na důkaz »zchátralosti katolictva«, samo sebou se

rozumí. Ano, byli papežové špatní, a proč? Protože voličové jich byli špatní; *knížata světská míchala se do volby papežů a těmto nešlo o blaho církve, nýbrž o prospěch vlastní*. Bůh může připustiti, že lidé i nehodnou osobu zvolí na místo nejvyšší, buď aby ukázal, kam bez vyššího přispění se dojde, nebo aby lidi trestal. Ale ani v těchto dobách zkoušky, kdy nehodní na nejvyšší místo v církvi přišli, Bůh nezapomněl na slovo své: »Já s vámi jsem po všechny dny až do skonání světa.« — Vzbudil vždy muže veliké, kteří církev jeho opět očistili. Historicky je dokázáno, že mezi takovou řadou papežů nelze ani 11 špatných nalézt — a přece mezi dvanácti apoštoly byl Jidáš. Kdo by se odvážil proto výtku činiti snad Kristu nebo pochybovati o svatosti apoštolského úřadu?

Naproti tomu je fakt nezvratný, o kterém nepřátelé církve nechtějí slyšeti, že žádný stav na zemi neměl tak velikých charakterů, mužů osvícených a svatých, jako papežství. Učenci, dobrodinci lidstva, hrdinové ctností zdobili stolicí sv. Petra a žádná dynastie ani z daleka nemůže se něčím podobným vykáhati. Proteantský básník Novalis dává papežům toto vysvědčení: »Byly to krásné časy, kdy Evropa byla *jednou* křesťanskou zemí. *Jediný* veliký, společný zájem spojoval nejodlehlejší provincie této rozsáhlé duchovní říše. *Jedna* nejvyšší hlava řídila a spojovala všecky. Jak blahodárná a vnitřní povaze lidí přiměřená byla tato vláda, ukazuje mocný rozmach všech lidských sil, harmonický rozvoj všech vloh, ohromná výše, které jednotliví lidé ve všech

oborech věd a umění dosáhli. Živým, užíváním křesťanstvím byla stará katolická víra. Její přítomnost v celém životě, její láska k umění, její hluboká humanita, nerozlučnost manželství, její láska k chudobě, poslušnosti a věrnosti, na první pohled dokazují, že je prvním náboženstvím a obsahují základní rysy jeho zřízení.« Protestantští vydavatelé spisů Novalisových *zúmyslně vynechali toto nepříjemné vyznání svého souvěrce*; jen ve čtvrtém vydání lze je nalézt. (Viz: Papst und Kirche für Freund und Feind, Warnsdorf, s. 24.)

»Mluvili zde pánové«, řekl hrabě Sternberg v uvedené již řeči, »o kněžích nehodných; přiznávám vám, že jsou tací: mohl-li mezi dvanácti apoštoly Kristovými býti jeden Jidáš, není přece divu, že mezi tolika tisíci kněžími najdou se i nehodní. Ale jest oprávněno dělati proto výtku celému stavu?

Víte, že Stvořitel stvořil lidi se svobodnou vůlí. Mají-li lidé svobodnou vůli, tu musí tu býti také možnost, že ten neb onen není s to odolati své chybě a dopustí se toho neb onoho špatného činu. Neboť kdybychom neměli svobodné vůle, nebylo by vůbec žádných hříchů, ale pak také nebylo by žádné zásluhy, nebylo by boje, který bojujeme proti svým soudům, a každý mravní vývoj byl by nemožný, jak tomu je u zvířete. Chcete-li však, pánové, již o kněžích souditi, musíte učiniti malé porovnání i s jinými kněžími, totiž s kněžími nepřátel církve a porovnat, zdaž více švindleřů a darebáků není mezi těmi, kdož církev podkopávají. Učiníte-li nestrannou přehlídku

morálky a veřejného života našich známých odpůrců církve a víry a křesťanského světového pořádku, budou vám brzy vlasy na hlavě státi, neboť kde tito protivníci veřejného pořádku mají své ruce, ať je to společenstvo, záložna a jakýkoliv jiný veřejný podnik, tam najdete vždy krádež, podvod, zpronevěření, lup.« (Lidové Listy č. 261, dne 2. února 1907).

Pan prof. Masaryk dotkl se také *zázraků lourdských*; prý se ví, jak se dějí. Víte-li to, zkuste jen, p. professore, vyléčiti pojednou kostičer, rakovinu, tuberkulosu, nemoci, které lékaři za nezhojitelné pokládali — a v Lourdech, jak od lékařů samých nezvratně dokázáno, byly vyléčeny — a budete nejslavnějším mužem na celém světě; dokud toho nedokážete, tvrzení vaše musí se považovati za plané mluvení; tak i u všech těch, kteří tvrdí, že léčivá ona síla vychází z vnitra člověka nemocného; suggesce, rozčilení nervové, pevná důvěra v uzdravení jsou prý příčiny zázraků lourdských. Nebylo snad nikdy většího nadšení, pevnější důvěry, jistějšího očekávání zázraků v Lourdech, než při národní pouti, kterou popisuje Dr. Boissarie, člen kollegia lékařů, kteří v Lourdech zázraky vědecky prozkoumávají a přece ani jediný ze 600 nemocných nebyl uzdraven. Suggesti, nervovým rozčilením, pevnou důvěrou v uzdravení nelze naprosto vysvětliti zázraky lourdské, praví jmenovaný lékař. (Viz: Lourdes und seine Geschichte vom medicinischen Standpunkt aus betrachtet, deutsch von Dr. Euringer, Augsburg 1892, str. 339 a násl.)

Prof. Masaryk s hrůzou poukázal dále

na některé názory katolických spisovatelů. Ku př. v jedné mystice psáno, že z jedné ženy vyhnáno asi 6532 čertů! Myslíte-li, p. professore Masaryku, že vše, co od katolíků napsáno, je také učením církve, nebo dokonce dogmatem, to vás opravdu litujeme. Pak by také za každý nesmysl, který některý filosof pronesl nebo napsal, nesla vinu filosofie.

Anebo chtít docela přičísti na vrub církvi, co nějaká jeptiška nebo katolický lékař někde provede — je ještě nerozumnější. Prof. Masaryk řekl, že četl v novinách, jak jeptiška jedna podala lékaři nůž, aby otevřel život matky, aby dítě mohlo býti pokřtěno; a lékař v parlamentě prohlásil, že operaci tu provádí vždy. Škoda, že p. prof. Masaryk neřekl, v kterých novinách to stálo, no, ale jak to bylo v novinách, pravda to býti musí, i kdyby to byly noviny protináboženské, lež naprosto nikdy nemůže býti vytištěna. — Myslíme, že v případě onom šlo o tak zvaný císařský řez, který je dle katolické mravouky jen tehdy dovolen, je-li dovedný lékař a nestává-li nebezpečenství smrti matky; jinak není dovoleno zabít matku, aby dítě bylo zachráněno nebo naopak. Ne slyšel jste nikdy, p. prof. Masaryku, že lékař, snad docela pokrokář, usmrtil plod mateřský a mnohdy z jakých pohnutek?! Zde volejte: Hrůza, jaká to ukrutnost!

Aby sesměšnil katolickou církev, řekl prof. Masaryk, že až do r. 1902 bylo v Římě uctíváno preputium Christi. Přítomný dr. Reyl protestoval proti tomuto tvrzení prohlásiv, že v orientačních knihách v Gsell-Felsově »Italien«

a v katolické A de Waalově »Der Rompilger« takovéto znamenitosti nikde není vzpomenu, ač ostatní reliquie i méně pozoruhodné podrobně vypočítány s udáním chrámů, kde se přechovávají, a dodal, že při své návštěvě v Římě v průvodu ndp. biskupa Brynycha spatřil mnoho vzácných památek křesťanských, ke kterým jinak každému turistovi přístup není dovolen, ale onoho preputia že nespatriil. Prof. Masaryk v replice se vykrucoval, že preputium je prý v nějaké vesnici u Říma, ačkoliv dříve vyslovně jmenoval Řím. Známé je z Hilsnerova procesu, jak p. prof. Masaryk se snažil historickou zprávu o rituální vraždě prohlásiti za pověru. A sám v tomto případě dopouští se téže chyby, ze které obviňoval českou veřejnost. Domněnky o kultu preputia spočívají zrovna tak jako domněnky o rituální vraždě na kronikářských zprávách. Čtete v Bollandistech, že Kalvinci r. 1556 pobořili kostel v Antverpách, kde se uschovávalo preputium Christi, a že tehdy přišlo na zmar. Jiná legenda praví, že preputium bylo chováno v Římě v chrámě sv. Cornelia a Cypriana. Z novější doby nemáme naprosto žádných oficiálních zpráv o kultu preputia. Martyrologium římské (seznam svátků církevních) z r. 1760 nevzpomíná podobné reliquie, tím méně lze v novějších knihách liturgických něco o preputiu nalézt. Že by ještě do r. 1902 preputium Christi bylo se uchováno, je naprostá nepravda. Prof. Masaryk preputia Christi neviděl, ani nikdo ze současníků.

Prohlašuje-li prof. Masaryk rituální vraždu

za pověru, nesmí v kult preputia v nynější době věřiti, a věří-li přece, pak platí o něm všecka ta tvrdá slova, která pronesl v době Hilsnerova processu o katolících. («Obnova» r. 1906 č. 45 »Pověra Masarykova« (2).

Prof. Masaryk pustil se též do katolického tisku, není prý sprostějšího tisku nad něj. Jen brněnská »Hlídka« z katolických časopisů je prý časopisem slušným. A proč dostala pardon? Pochválila omylem p. profesora Masaryka — ostatní časopisy dovolují si poukázati na protikatolické agitace universitního profesora — v tom vězí asi ta sprostota.

Myslíme, že není časopisů, které by větší sprostoty psaly nad časopisy realisticko-pokrokářsko-socialistické. Znam je výrok, který napsal »Český Učitel« o »Osvětě lidu«, nazval ji *stokou špíny*. A co sprostot, posměchu z katolicismu, co přezdívek a potup shledáváme v Masarykovském »Čase« a listech socialistických!

Člověk musí sprásknouti ruce nad tou vaší »vyšší kulturou«!

Zkrátka realisticko-pokrokářským řečníkům církev naše se nelíbí a zdá se jim, že církev katolická je v rozkladu, že umírá. Měla prý dobu svého mládí, svůj věk jinošský, mužný, ve středověku měla dobu svého rozkvětu, dnes nadešla jí doba stáří, dokonává. Pánové! Jste-li o tom přesvědčeni, proč ji ne necháte pokojně umřít, proč proti umírajícímu bojujete, ještě jej pronásledujete? A proč vaše časopisy o té církvi tak hanebně lhou? To má

Býti vaše humanita? Váš urputný boj proti ní nejlépe dokazuje, že církev žije a že není zříceninou, za kterou ji prohlašujete; proti ssutině jen blázen by střílel. Tolik byste přece mohli znáti z dějin, učení pánové, že dávno před vámi přemnozí chystali církvi rakev, považovali ji za odbytou. A církev žije dosud, a kde jsou nepřátelé její? Dioklecián dal raziti pamětní peníz, na němž čteme: »Deleto nomine christiano« (je veta po křesťanství) — a jak se mýlil! Každý zakladatel nové církve myslil si: zničím církev katolickou — a církev trvá dosud. Znamý jest výrok Voltairův: »Již se mi to protiví, slyšeti stále, že dvanáct rybářů založilo křesťanství; chci dokázati, že jediný člověk dostačí, aby zbořil církev.« — A kde je on a stoupencové jeho? Kde je Bismark, který též se domníval, že možno církev Kristovu zničiti? Ať předpovídají větší nebo menší proroci: universitní professoři, liberální novináři, nebo socialističtí agitátoři brzký zánik církve: jako jejich otcům se dělo, povede se i jim. Luther, Kalvin, Voltaire, Renan, Strausz, Vogt, Büchner atd. odešli — a církev nezničili. A také Masaryk, Bartošek a jiní hlasatelé odpadu od církve odejdou a objeví se před soudnou stolicí Toho, který řekl: »Běda člověku, skrze nějž pohoršení přichází«, běda tomu, jenž slovem nebo písmem o pravou víru druhého připravil — a církev potrvá dále, neboť v lodičce církve dlí Ten, který řekl: »Hle, já s vámi jsme po všechny dny až do skonání světa.« Byť se časem i zdálo, že spí, v době nouze zjeví se a poručí větrům a vlnám

— a církev povstane opět v nové síle, v nové svěžesti.

Přes všecky bouře, které jsi již přestáti musel, velebně stojíš před námi, ty mocný strome církve, který Kristus zasadil. Bouří větrové, zuří vichřice, burácí hromové — ale nadarmo; několik suchých ratolestí od stromu odraženo, bouře přechází a strom stojí dále. Stojíš před námi, mohutná skálo, vlnami omývána. Kdyby třebaš tisíce kladiv pracovalo, aby tě rozbilo, nepodaří se to. Nebude se dostávat železa, aby kladivo z něho zhotoveno bylo, z tebe však ani třísky neoddělí. Neboť na tobě nalézám nápis prstem samého Boha napsaný: »Brány pekelné tě nepřemohou.« (Bougaud).

Z této církve máme vystoupiti, máme odpadnouti od víry po otcích zděděné, — to byl refrain řeči pana Masaryka a Bartoška. A jaké víry se máme přidržeti? To nám pražští reformátoři neřekli. Snad budhismu, jak nepřimo vysvítalo z řeči p. Dr. Bartoška. Tento řečník řekl, že se toho mnoho dosud o budhismu neví, proto mu uvedeme výrok znamenitého znalce sanskritu Moniera Williamse, který praví: »Je to podivným zjevem za našich dnů, že i vzdělanci velmi snadno dávají se strhnouti k obdivování učení budhistického. Cítí se býti přitahováni třpytnými perlami, jež obdivovatelé budhismu s pečlivostí vybrali ze zákonů jeho. Nápadně staví se na odiv věty tyto; *s temnými však body, se všemi sprostotami zůstávají opatrně zpět*, nemluvě ani o dokladech nejhlubší spustlosti, jimiž by žádný křesťan rtů svých nepo-

skvrnil. A co je jádrem často obdivované budhisticke morálky? — Pessimismus, opovrhování životem, ne z ideálních nějakých pohnutek, ale proto, že život se pokládá za neštěstí; nebytí je štěstím a »toto štěstí je nejvyšší odměnou, kterou Budha slibuje svým stoupencům.« (Viz: Max Müller, Essays I. str. 202 a 244.) Budla nabádá k chudobě, k umrtvování sebe, k panictví ne z vyšších pohnutek jako křesťanství, nýbrž aby tím životu byl dříve konec. Nejvyšším cílem je »Nirvana« t. j. »zhasnutí světla«, zničení sebe.

»Indifferentismus«, praví E. z Hartmannů, »národy buddhismus vyznávající jako denní požívání opia narkoticky uspal, činnost jejich podlomil a každé hnutí stoupající potřeby kulturní svým opovrhováním věd a umění a hmotného blaha ochromil. Národy ty ze živého procesu dějin vyloučil a neklamné símě i k rozkladu náboženského života zasil.« (Das rel. Bewußtsein der Menschheit, s. 347.)

Buddhismus je pravým opakem křesťanství, a nějaký pán z Prahy, který, jak sám doznal, mnoho toho z buddhismu neví, osmělí se tvrditi, že křesťanství vyvinulo se z buddhismu.

Jest to zvláštní. Lidé, kteří mají v ústech stále pokrok, raději se kloní ke krajně zpátečnickému buddhismu, než by pochválili křesťanství, jehož vznešené zásady pro všechny věky a pro kterýkoli národ jsou tolik prospěšné! Jen slepý nevidí, jak velikým jest pokrokem křesťanství proti usmrcujícímu buddhismu. Jen člověk zacpávající si sluch neslyší, jak křesťanství hlavně protestuje proti zpáteč-

nickým, uspávajícím zásadám buddhismu. Proti nauce Kristově se musí stůj co stůj vyhledati nějaká obžaloba — třebaš i pomocí buddhismu. Zato však o talmudu pokrokáři, v Hradci Kr. ani slovem se nezmínili. A bylo by přece vděčnou a nanejvýš zajímavou úlohou srovnati zásady židovského talmudu se zásadami evangelia. Bylo by zajímavavo vysvětliti, proč talmud, ačkoliv byl spisován později než naše evangelia, přece prozrazuje tak veliké zpátečnictví, až nežidovský čtenář žasne. Leč rozumíme dobře. Kdyby byli dobráctí pánové sebe spravedlivější, ostřejší výtky pronesli proti zpátečnictví židovskému, byli by se na ně rozhněvali jejich semitští spolubojovníci, aby dokázali, že jsou — taky pokrokáři.

Náboženství bez dogmat prý dostačí. K čemu náboženské formy? Pánové, je-li Bůh — a prof. Masaryk rozhodně protestoval proti nařčení, že je atheistou — pak musí člověk sloužiti Bohu, jak On přikazuje — a ne, jak člověku se líbí. Představme si důstojníka, jemuž nějaký rekrut by řekl: »K čemu vojenský řád, instrukce, výcvik; já sloužím králi svým způsobem«; ten by se asi na něho podíval. Sloužiti znamená vůli představeného plniti; jestliže můj způsob se způsobem, jaký Bůh chce a nařídil, se nesrovnává, pohrdám Bohem, nejednám správně. Plukovník Egidy, zakladatel »spolku pro ethickou kulturu«, také je pro odstranění »dogmatického harampátí«; praktické křesťanství prý stačí. To je tak, jako když někdo řekne: Pryč se štěpem, jablka mi dostačí; k čemu zbytečné harampátí: peň, kořeny,

větve, ratolesti a listy? Jako jablka nerostou ve vzduchu, podobně nedaří se plody křesťanství beze pně a ratolestí dogmat. Dogma o Nejsv. Trojici je kořenem křesťanství, dogma o Božství Kristově a vykupitelské jeho smrti je pněm, ostatní dogmata větvemi. (P. Nilkes, str. 90). Dogma je pravda Bohem zjevená, a kdo tu nepřijímá, o tom platí slova Kristova: »Kdo neuvěří, bude zatracen.«

Přednáška Masarykova vyzněla slovy: »Pryč z církve katolické«; on odpadl k protestantismu, snad máme následovati příkladu jeho. Slyšme některé citáty o protestantismu; laskavý čtenáři, dobře si všimni výroků těch! »Protestantismus na dvou principech se zakládá, na tak zvaném formálním a věcném (materiálním). Formální princip je, že se uznává Písmo sv. za auktoritu a za jedinou auktoritu. *V samém principu je nedůslednost.* Dopustiti auktoritu jen Písma, znamená eo ipso dopustiti auktoritu rozumu, neboť neběží o mrtvé písmo než o výklad. Ze samého počátku vidíme, že reformátoři sami nestejně soudili o Písmě svatém. Jednak tedy má býti auktorita chráněna, na druhé straně má a musí býti dána volnost — liberum iudicium — v tom skví se neurčitost a nedůslednost. Protestant Harnack sám praví, že Písmo jest »papírový papež«, a protestantům vytýká se bibliolatrie, modloslužba Písma. — Avšak nedůslednost jest ještě jiná. Reformátoři, ačkoliv zavrhovali auktoritu *církve katolické, bez kritiky* přijali auktoritu, kterou jim *církev* podávala, totiž Písmo. Písmo církev katolická dochovala, ale hlavní kritika

Písma, hlavní otevření této auktority stalo se a stává se teprve později. Už Luther chtěl části z Písma odstraniti, velmi příkře se vyslovoval o některých částech evangelia, na př. o epištole Jakubově, zjevení chtěl zavrhnouti atd. Jak konečně vyhnouti se z tohoto formálního principu námitce, — že křesťanství bylo *před* Písmem? — Není pochyby, že vedle Písma i *podání nepsané* musí býti uznáno. Reformátoři o podání nemají dosti správného ponětí.« — »Protestantismus, vzpírající se proti ustálenému jednotvárnému názoru katolickému, *neustálený jest a polovičatý, nedůsledný a nejednotný*, právě tak jako filosofie dosavadní.« — »Ve přirozeně zvolném vývoji protestantismus *skutečně dospěl už k úplnému racionatismu.*« A nyní pozor! »*Protestanté sami rádi se zovou „evangelíky“, označující tím jménem, že také chtějí býti církví apoštolskou.* Ideál ten zejména i české reformátory vedl; *ale historické studium dokazuje, že apoštolskou církví daleko něco jiného bylo, než si reformátoři představovali, a že v celku apoštolská církev mnohem byla podobnější pozdější katolické církvi než protestantism.*«

A kdo pronáší zdrcující tento soud nad protestantismem? Jistě nějaký fanatický klerikál, římský zpátečník, papeženec! — O ne. Od víry katolické odpadlý universitní profesor, protestant Dr. Tomáš Masaryk — ve »stručném Náčrtě dějin filosofie« na str. 448 a násl. a v »Konkretní Logice« str. 172 a násl.; ten Masaryk, který odvažuje se vybízeti k odpadu od církve katolické a sám se přidal a dosud trvá v sektě, která vede a tone v plném

racionalismu, která není tím, zač se považuje, ani evangelickou ani apoštolskou. Není to veliká opovážlivost, nechceme říci drzost — volati: »Pryč z církve« a sám zůstatí v sektě, kterou tak odsuzuje! Srovnává se to s charakterem člověka myslícího, ve věcech náboženských pravdu upřímně hledajícího? Každý učiní si zajisté sám náležitý úsudek o prof. Masarykovi, a netřeba nám dalších důsledků vyvozovati.

Mohl by snad někdo říci, že ten, který odpadne od víry k protestantismu, uvnitř zůstává tím, čím byl dříve a nemá dostatečné kvalifikace, aby řádně protestantismus posoudil, proto uvádíme z Hettingrova spisu »Die Krisis des Christentums« závažná slova prof. protestantské theologie Dr. Rauwenhoffa, který na otázku: »pokud třeba shodovati se s Ježíšem a jeho učením?« -- odpověděl, že ovšem ne v tom, čemu apoštolské vyznání učí nebo středověk, ale také ani v tom, čemu reformátoři učili o Kristově osobě a jeho díle! Shody s Kristem Pánem jest prý potud třeba, *pokud odpovídá zásadám našeho nynějšího života!* Ředitelem víry naší není osoba Kristova a také není jejím předmětem. »My, kteří se ještě křesťany jmenujeme«, píše dr. Rauwenhoff, »prohlašujeme, že tak činíme popudem vůle vlastní; *ne* proto, že se na svět díváme jako Ježíš Kristus; také *ne* proto, že Ježíš v očích našich může býti ještě předmětem náboženské úcty; *ne proto*, že v učení jeho vidíme neomylné pravidlo svých osobních a občanských povinností, nýbrž proto, že v učení jeho postřehujeme

zásady svobodného, duševního, laskavého, náboženského života, které dle *našeho* přesvědčení jsou známkami pravého náboženství. Hledíce k této shodě nazýváme Ježíše zakladatelem *svého* náboženství!« — Hrozná zajisté to slova! Takovýto protestantismus, který neuznává již ani božství Ježíše Krista, ani jeho učení — není více oprávněn nazývati se »křesťanstvím Kristovým.«

A Dr. Rauwenhoff není ojedinělý mezi protestanty; mnoho, přemnoho je jich téhož smýšlení. Die evangelische Kirchenzeitung v č. 15. r. 1905 uvádí jednotlivé evangelické theologické fakulty v Německu a udává, kolik na nich profesorů je věřících a kolik nevěřících. Většina profesorů — 98 je nevěřících — 78 je věřících. Na některých fakultách, jako ku př. v Gießen, Heidelberku, Straßburku, Jeně a jinde působí vesměs nevěřící profesoři. Profesoři tito vstěpují bez překážky kandidátům protestantské theologie rationalistické, nevěrecké zásady.

Die Allg. Evang. Luth. Kirchenzeitung (Nr. 36, 1904) naříká: „*Dnes dáti syna studovati (prot.) theologii, znamená pro mnohé rodiče vydati ho v největší nebezpečení víry a křesťanství.*“

Pak není divu, že nevěra i s kazatelen se hlásá.

R. 1878 kazatel Hossbach v Berlíně veřejně popíral božství Kristovo. Zavedeno s ním disciplinární vyšetřování, a výsledek? — ponechán na svém místě. Lehnický pastor Ziegler měl na jaře r. 1891 přednášku, kterou vydal potom tiskem pod názvem »Dějinný Kristus«,

kde popírá božský původ Krista. Trestní vyšetřování proti němu zavedeno. Orthodoxní strana, která uznává božský ráz bible a božství Kristovo, žádala, aby byl sesazen; liberální však strana žádala posudek fakulty strassburské, která se vyslovila pro názory Zieglerovy. Tím povstal spor mezi protestantskými církevními úřady, kde orthodoxie převládá. Pěkný to obraz »čistého evangelia« u mnohých pastorů protestantských. (Viz spis P. Konečného: Jak píše prof. Dr. Masaryk o katolické vědě a víře, str. 152—162, kde uvedeno hojnost dokladů, že protestantismus v základní a vše rozhodující otázce, o Božství Ježíše Krista udělal již dávno skutečný bankrot.)

»Deutsche Reichszeitung« napsala dne 21. srpna 1873: »Protestantští duchovní, jmenovitě ve vévodství Gotha káží prázdným lavicím. Mužové jsou již v neděli dopoledne v hospodě nebo po práci; i polní práce konají se obyčejným způsobem . . . Odpoledne náleží zábavě. Večeře Páně pokládá se pro hodné lidi za zbytečnou. Při zaopatřování nemocného všichni sousedé by mysleli, že dotyčný něco velice špatného provedl. Apoštolské vyznání víry je již dávno odstraněno. V bibli nečte již skoro nikdo. Duchovní nepožívají skoro žádné vážnosti; to jim však nikterak nevadí, jsou to osvícení mužové pokroku!«

A berlínský pastor Kuntze prohlásil r. 1853 na církevním sjezdu v Berlíně: »Čítáme asi 400.000 lidí, snad ještě více, kteří v neděli nechodí v Berlíně do kostela, jen asi 20.000 lidí kostel dosud navštěvuje.« Církevní statistické

výkazy z r. 1872 dokazují, že ze 629.900 protestantů jen 11.900 navštěvovalo kostel, 618.000 fakticky ze všech povinností křesťanských se vymanili. (Viz: Kist, l. c. str. 718). Není-liž pravda, do Němec by se měli poslati missionáři, aby moderní pohany k víře Kristově opět přivedli. Naproti tomu protestantští pastoři zaplavují Čechy, aby nás prý »z bludů římských« vysvobodili. »Pryč od Říma« vede důsledně k »Pryč od Krista« — protestantismus je toho dokladem.

Ale — řekne snad někdo — p. prof. Masaryk přiznává se k protestantismu jen proto, aby nepřišel o professorskou stolicí na universitě, — zatím přemýšlí o náboženství novém; až bude s přemýšlením hotov, pak veřejně s ním vystoupí. To přemýšlení však trvá již poněkud dlouho; no, počkáme ještě a s největší ochotou přijmeme nové toto učení, ale jedinou »nepatrnou« podmínku si děláme, totiž aby dokázal své poslání takovým životem, obětavostí a zázraky, jako Kristus Pán. Jeho apoštolé posud svým jednáním nijak nedokazují mravní povýšenost nad katolíky. Vždyť se za ně sám Machar stydí.

Pak mu uvěříme. Nepochybujeme, že tak učiní, vždyť celý boj o náboženství jen z toho šlechtného úmyslu podniká, aby nás z bludů, do nichž církve katolická nás uvrhla, vysvobodil.

VI.

Uvádíme na konec slova, která pronesl o katolické církvi a o protestantismu protestantský učenec, skotský professor Fairbairn

v *Contemporary Review*; mají zajisté nemalý význam v dnešním boji proticírkevním. Citáty ty uveřejňuje 4. sešit »*Stimmen aus Maria Laach*«, pak »*Hlídka*« č. 8. a brněnský »*Obzor*« č. 10. Pro jejich zajímavost a důležitý význam přivádíme je opět na pamět: »Kdyby k legitimnímu uznání některé církve za nejdokonalější stělesnění a nositelku náboženství stačila její přednost, že je současně nejstálejší a nejrozšířenější církevní organizací, pak nelze nároků katolicismu popírati. — Kdo pátrá po autoritavní církvi, nemůže dlouho kolísati. Uzná-li jednou, že viditelná a slyšitelná autorita náleží k podstatě náboženství, nezbyvá mu žádná volba: musí katolíkem býti, neb aspoň vnitřně k církvi se počítati. — Římská církev poutá jeho rozum nepřemožitelnou logikou a obrazivost jeho jímá neodolatelným kouzlem. Hrdě mluví k němu její dítky: Ona jediná jest katolická, jest apoštolská, je ctihodná, vznešená, ona jediná jest tou církvi, kterou Kristus založil, kterou jeho apoštolové zbudovali a zřídili. Ona má všechny přívlastky a známky všeobecnosti, z dob apoštolských mezerami nepřerušeny postup pastýřů, nepřetržitou tradici, neomylný úřad učitelský, jednotu, svatost, nedotknutelné kněžství, svatou obět, milost působící svátosti.

Protestantské církve jsou teprv od včerejška, bez autority, bez pravdy, bez duchovního úřadu prostřednického, který jediné může člověka smířiti s Bohem; protestantské církve jsou spíše hejno sekt vzájemně se potírajících, jejichž konfusní skřek hlásá vlastní nedostatečnost, jejichž bezradná slabost hřích rozkolu již sama tím skoro napravuje, že ještě

skvěleji dává vyniknouti moci, velebě a jednotě Říma.

Ostře odlišuje se od nich církev římská, zde, kam její mistr ji postavil, na skále, vyzbrojena jsouc všemi výsadami, přednostmi a právy, které jí dal, nepřemožitelně vzdoruje branám pekelným.

Jako věno dány jí byly nadpřirozené dary zázračné a divy; zázrak, který bděl u její kolébky, který ji doprovázel na všech cestách tolika stoletími, posud ještě od ní neodstoupil.

Ona není jako protestantismus: koncesse duchu negace, nesvatý kompromis s naturalistickým názorem světovým.

Také svatí jí náležejí, a ten, koho do lůna svého přijme, může se těšiti z jejich důvěrného spojení («obcování svatých») cítí jejich vliv, má účast na jejich zásluhách a žehnáních, jež jdou rukama jejíma. Život pozemský svatých oslavil minulost církve, jejich činnost na nebi poutá viditelné s neviditelným, povznáší časnost ku věčnosti.

Svaté ctíti znamená svatost ctíti, a tím, že církev díky své navádí milovati svaté, pomáhá jim svatost samu si oblíbiti.

A Otcové (církevní) — ti také náležejí církvi; jí zasvěceny byly jejich práce, útrapy, martyria. Jenom díky katolické církve smějí říci: »Athanasius a Chrysostomus, Cyprian a Augustin, Anselm a Bernard, Tomáš Aquinský a Duns Skotus jsou naši, jejich bohatství je naše dědictví, u jejich nohou učíme se dětinné bázni a božské moudrosti.

A jak jest církev bohata velikými muži,

ještě bohatší jest — pravdou. Její bohoslužba je vznešená svátost, její tajemství jsou bezedné hloubky. Svátostný princip obestírá i nejjednodušší věci, výkony a ceremonie, tajemnou a přece blaživou významností, proměňuje každý bohoslužebný výkon brzy v božskou parabolu, která mluví o důmyslných věcech Božích, brzy v most, po němž Bůh s milostí a tůchou k lidem se snižuje a člověk zase plný bázně a lítosti, plný naděje a důvěry Bohu se blíží.

Symbols jsou hlubší nežli slova, mluví, kde slova selhávají, dojímají, kde slova významu pozbývají, a proto církve ve chvíli nejvřelejší zbožnosti symbols svými učí velikým pravdám, jichž jiná řeč vysloviti nedovede. A přece zase umí církve lépe než kdo jiný mluvíti zřejmou řečí rozumu; vždyť její jsou Otcové a velicí theologové. Pro každou nesnáz rozumu, srdce nebo svědomí má ne jedno, nýbrž tisíc rozluštění. Něžně cítící srdce, která se nemohou smířiti s myšlenkou, že všichni, kdož jsou mimo církve, zahynou, dovede upokojiti rozlišením mezi tělem a duší církve, poukázáním na rozličné stupně zaviněné nevědomosti a mění tak hrdost přísné nauky v šetrnost a mírnost.

Vzniknou-li pochyby co do neomylnosti, buď poukazováním na hříchy a přehmaty papežů v minulosti, buď ohledem na svobodomyšlné proudy přítomnosti nebo pokrok budoucnosti, snadno najde východisko způsobem interpretace (výkladu) a odkazem na jistá známá a proslavená omezení ústavní.

Jen v církvi vyvinula se kasuistika ve vědu dokonale, že pro každý skutečný nebo

možný případ poskytuje omluvu nebo lék pro svědomí. Ve školách církevních theologie jest dokonale vypracovaný systém vědecký, který všecken obsah nauk církevních dle plánu rozčlenil, právní podklad církve vysvětlil, její existenci i nároky zdůvodnil.

A tak jest katolická církev ve smyslu zcela jí vlastním nejen církevní institucí, nýbrž náboženstvím, systémem schopným svědomí řídit, srdce upokojiti, praktické chování regulovati a poměr mezi Bohem a člověkem uspokojivě stanoviti.«

Může krásněji mluvit katolík o církvi své, než tento protestant? A tak mluvit musí každý, kdo zná církev katolickou a učení její — jenom neznalost a zloba je schopna potup, jimiž církev katolická ve schůzi adalbertinské zasypávána. Uposlechneme tedy hlasu Masarykova a společníků jeho a odpadneme od církve, které i protestanté tak skvělé dávají svědectví? Ne, nikdy ne! Slyšeli jsme ty námitky proti církvi; dávno a dávno již vyvráceny, a člověk jen poněkud po pravdě dychtící snadno se přesvědčí a pozná neodůvodněnost jejich. Kdo by odpadl od víry katolické na základě námitek pronesených, ten by byl hotov s rozumem svým. — Církev existuje již přes 19 století. A šíří se pokojně stále víc a více, ne zbraní jako náboženství Mohamedovo, ne příslibováním časných prospěchů jako u protestantů, nýbrž kázáním o Ukřižovaném, o jeho božském poslání a božství jeho. Kdyby toto kázání bylo lží, pak celé křesťanství s legiemi (řadami) mučedníků, milosrdných sester, se svým sociálním, vědeckým

a uměleckým významem spočívalo by na lži. Nejvznešenější zjev celých dějin světových spočíval by na neslýchané lži. (Viz P. Hamersteina: Christentum str. 35). Toho se domnívati je pro rozumného člověka nemožno. Po ovoci pozná se strom. Pane prof. Masaryku, známá jsou vám zajisté slova, jež pronesl Gamaliel o Kristově díle: »Je-li toto dílo z Boha, pak nebudete moci zničiti ho, není-li z Boha, rozpadne se.« Ničemu jste se z toho nenaučil?

Kolem skály církve a kolem vítězného pomníku Kristova leží hroby nepřátel Kristových a církve jeho; každé století zahází hroby staré a připravuje nové, na sloupě však stojí nápis: »Kristus žije, Kristus panuje, Kristus vítězí.« A na skále lesknou se slova: »Brány pekelné jí nepřemohou.« (Nilkes).

Končíme básní vdp. Vl. Štastného, uveřejněnou v brněnském »Obzoru« v č. 9. r. 1906:

O církvi svatá, tolik hanobená,
jíž spílali dnes dovoleno všem,
byť všemi věky byla's velébena,
že zjevu vzácnějšího nezná zem:
tě pozdravit jsem v radostném chtěl zpěvu,
však zadula mi ze strun píseň hněvu!

Ach vím, že nepronikne v pusté davy,
jež světem bouří z pekla návodu,
že nepřehluší bohovzdorné vřavy,
jež valí se i k mému národu:
»Pryč, lide, od víry a církve Matky,
svým vrahům. prodej sebe i své statky!«

Však zaduj přec mým zpěvem burná vlno,
jež varytem jsi vládla proroků,
kde srdce žalu jest a hněvu plno,
jest těžko bránit slova výtoku,
ó, kéž by hromem vlastní burácelo
a pravdy bleskem modly pokácelo!

Ty modly, které znovu světu staví
pohanství nové, horší starého,
jež za boha jen zlaté tele slaví,
a právem nazývá pěst silného,
jež zradu Jidášovu za ctnost cení
a za zbraň má jen lež a hanobení.

To pohanstvo, jež po svobodě křičí,
že nechce ani Boha pánem zvat,
a drzým pychem v srdcích lidu ničí
zákonů Božích svatý majestát,
jež důstojnost mu bere Božích synů
a zapráhá je v novou otročinu.

Hle, po našich jak vlastech už se leje
těch bohopustých zmatků záplava:
ty, lide Cyrilla a Methoděje,
ty, národe svatého Václava,
máš výhost dáti církvi katolíkům
a následovat zrádných odpadlíků!

Máš víru opustit, jež zachovala
též na životě v boji národů,
jež k nejvyšším tě metám druhdy zvala
a z mrtvých křísila tě k obrodu:
co sílilo tvých otců hrud' i páže,
hle, prorok nový odvrci ti káže!

Chce novou víru tobě sestrojiti,
bys k cizině se přimknul snadněji,
chce vědy přeludem tě opojiti,
bys s vírou pochoval i naději,
že svorné práce postupem a bojem
se staneš lidstva solí a ne hnojem.

Můj lide, nedej rozumu si másti
a svorně otců dědictví si chraň;
kde vlastním pluhem dáno tobě vlásti,
i statků duše mečem víry braň:
jím zažeň proradné své otrokáře
a bleskem pravdy stihej drzé lháře!

Můj lide, nedopusť své Matce lháti,
svěř církvi důvěrně svou vlast i dům,
svých dítek nedej od prsou jí rváti
a házet v jícen dravým šakalům:
jest vystavena na nezdolné skále,
v ní budeš žít a kvést a růsti stále!

Krátký obsah:

Všeobecná povaha královéhradecké debatty o »náboženství a inteligenci.« (Str. 1.—3.)

Vyvrácení námitek Masarykových proti panenství Rodičky Boží. (Str. 3.—10.)

»Na sněmu vatikánském nejlepší biskupové od biskupů analfabetů asijských přehlasování«? (Str. 10.—11.)

Církev katolická zfalšovala Písmo svaté? (Str. 11.—12.)

Katolíci inferiorními v ohledu národohospodářském? (Str. 12.—34.)

Náboženství katolické nemá v sobě ničeho, co by bránilo nebo zdržovalo národohospodářský rozvoj. Dokladem toho řady katolické. Jejich zásluhy o zemědělství. (Str. 15.—18.) Rozkvět národohospodářský v Německu za katolických jeho dob. Rozkvět zemědělský. (Str. 17.—20.) Blahobyť a přepych rolnictva. (Str. 20. 21.) Skvělé hmotné postavení dělnictva. (Str. 21.—23.) Rozkvět a blahobyť řemesel a obchodu. (Str. 23.—27.) Že katolicismus není příčinou úpadku národohospodářského, viděti nyní na Belgii. (Str. 27.—29.) Jsou Španěly, Italie, Francie, Rakousko zeměmi v pravdě katolickými? Co příčinou úpadku národohospodářského v některých těchto domněle katolických zemích? (Str. 29.—33.) Možno národohospodářský pokrok v Německu přičísti pouze protestantům? (Str. 34.)

Katolíci inferiorními v ohledu vědeckém? (Str. 34.—98.)

Katolická církev nebrání pokroku vědeckému. Jak cení rozum lidský, základ vědeckého bádání, církev katolická, a jak o něm mluví Luther, Kant, Lessing. (Str. 35.—37.) Zásady katolické morálky o vzdělání rozumu. (Str. 37.—38.) Zásluhy církve katolické o školství. (Str. 38.—40.) Úpadek vědeckého snažení za reformace. (Str. 40.—41.) Členové katolického kléru v prvních řadách slavných vynálezců. (Str. 42.—45.) Galileo Galilei. (Str. 46.—52.) Kultura vytvořena ve znamení kříže. (Str. 52.—56.) Péče církve katolické o knihovny od nejstarších dob až do

doby přítomné. (Str. 56.—66.) Význam otevření archivu vatikánského pro vědu. (Str. 66.—68.) Služebníci církve i nyní průkopníky kultury a civilisace. (Str. 68.—71.) Fundace kněží katolických ve prospěch chudých studujících. (Str. 71.—72.) Papež Lev XIII. vybízí ke studiu, zvláště věd přírodních. (Str. 72.—74.) O vědě a víře. Víra doplňkem vědy. (Str. 74.—76.) Věda neustálená nemůže upokojiti člověka; člověk bez víry nešťastný. (Str. 77.—80.) Rozpor mezi pravou vědou a vírou nemožný. (Str. 80.—81.) Dogmata církve nejsou zotročením ducha. (Str. 81.—82.) Náboženství nebrání volnému bádání. (Str. 82.) O inquisici. (Str. 82.—85.) O indexu zapovězených knih. (Str. 85.—88.) Příčiny, proč v Německu protestanté mohou se vykázati větším počtem učenců. (Str. 88.—90.) Katolíci nestojí nikterak v ohledu vědeckém za protestanty. (Str. 91.—92.) Vážné vědecké studium neodvídá od Boha. (Str. 92.—94.) O některých příčinách, odkud mohla vzniknouti výtka o vědecké inferioritě katolíků. (Str. 94.—97.)

Katolíci inferiorními populačně?

Příčiny zjevu toho ve Francii. Národ bez Boha hyne. (Str. 98.—101.)

O morálce sv. Alfonse. (Str. 101.—103.)

Špatní papežové. (Str. 103.—106.)

Zázraky lourdské. (Str. 106.)

Preputium Christi. (Str. 107.)

Útok Masarykův na katolický tisk. (Str. 109.)

Církev katolická v rozkladu. (Str. 110.)

Pryč z církve? (Str. 111.)

O buddhismu. (Str. 111.—113.)

Náboženství bez dogmat. (Str. 114.)

Masaryk o protestantismu. (Str. 114.—115.)

Významná slova protestantského učence o církvi katolické. (Str. 119.—123.)

Boje a vítězství církve katolické. Z církve nikdy!
(Str. 124.)

Píseň hněvu. Báseň Vl. Šťastného. (Str. 125.—126.)
